

Raport roczny

Narodowego Instytutu Dziedzictwa

2014

Raport roczny

Narodowego Instytutu Dziedzictwa

2014

NARODOWY INSTYTUT
DZIEDZICTWA
NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND

Szanowni Państwo

Narodowy Instytut Dziedzictwa jest instytucją kultury podległą Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wyspecjalizowaną w kompleksowych działaniach tworzących podstawy dla zrównoważonej ochrony dziedzictwa kulturowego Polski i zachowania go dla przyszłych pokoleń.

Realizacja stawianych przed Instytutem celów to bez wątpienia ogromne wyzwanie. Wszyscy jesteśmy bowiem świadomi, że w dzisiejszym świecie, niewolnym od wielu zagrożeń i negatywnych zjawisk, zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa naszych przodków oraz mądre wykorzystanie jego wartości i drzemącego w nim potencjału społeczno-ekonomicznego staje się coraz ważniejsze, a jednocześnie coraz trudniejsze w realizacji.

Świadomość wspomnianych wyżej uwarunkowań, wyzwań, celów i potrzeb utwierdzają NID w przekonaniu, że realizowana od 2013 roku strategia działania Instytutu, która w szerokim zakresie wpisuje się w cele wyznaczone przez uchwalony 24 czerwca 2014 roku Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014-2017, zachowuje swoją aktualność i wyznacza właściwe priorytety. Dlatego też również w 2014 roku działania Narodowego Instytutu Dziedzictwa w głównej mierze skupiały się na gromadzeniu i upowszechnianiu wiedzy o dziedzictwie, wyznaczaniu i upowszechnianiu standardów ochrony i konserwacji zabytków oraz kształtowaniu świadomości społecznej w zakresie wartości i zachowania dziedzictwa kulturowego.

W obszarze gromadzenia i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie Narodowy Instytut Dziedzictwa w roku 2014, podobnie jak w poprzednich latach, starał się działać wielotorowo, czyli konsekwentnie, z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi i technik informatycznych, pracować nad rozbudową, weryfikacją i udostępnianiem bazy dokumentów i aktualnych danych o zabytkach, a jednocześnie kontynuować działania związane z archiwizowaniem, opracowywaniem i propagowaniem dorobku współczesnych i niegdysiejszych badaczy. Wśród szerokiego spektrum zadań wykonanych w minionym roku w ramach tego priorytetu do najważniejszych z pewnością należy uruchomienie geoportalu, dzięki któremu użytkownicy Internetu uzyskali dostęp do informacji dotyczących między innymi funkcji, chronologii oraz lokalizacji wszystkich zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Za równie istotne dokonania NID należy także uznać sfinalizowanie trwającego kilka lat przedsięwzięcia polegającego na opracowaniu i publikacji monograficznej serii wydawniczej *Kazimierza Stronczyńskiego opisy i widoki zabytków w Królestwie Polskim (1844-1855)* oraz ukończenie prac nad opracowaniem przechowywanej w archiwum NID rozległej spuścizny prof. Bohdana Marconiego.

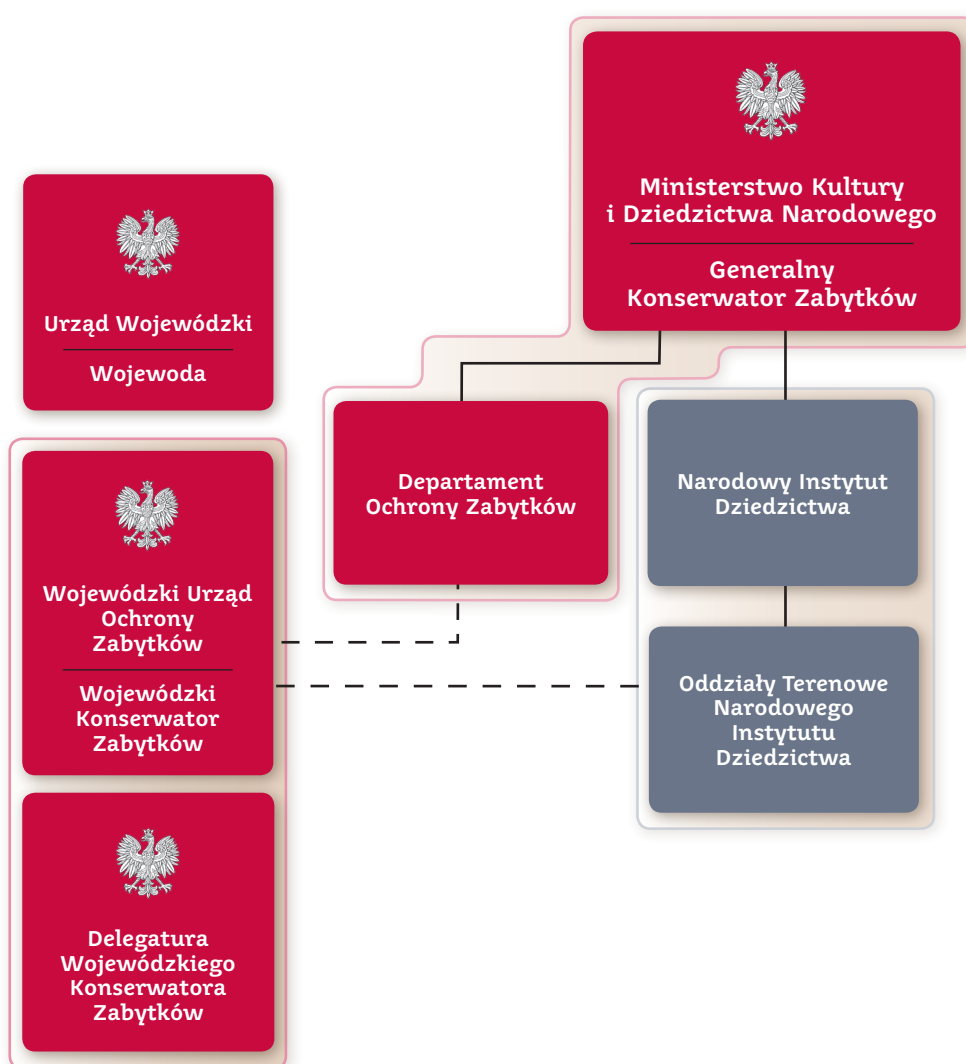
Z kolei wśród licznych zadań zrealizowanych przez Instytut w 2014 roku w ramach priorytetu dotyczącego wyznaczania i upowszechniania standardów ochrony i konserwacji zabytków wydarzeniem bez wątpienia godnym odnotowania była międzynarodowa konferencja pt. „Ogrody zabytkowe jako przedmiot pielęgnacji, konserwacji i restauracji”, zorganizowana przez NID w Żaganiu. Konferencja ta stała się bowiem okazją do wymiany myśli, prezentacji stanowisk oraz sformułowania propozycji standardów konserwatorskich przez szerokie grono najbardziej liczących się w kraju i za granicą specjalistów i naukowców w dziedzinie badań i konserwacji zabytkowej zieleni. Za istotny wkład NID w dzieło upowszechniania standardów ochrony i konserwacji zabytków można też niewątpliwie uznać publikację pracy prof. Jana Tajchmana pt. *Standardy w zakresie projektowania, realizacji i nadzorów prac konserwatorskich dotyczących zabytkowych obiektów architektury i budownictwa*.

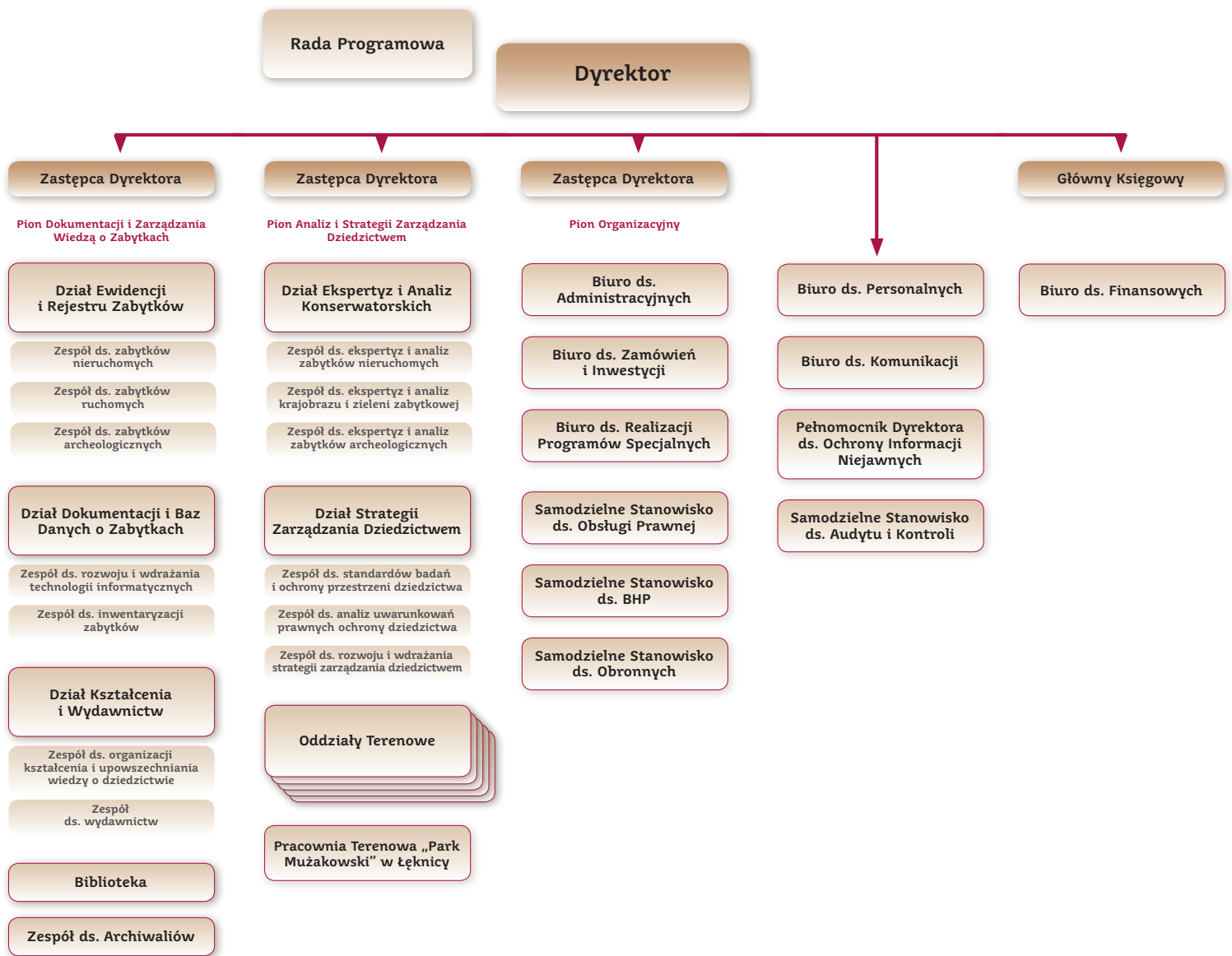
Trzecim priorytetem realizowanym przez NID jest kształtowanie świadomości społecznej w zakresie wartości i zachowania dziedzictwa kulturowego. Jak w poprzednich latach, również w 2014 roku Instytut prowadził wiele mniejszych i większych projektów edukacyjnych mających na celu popularyzację wiedzy o dziedzictwie oraz szerokie upowszechnienie idei jego ochrony. Z myślą o właścicielach i zarządcach zabytków Instytut zorganizował między innymi kolejną edycję konkursu Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbane” oraz 4. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii. Do bez wątpienia najważniejszych działań kształtujących świadomość społeczną, obok popularyzacji problematyki dziedzictwa kulturowego wśród internautów, trzeba zaliczyć ogólnopolską koordynację Europejskich Dni Dziedzictwa. Chcielibyśmy wierzyć, że to między innymi dzięki działaniom Instytutu, który od 2007 roku pełni funkcję ogólnopolskiego koordynatora, marka EDD jest w Polsce z roku na rok coraz bardziej rozpoznawalna, coraz więcej podmiotów włącza się w organizowanie pod szyldem EDD wydarzeń kulturalnych i coraz szersza rzesza mieszkańców naszego kraju poznaje i docenia wartość dziedzictwa swoich przodków.

Kończąc, pozwalam sobie wyrazić nadzieję, że zawarte w niniejszym tomiku sprawozdanie z działalności Narodowego Instytutu Dziedzictwa w 2014 roku, a także dopełniające jego treść opisy wybranych projektów zrealizowanych przez Instytut w ubiegłym roku zdołają Państwa przekonać, że wielowątkowa, zasadniczo interdyscyplinarna działalność naszego Instytutu, konsekwentnie skupiona wokół wyznaczonych priorytetów, dobrze służy zarówno zachowaniu naszego dziedzictwa kulturowego, jak też wzmocnieniu jego roli w życiu społecznym współczesnych i przyszłych pokoleń mieszkańców Polski.

prof. **Małgorzata Rozbicka**
Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Umiejscowienie **NID** w strukturze systemu ochrony zabytków

Struktura Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Spis treści

Rada Programowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa **8**

**Sprawozdanie z działalności Narodowego Instytutu Dziedzictwa
za 2014 rok** **11**

Gromadzenie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie

Proces opracowywania przechowywanych w Archiwum NID
spuścizn po wybitnych naukowcach **58**

Wszystkie zabytki na jednej mapie **62**

Wydawnictwa Narodowego Instytutu Dziedzictwa **69**

Wyznaczanie i upowszechnianie standardów ochrony i konserwacji

Ekspertyzy i analizy konserwatorskie
zabytków nieruchomych **74**

„Ogrody zabytkowe jako przedmiot pielęgnacji,
konserwacji i restauracji” –
międzynarodowa konferencja NID w Żaganiu **81**

Kształtowanie świadomości społecznej

Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków w Żyrardowie
i konkurs „Zabytek Zadbany” **85**

4. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii **94**

22. Europejskie Dni Dziedzictwa 2014 **96**

Rada Programowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Zarządzeniem nr 28/2014 Dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa z dnia 1 października 2014 roku została powołana nowa Rada Programowa NID w składzie:

Jerzy Jasieńko, prof. dr hab. inż. – **przewodniczący Rady Programowej NID** – dyrektor Instytutu Budownictwa Politechniki Wrocławskiej. Z wykształcenia konstruktor, specjalizuje się w konserwacji i wzmacnianiu konstrukcji drewnianych i murowanych, zajmuje się diagnostyką stanu technicznego konstrukcji zabytkowych.

Wojciech Bałus, prof. dr hab. – profesor zwyczajny w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Oprócz historii sztuki studiował także filozofię. Zajmuje się teorią i historią sztuki XIX-XXI wieku oraz związkami sztuki z filozofią, antropologią kulturową i literaturoznawstwem. Redaktor serii „Ars Vetus et Nova”. Przewodniczący Polskiego Komitetu Narodowego Corpus Vitrearum. Członek zwyczajny Hessische Akademie der Forschung und Planung im Ländlichen Raum i członek AICA. Autor wielu książek z dziedziny historii sztuki.

Elżbieta Berendt – kierownik Muzeum Etnograficznego – Oddziału Muzeum Narodowego we Wrocławiu. Zastępca przewodniczącego Rady ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego MKiDN. Z wykształcenia etnografka, specjalizuje się w problematyce sztuki ludowej i tożsamości kulturowej; autorka trzech prac zwartych, kilkudziesięciu artykułów naukowych i popularnonaukowych. Od 2007 roku wspólnie z zespołem merytorycznym Muzeum koordynuje dolnośląskie obchody Europejskich Dni Dziedzictwa.

Marcin Gawlicki, dr hab. inż. arch., prof. KUL – badacz i konserwator zabytków architektury. Pełnił urząd Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku, funkcję dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, kierował Komitetem ds. Światowego Dziedzictwa w Polsce. Obecnie jest kierownikiem Katedry Projektowania Krajobrazu w Instytucie Architektury Krajobrazu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Dominik Jagiełło, dr hab. – prezes Fundacji Hereditas. Z wykształcenia matematyk, specjalista w zakresie zarządzania organizacjami pozarządowymi oraz innowacyjności technologicznej.

Leszek Kajzer, prof. dr hab. – archeolog, kierownik Katedry Archeologii Historycznej Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, specjalista w zakresie archeologii średniowiecznej.

Barbara Nowak-Obelinda – absolwentka historii sztuki na Uniwersytecie Warszawskim. Od 1976 roku zatrudniona w instytucjach związanych z ochroną zabytków na Mazowszu, a od 1980 roku – na Dolnym Śląsku. Pełniła funkcję kierownika Biur Badań i Dokumentacji Zabytków w Skierniewicach i w Wałbrzychu oraz Delegatury w Wałbrzychu. Od 2013 roku zajmuje stanowisko Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu. Autorka opracowań ewidencyjnych zabytków, artykułów dotyczących problematyki ochrony zabytków.

Robert Olszewski, dr hab. inż., prof. PW – samodzielny pracownik naukowy Wydziału Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej, zajmujący się analizą danych przestrzennych oraz modelowaniem kartograficznym. Specjalizuje się w dziedzinie harmonizacji baz danych przestrzennych oraz implementacji dyrektywy INSPIRE.

Bogumiła Rouba, prof. dr hab. – kierownik Zakładu Konserwacji Malarstwa i Rzeźby Polichromowanej Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Z wykształcenia konserwator-restaurator dzieł sztuki, specjalizuje się w konserwacji malarstwa sztalugowego, ściennego, rzeźby polichromowanej, profilaktyce konserwatorskiej.

Marek Rubnikowicz, doktor nauk humanistycznych z zakresu archeologii. Pracownik naukowy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach 1979-2001. Wojewódzki konserwator zabytków w latach 1993-1998 oraz 2002-2006; zastępca generalnego konserwatora zabytków 1999-2001 oraz pełniący obowiązki generalnego konserwatora zabytków 2001/2002. Od 2007 roku dyrektor Muzeum Okręgowego w Toruniu. Specjalista w zarządzaniu instytucjami wyspecjalizowanymi w popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

ks. **Andrzej Rusak** – historyk sztuki, wykładowca akademicki, dyrektor Muzeum Diecezjalnego Dom Długosza w Sandomierzu, konserwator Diecezji Sandomierskiej, kanonik Kapituły Sandomierskiej.

Tadeusz J. Żuchowski, prof. dr hab. – historyk sztuki, profesor nauk humanistycznych, obecnie dyrektor Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Agata Zachariasz, dr hab. inż. arch., prof. PK – architekt, pracownik Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, specjalizuje się w architekturze krajobrazu, historii sztuki ogrodowej i rewitalizacji zabytkowych ogrodów. Zajmuje się również zagadnieniami ochrony krajobrazu kulturowego.

Sprawozdanie

z działalności Narodowego Instytutu Dziedzictwa

za 2014 rok

Narodowy Instytut Dziedzictwa realizuje zadania określone w statucie obowiązującym od 23 stycznia 2014 roku. Z dniem 30 stycznia 2014 roku został wprowadzony nowy regulamin organizacyjny. Obecnie strukturę organizacyjną Instytutu tworzą: pion dokumentacji i zarządzania wiedzą o zabytkach, pion analiz i strategii zarządzania dziedzictwem, pion organizacyjny, komórki organizacyjne i samodzielne stanowiska pracy, 16 Oddziałów Terenowych w Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Toruniu, Warszawie, Wrocławiu, Zielonej Górze oraz Pracownia Terenowa „Park Mużakowski” w Łęknicy.

Instytut poprzez swoje działania kontynuuje dorobek Ośrodka Dokumentacji Zabytków powołanego w 1962 roku: stanowi zaplecze eksperckie dla Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz służb konserwatorskich, a także propaguje ideę ochrony dziedzictwa kulturowego i upowszechniania wiedzy na jego temat w społeczeństwie.

Misją Narodowego Instytutu Dziedzictwa jest tworzenie podstaw dla zrównoważonej ochrony dziedzictwa poprzez gromadzenie i upowszechnianie wiedzy o zabytkach, wyznaczanie standardów ich ochrony i konserwacji oraz kształtowanie świadomości społecznej celem zachowania dziedzictwa kulturowego Polski dla przyszłych pokoleń.

Zgodnie z § 3 statutu NID Instytut realizuje zadania w zakresie zrównoważonej ochrony dziedzictwa kulturowego Polski w celu jego zachowania dla przyszłych pokoleń poprzez:

- 1) gromadzenie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie;
- 2) wyznaczanie i upowszechnianie standardów ochrony i konserwacji zabytków;

- 3) kształtowanie świadomości społecznej w zakresie wartości i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Strategia realizowana w latach **2013-2015** koncentruje się wokół następujących priorytetów:

- A. Tworzenie systemu skutecznej ochrony i opieki nad zabytkami;**
- B. Tworzenie bazy wiedzy o dziedzictwie kulturowym oraz warunków dla jej udostępniania i efektywnego wykorzystania;**
- C. Upowszechnianie wiedzy/edukacja o dziedzictwie oraz działanie na rzecz efektywnego/kreatywnego wykorzystania społecznego i gospodarczego krajowego potencjału kulturowego.**

Do zadań Instytutu należą w szczególności (§ 4 statutu NID):

w obszarze gromadzenia i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie

- **Archiwizowanie zbiorów dokumentów związanych z ochroną zabytków oraz ich digitalizacja i upowszechnianie**

Zadanie to ma na celu zachowanie informacji o zasobie zabytkowym dla przyszłych pokoleń. Instytut na bieżąco zarządza zasobem archiwalnym, na który składają się 5252,54 metry bieżące (mb) archiwaliów oraz stale przyjmuje nowe zbiory.

W 2014 roku przyjęto i opracowano 334 decyzje o wpisie do rejestru zabytków nieruchomości, 113 decyzji o skreśleniu z rejestru zabytków, 100 decyzji odmawiających skreśleń, 339 postanowień zmieniających lub wyjaśniających treść wcześniej wydanych decyzji oraz informacji urzędowych dotyczących przeniesienia wpisów do nowych ksiąg rejestru. Przyjęto także 271 decyzji o wpisie do rejestru zabytków ruchomych, obejmujących 5324 obiekty sztuki i rzemiosła artystycznego oraz jedną decyzję o skreśleniu z rejestru zabytków. W zakresie zabytków ruchomych przyjęto 146 postanowień zmieniających lub wyjaśniających treść wcześniej wydanych decyzji oraz informacji urzędowych dotyczących przenoszenia wpisów do nowych ksiąg rejestru. W przypadku ruchomych zabytków techniki przyjęto 15 nowych decyzji obejmujących 57 obiektów. W kategorii zabytków archeologicznych przyjęto 104 nowe decyzje, 3 decyzje o skreśleniu z rejestru zabytków, 5 decyzji odmawiających skreśleń, 27 postanowień zmieniających lub wyjaśniających treść wcześniej wydanych decyzji oraz informacji urzędowych dotyczących przenoszenia wpisów do nowych ksiąg rejestru.

W okresie sprawozdawczym zarchiwizowano 6 mb opracowań wyników badań archeologicznych realizowanych w związku z budową dróg krajowych i autostrad. Zarchiwizowano 2,15 mb dokumentacji oraz opracowano wstępny spis 1085 pozycji materiałów przeznaczonych do archiwizacji. Dokonano przeglądu 48 mb akt poddanych archiwizacji przez firmę zewnętrzną w celu sprawdzenia jakości wykonanego zlecenia oraz skorygowania ewentualnych błędów, skontrolowano

archiwum zakładowe, poprawiono 53 spisy zdawczo-odbiorcze według zaleceń Archiwum Akt Nowych, wypożyczono 88 jednostek archiwalnych (j.a.) materiałów archiwum zakładowego dla pracowników. Ponadto kontynuowano prace nad stworzeniem dla NID jednolitego rzeczowego wykazu akt.

W ramach opracowywania spuścizny po G. Ciołku spisano 4 teki (611 stron), przepisano w wersji elektronicznej 923 rekordy, uporządkowano i przepakowano według numeracji 8500 teczek. Ponadto opracowano spis 1983 klatek z tzw. Rolek Marconiego, opisano 2208 zdjęć, przeprowadzono selekcje 28 mb zbioru fototeki ODZ. Dodatkowo uporządkowano 2192 karty po OOZK dotyczące Starego Cmentarza w Żytomierzu i spaginowano 8130 fiszek z katalogu kartkowego Tek Łopacińskiego. W ramach prac porządkowych i technicznych wstępnie rozpoznano zawartość 200 mb kartonów ze spuściznami, przechowywanych w Grodzisku Mazowieckim.

W okresie sprawozdawczym przekazano prawa autorskie dla Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów do zbioru fiszek autorstwa prof. A. Ryszkiewicza, pod nazwą „Katalog kolekcjonerów polskich XIX i XX wieku”. Ponadto opracowano nową „Instrukcję obiegu dokumentów w NID”. Przeprowadzono także 776 pomiarów temperatury i wilgotności w pomieszczeniach z archiwaliami.

W 2014 roku sfotografowano, poddano skanowaniu i reprodukcji (8471) lub dodatkowej obróbce (17 071) zdjęcia, dokumenty, negatywy i slajdy na potrzeby NID i zamówienia zewnętrzne. Kontynuowano digitalizacje mikrofilmów z Tek Glinki (183 teki, 4768 reprodukcji). Zgromadzono także 910 fotografii cyfrowych zabytków Małopolski.

Archiwalia zgromadzone w NID w formie tradycyjnej oraz dokumentacja już zdigitalizowana są udostępniane osobom zainteresowanym w oparciu o regulamin uwzględniający wszystkie obowiązujące ograniczenia prawne. W okresie sprawozdawczym zasób udostępniono 1258 osobom – w sumie przeszło 683 mb archiwaliów. Dodatkowo wypożyczono 4 j.a. akt b. PP PKZ dla PPKZ S.A. Na rzecz pracowników NID oraz podmiotów i instytucji zewnętrznych wykonano 213 kwerend archiwalnych.

• Gromadzenie dokumentacji Krajowej Ewidencji Zabytków

Celem zadania jest realizacja w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego ustawowego obowiązku, którym jest gromadzenie dokumentacji Krajowej Ewidencji Zabytków. W okresie sprawozdawczym przyjęto 1009 nowych kart ewidencyjnych architektury i budownictwa, 15 ewidencji parków i ogrodów, 5 kart ewidencyjnych cmentarzy (zabytku niewpisanego do rejestru). W obszarze zabytków ruchomych zbiór NID powiększył się o 4741 kart obiektów sztuki i rzemiosła artystycznego i 1917 kart zabytków techniki. W zakresie ewidencji archeologicznej KEZA przyjęto 4959 kart dla 238 obszarów. W okresie sprawozdawczym, w ramach wsparcia WUOZ, pracownicy NID wykonali 109 kart ewidencyjnych obiektów zabytkowych.

- **Prowadzenie ewidencji badań archeologicznych realizowanych na terenie kraju**

Celem zadania jest pozyskiwanie informacji na temat stanu dziedzictwa archeologicznego. W 2014 roku zarejestrowano 6478 decyzji wydanych przez wojewódzkich konserwatorów zabytków, zezwalających na prowadzenie prac archeologicznych. W ramach administrowania bazą e-archeo zarejestrowano 6 nowych użytkowników.

- **Monitorowanie stanu zachowania i ocena wartości zasobu dziedzictwa**

Celem tego zadania jest pozyskiwanie aktualnych i rzetelnych danych na temat stanu zasobu dziedzictwa. Instytut prowadzi w imieniu Generalnego Konserwatora Zabytków postępowania administracyjne w zakresie wniosków o skreślenie z rejestru zabytków. W związku z tym przeprowadzono 4 lustracje terenowe.

NID realizuje rozpoczęty w 2008 roku projekt terenowej weryfikacji rejestru zabytków nieruchomości i archeologicznych. W okresie sprawozdawczym kontynuowano weryfikację obiektów z rejestru zabytków nieruchomości – zweryfikowano 1178. Dotychczas weryfikacji poddano łącznie 58 200 zabytków nieruchomości, co stanowi około 94% całości. W 2014 roku zweryfikowano 644 stanowiska wpisane do rejestru zabytków archeologicznych. W sumie zweryfikowano 3298 zabytków archeologicznych, co stanowi 43% z 7641 stanowisk objętych wpisem do rejestru. Przy okazji weryfikacji ujawniono pilną konieczność uporządkowania rejestru oraz ujednoczenia standardów i polityki konserwatorskiej w zakresie rejestru zabytków.

- **Monitorowanie i analizowanie zagrożeń dla dziedzictwa i wypracowywanie metod przeciwdziałania tym zagrożeniom**

Celem zadania jest opracowanie skutecznej profilaktyki w ochronie zabytków.

W ramach zadania kontynuowano program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości przeciw dziedzictwu archeologicznemu. Program ten obejmuje m.in. współpracę z Policją, Służbą Celną, Strażą Graniczną, placówkami muzealnymi oraz służbami konserwatorskimi. W okresie sprawozdawczym prowadzono monitoring rynku antykwarycznego. W sumie zarchiwizowano 729 aukcji; Policji i innym służbom mundurowym zgłoszono 17 przypadków podejrzenia złamania prawa ochrony zabytków na portalach Allegro i Ebay; usunięto dwie aukcje w ramach programu Współpraca w Ochronie Praw Allegro. Specjalista NID składał także zeznania w sprawie karnej z zakresu archeologii oraz wspierał merytorycznie Izbę Celną w Warszawie.

- **Budowa i rozwój ogólnopolskiej, geoprzestrzennej bazy danych o zabytkach**

Celem zadania jest realizacja zapisów ustawy o infrastrukturze informacji przestrzennej dla obszarów chronionych ze względu na wartości kulturowe (zabytki), które organ wiodący – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego – powierzył

do realizacji dyrektorowi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Udostępnienie w ramach infrastruktury informacji przestrzennej danych lokalizacyjnych i opisowych nieruchomości oraz archeologicznych zabytków rejestrowych, pomników historii, a także miejsc uznanych za światowe dziedzictwo dzięki przyjętym standardom/wytycznym określonym poprzez europejską dyrektywę INSPIRE umożliwia efektywne porównywanie i wspólne analizowanie danych przestrzennych gromadzonych przez podmioty podległe wszystkim resortom uwzględnionym w ramach infrastruktury informacji przestrzennej. Nowe możliwości wynikające z wdrożenia jednolitego systemu gromadzenia i serwowania danych przestrzennych mogą pomóc w efektywnym i skutecznym zarządzaniu przestrzenią uwzględniającym wartości zabytkowe oraz zwiększyć poziom ochrony zabytków realizowanej przez powołane do tego organy. Łatwy i operacyjny dostęp do danych przestrzennych zabytków znacznie przyspiesza proces projektowania i uzgadniania lokalizacji inwestycji. Pomaga także przeciwdziałać wielu zagrożeniom, np. minimalizuje ryzyko zniszczenia zabytków na skutek powodzi.

W 2014 roku trwały prace nad weryfikacją jakościową oraz przygotowaniem do publikacji danych przestrzennych na nowej platformie publikacyjnej – Portalu Mapowym (wersja 2014). Na początku lipca 2014 roku zaprezentowano nową odsłonę portalu, dostępną pod adresem www.mapy.zabytek.gov.pl (więcej informacji ► s. 62-68). Geoportal wyróżniają nowe formy wizualizacji danych przestrzennych, niedostępne w innych serwisach mapowych:

- a) tzw. macierz kartograficzna, służąca generalizacji informacji geograficznej na różnych poziomach widoku danych; zaadaptowano w ten sposób metody prezentacji danych na starych mapach, gdzie charakterystyki ilościowe dotyczące liczby obiektów lub zjawisk były przypisywane do danej miejscowości;
- b) dynamiczna legenda – funkcjonalność pozwalająca użytkownikowi na dynamiczne śledzenie rodzaju i liczby obiektów dostępnych w aktywnym oknie mapy;
- c) dynamiczna klasyfikacja obiektów pozwalająca na zmianę kontekstu informacji wyświetlanych na poziomie macierzy kartograficznej.

Powyższe rozwiązania powstały w ramach projektu „Opracowanie koncepcji i realizacja wizualizacji kartograficznej zabytków nieruchomości w portalach informacyjnych Narodowego Instytutu Dziedzictwa”. Oprócz NID w projekcie uczestniczyli Wydział Architektury oraz Wydział Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej. Dane przestrzenne z serwisu mapowego NID dostępne są również poprzez zgodne z INSPIRE usługi WMS i WFS, a także na portalu państwowym: www.geoportal.gov.pl. Metadane serii, zbiorów i usług danych przestrzennych dostępne są za pośrednictwem portalu mapowego MKiDN na geoportalu Komisji Europejskiej, pod adresem: <http://inspire-geoportal.ec.europa.eu/discovery/>.

W okresie sprawozdawczym prowadzono digitalizację rejestru zabytków nieruchomości i archeologicznych, polegającą na skanowaniu analogowych kopii dokumentacji rejestru zabytków. Dodatkowo w roku 2014 rozbudowano narzędzie wspomagające proces skanowania i zarządzania dokumentacją rejestru i ewiden-

cji zabytków (ScanManager) o trzy nowe rodzaje dokumentacji – rejestr zabytków ruchomych, ewidencję zabytków nieruchomości oraz ewidencję zabytków archeologicznych. W zakresie tych form dokumentacji przeprowadzono pilotażowe skanowanie dokumentacji w celu oszacowania pracochłonności i złożoności projektów, które miałyby na celu kompleksowe pozyskanie cyfrowej dokumentacji w przedmiotowym zakresie.

Na koniec roku 2014 repozytorium cyfrowe NID zawiera:

- a)** 73 125 dokumentów obejmujących rejestr zabytków nieruchomości (co stanowi 100% zasobu analogowego przesłanego przez WUOZ do NID);
- b)** 12 075 dokumentów obejmujących rejestr zabytków nieruchomości, archeologicznych (co stanowi 100% zasobu analogowego przesłanego przez WUOZ do NID);
- c)** 8500 dokumentów obejmujących rejestr zabytków ruchomych (pilotaż projektu);
- d)** 4972 dokumenty obejmujące ewidencję zabytków nieruchomości (pilotaż projektu);
- e)** 5039 dokumentów obejmujących ewidencję zabytków nieruchomości, archeologicznych (pilotaż projektu).

Na koniec 2014 roku uzyskano zdolność bieżącej aktualizacji danych w zakresie rejestru zabytków nieruchomości i archeologicznych siłami własnymi pracowników NID (bez potrzeby angażowania podmiotów zewnętrznych).

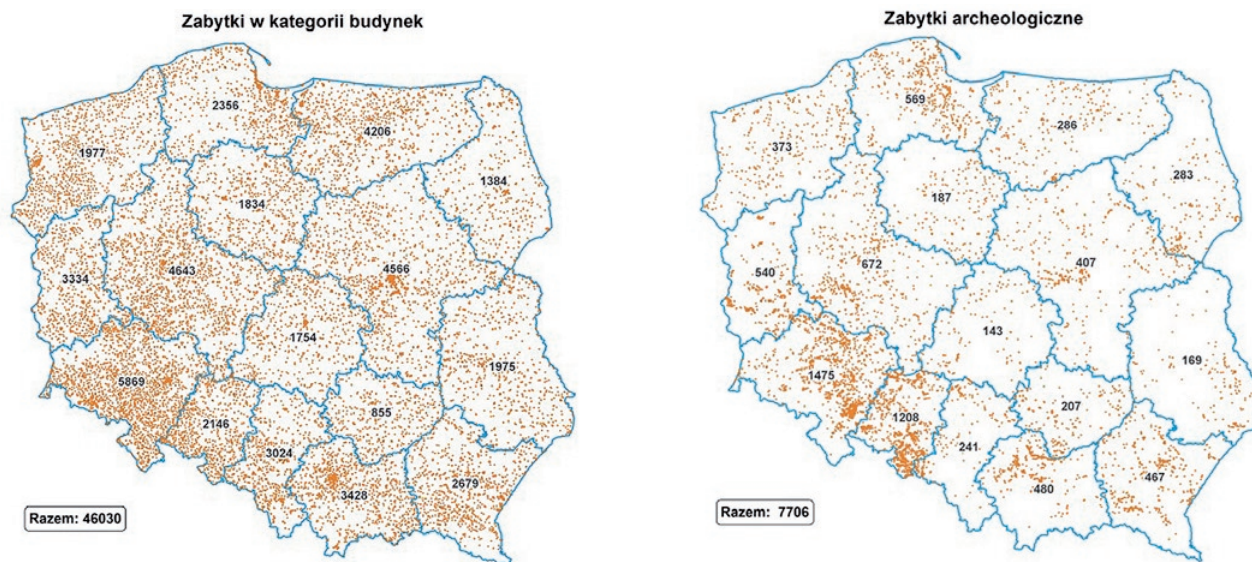
W okresie sprawozdawczym przeprowadzono szkolenia dla 81 osób (26 pracowników Departamentu Ochrony Zabytków MKiDN oraz 55 osób przedstawicieli wszystkich Delegatur WUOZ w Polsce) dotyczące wykorzystania aplikacji ScanManager jako wspólnej platformy wymiany informacji w zakresie tworzonego przez te podmioty rejestru zabytków. Przygotowano projekt porozumienia pomiędzy NID a tymi podmiotami, określający zasady współpracy nad wspólnym tworzeniem repozytorium dokumentacji cyfrowej rejestru zabytków. Zakłada się, że na początku I kwartału 2015 roku umowy zostaną przekazane interesariuszom projektu.

W zakresie tworzenia centralnej bazy danych geoprzestrzennych o zabytkach również uzyskano na koniec roku zdolność autonomicznego i bieżącego prowadzenia zasobu siłami własnymi Instytutu.

Centralna baza danych geoprzestrzennych o zabytkach NID zawiera:

- a)** 83 448 obiekty przestrzenne reprezentujące rejestr zabytków nieruchomości,
- b)** 7710 obiektów przestrzennych reprezentujących rejestr zabytków nieruchomości, archeologicznych.

Centralna baza danych geoprzestrzennych o zabytkach rejestrowych Polski zawiera obiekty wpisane do rejestru zabytków istniejące w terenie, obiekty wpisane do rejestru zabytków i nieistniejące w terenie, obiekty, które skreślono

z rejestru zabytków, jak również obiekty, których dotyczą uchylene decyzji. W przeciwieństwie do centralnej bazy danych – geoportal MKiDN publikuje informacje jedynie o obiektach wpisanych do rejestru zabytków, które istnieją w terenie. W przyszłości przewiduje się utworzenie specjalistycznego profilu, który przedstawiał będzie wszystkie informacje dostępne w centralnej bazie danych o zabytkach.

W okresie sprawozdawczym prowadzono i administrowano strony: www.zabytek.gov.pl, www.mapy.zabytek.gov.pl oraz forum wewnętrzne NID. Sprawowano opiekę nad prawidłowością działania aplikacji typu Enterprise GIS będących w dyspozycji NID: NID Desktop oraz ScanManager.

Podczas realizacji tych zadań NID współpracował z wieloma podmiotami, m.in.: Kancelarią Prezydenta RP, Wydziałem Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej, Wydziałem Architektury Politechniki Warszawskiej, Głównym Urzędem Geodezji i Kartografii, Generalną Dyrekcją Ochrony Środowiska. Przedstawiciel NID uczestniczył w pracach Zespołu ds. Rządowego Programu Rozwoju Zintegrowanego Systemu Informacji o Nieruchomościach. Wicedyrektor NID reprezentował Generalnego Konserwatora Zabytków w spotkaniach Rady ds. infrastruktury informacji przestrzennej.

W 2014 roku NID opiniował koncepcję opracowywaną na zlecenie Głównego Geodety Kraju w zakresie wdrożenia usług sieciowych dla połączenia zbiorów danych centralnego repozytorium kopii zbiorów danych ewidencji gruntów i budynków ze zbiorami i usługami danych geoprzestrzennej bazy danych o zabytkach.

Ponadto w 2014 roku do bazy danych „Multiarch” dodano: 1450 rekordów zabytków nieruchomych, 10 605 rekordów kart ewidencyjnych architektury i budownictwa, 1504 rekordy cmentarzy, 1449 rekordów zabytków techniki, a także

łącznie 4517 rekordów zabytków ruchomych sztuki i rzemiosła artystycznego. Obecny stan bazy danych zabytków nieruchomych to: wpisanych do rejestru zabytków – 79 757 rekordów, architektury i budownictwa – 60 802 karty i 64 274 rekordy, kart cmentarzy – 14 129 rekordów, założeń zieleni – 9738 rekordów. Obecny stan bazy danych zabytków ruchomych to: rejestru oraz ewidencji sztuki i rzemiosła artystycznego – 374 338 rekordów, rejestru techniki – 3187 rekordów, ewidencji techniki – 11 739 rekordów.

Do bazy danych zabytków archeologicznych „Access” dodano 79 rekordów. Stan obecny bazy dla archeologii wynosi: rejestru zabytków – 7647 rekordów, ewidencji zabytków – 8544 rekordy obszarów.

- **Centrum Kompetencji w ramach programu wieloletniego „KULTURA+”**

Centrum Kompetencji w zakresie digitalizacji zabytków i muzealiów zostało powołane w Narodowym Instytucie Dziedzictwa, w ramach wieloletniego programu rządowego WPR „KULTURA+”. Obecnie NID realizuje zadania z obszaru digitalizacji/inwentaryzacji metodami cyfrowymi zabytków, w odróżnieniu od kompetencji Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów (NIMOZ) obejmujących digitalizację zasobów muzealnych.

W zakresie tym NID realizuje zadania dotyczące:

- budowy infrastruktury technicznej służącej do digitalizacji, przechowywania i udostępniania zasobów cyfrowych (serwery, macierze dyskowe, biblioteki taśmowe itp.);
- tworzenia i udostępniania za pośrednictwem Internetu cyfrowych wizerunków najcenniejszych lub najbardziej zagrożonych zabytków w postaci skanów 3D, modeli trójwymiarowych zabytków, filmów, zdjęć.

W związku z tym pracownicy NID realizowali następujące zadania:

- opracowali schemat opisu oraz instrukcję wprowadzania danych w portalu e-zabytek: www.zabytek.gov.pl;
- przygotowali zalecenia do opracowania not informacyjnych o zabytkach do publikacji na portalu e-zabytek;
- tworzyli noty informacyjne o zabytkach do publikacji w portalu e-zabytek łącznie z cyfrowymi wizerunkami zabytków. Celem not jest przekazywanie zainteresowanym użytkownikom Internetu rzetelnej wiedzy o zabytkach. W okresie sprawozdawczym pozyskano 1856 not, w tym 1588 opracowanych przez pracowników NID oraz 268 opracowanych przez podmioty zewnętrzne;
- opublikowali dane na portalu e-zabytek. W okresie sprawozdawczym uzupełnili kolekcję publikowanych na portalu cyfrowych wizerunków pomników historii. Nowo udostępnione w e-zabytku zdjęcia i szczegółowe opisy dotyczyły: zespołu pocystersko-katedralnego w Pelplinie, dawnego zespołu opactwa cysterek w Trzebnicy, zabytkowego zespołu cmentarzy wyznaniowych na Powązkach oraz założenia dawnego klasztoru cystersów – późniejszej letniej

*Wizualizacje
chmur punktów
dla zabytkowych
drewnianych cerkwi
w Owczarach
i Turzańsku*

Dekerta została wykonywana metodą naziemnego skaningu laserowego. Efektem prac jest trójwymiarowy model ścian zewnętrznych budynków. W 2015 roku zostaną wykonane dokumentacje wybranych wnętrz klatek schodowych.

Instytut współpracował z wieloma podmiotami, m.in.: Herder-Institut für Historische Ostmitteleuropaforschung – Institut der Leibniz-Gemeinschaft w Marburgu, Wydziałem Kultury, Nauki i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, Wydziałem Mechatroniki Politechniki Warszawskiej, Wydziałem Architektury Politechniki Warszawskiej (WAPW), Narodowym Instytutem Audiowizualnym (NInA), Instytutem Sztuki Polskiej Akademii Nauk (ISPAN).

- **Prowadzenie specjalistycznej biblioteki w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zarządzania dziedzictwem kulturowym**

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi bibliotekę specjalistyczną w Warszawie (liczącą ponad 70 tys. woluminów) oraz biblioteki w Oddziałach Terenowych na terenie całej Polski. Zadaniem bibliotek NID jest gromadzenie i udostępnianie publikacji specjalistycznych dotyczących zabytków w Polsce oraz ochrony, konserwacji i zarządzania dziedzictwem kulturowym.

W okresie sprawozdawczym biblioteka NID w Warszawie wpisała do inwentaryzacji łącznie 927 woluminów książek i czasopism, z czego 303 woluminy zostały zakupione, 276 przyjęto w formie darowizny, natomiast 348 przyjęto w ramach wymiany. Ze zbiorów bibliotecznych NID w Warszawie skorzystały 463 osoby, wypożyczając w sumie 814 publikacji i korzystając na miejscu z 1994 publikacji. Ponadto w ramach współpracy z innymi instytucjami biblioteka NID w Warszawie przekazała 50 woluminów.

Biblioteki Oddziałów Terenowych NID wpisały do inwentarza łącznie 1384 woluminy książek i czasopism, w tym 495 woluminów zakupionych, 776 przyjętych w formie darowizny i 113 przyjętych w formie wymiany. Z ich zbiorów skorzystały 154 osoby, wypożyczając w sumie 419 publikacji.

Biblioteka NID w Warszawie opracowuje księgozbiór w komputerowym programie bibliotecznym Prolib M21. W 2014 roku stworzono w sumie 2779 opisów bibliograficznych, 4531 rekordów w kartotece haseł wzorcowych oraz oklejono kodami kreskowymi 1741 woluminów. W 2014 roku z katalogu on-line skorzystało łącznie 4911 osób. W ramach popularyzacji księgozbioru na stronie internetowej biblioteki NID zamieszczono 11 wykazów nabytków.

- **Realizacja programów szkoleniowych i informacyjnych na rzecz służb konserwatorskich i środowisk związanych z opieką nad zabytkami**

Celem zadania jest doskonalenie zawodowe w obszarze ochrony zabytków.

W dniach 18-19 lutego 2014 roku na Zamku w Gniewie odbyła się konferencja służb konserwatorskich pt. „Dokąd zmierzamy”, zorganizowana przez Narodowy Instytut Dziedzictwa oraz Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków, z udziałem

Piotra Żuchowskiego, Sekretarza Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalnego Konserwatora Zabytków. W spotkaniu poświęconym prezentacji aktualnych i przyszłych zamierzeń związanych z zadaniami realizowanymi przez Departament Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przez Narodowy Instytut Dziedzictwa uczestniczyli m.in. przedstawiciele Departamentu Ochrony Zabytków MKiDN, wojewódzcy konserwatorzy zabytków, członkowie Rady Programowej NID, przewodniczący Głównej Komisji Konserwatorskiej, przedstawiciele Rady Ochrony Zabytków, przewodniczący Polskiego Komitetu Narodowego Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS oraz reprezentanci Zarządu Głównego SKZ.

24-25 marca 2014 roku w Radziejowicach odbyło się spotkanie dyrekcji NID z kierownikami działów i oddziałów terenowych. Tematem przewodnim było wdrożenie nowego regulaminu organizacyjnego Instytutu.

W dniach 10-11 kwietnia 2014 roku w Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie odbył się 3. Panel Ekspertów „Dziedzictwo”. Panel zorganizowany został w ramach prac nad Narodowym Programem Leśnym „Lasy i gospodarka leśna w kulturze i dziedzictwie narodowym”. W trakcie spotkania poruszono następujące zagadnienia: kulturotwórcza rola lasu w dziejach cywilizacji; las w historii, kulturze i sztuce polskiej; wartości estetyczne lasu; elementy etyki i kultury w kontaktach z lasem; parki/krajobrazy kulturowe i pomniki historii; system ochrony przyrody zintegrowany z systemem ochrony historycznych zabytków i kultury materialnej; wartości patriotyczno-edukacyjne. Czynny udział w panelu, jako ekspert, wzięła dyrektor NID.

24-25 kwietnia 2014 roku w Żyrardowie NID zorganizował doroczne obchody Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków. W trakcie uroczystości odbyło się ogłoszenie wyników i wręczenie nagród laureatom i wyróżnionym w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany” (więcej informacji ► s. 85-93).

Równie ważnym wydarzeniem była organizacja 4. Spotkania Opiekunów Pomników Historii (4-5 czerwca) w Paczkowie i Nysie (więcej informacji ► s. 94-95).

W dniach 11-13 września 2014 roku NID zorganizował w Żaganiu międzynarodową konferencję z okazji 10. rocznicy wpisania Parku Mużakowskiego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO (więcej informacji ► s. 81-84).

W kontekście realizacji programów informacyjnych NID prowadzi stałą działalność wydawniczą. W 2014 roku przygotowano i wydrukowano kilka ważnych pozycji (więcej informacji ► s. 69-73).

Pracownicy NID, wspólnie z WUOZ w Zielonej Górze, przeprowadzili szkolenie dla stowarzyszeń prowadzących poszukiwania zabytków, w którym udział wzięło 50 osób. Przeprowadzono także szkolenie dla pracowników Stowarzyszenia Archeologów Polskich i Państwowego Muzeum Archeologicznego. 20 osób

skorzystało z pomocy przy stoliku eksperckim NID dotyczącej edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym, w trakcie Ogólnopolskiej Giełdy Projektów organizowanej przez Narodowe Centrum Kultury we Wrocławiu.

NID podpisał porozumienie z bazą BazHum udostępniającą zawartość specjalistycznych czasopism i rozpoczął prace związane z jej zasilaniem o periodyki – „Ochronę Zabytków”, „Kurier Konserwatorski” i „Informator Archeologiczny”. Porozumienie ma na celu upowszechnianie wiedzy o czasopismach wśród naukowców z Polski i zagranicy. W ramach tego zadania NID podpisał także umowę o współpracę z administratorem bazy czasopism naukowych CEJSH i rozpoczął prace zmierzające do zasilenia bazy danymi dotyczącymi „Ochrony Zabytków”.

Ekspertsi Instytutu uczestniczyli m.in. w Forum Inicjatyw Miast Turystycznych, spotkaniu z regionalistami z Wielkopolskiego Towarzystwa Kulturalnego (w związku z obchodami Roku Kolberga), w konferencjach i warsztatach tematycznych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, w spotkaniu z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego dotyczącym dalszej współpracy z Europeana, w spotkaniu z pełnomocnikiem dyrektora NID i Urzędu Marszałkowskiego na temat perspektyw miejsc światowego dziedzictwa w Małopolsce, w spotkaniach w ramach rządowego programu ograniczania przestępczości i społecznych zachowań „Razem bezpiecznie”, w pracach w Zespole Opiniodawczo-Doradczym ds. Europejskiej Sieci Dziedzictwa Kulinarного przy Marszałku Województwa Wielkopolskiego, w jury konkursu „Kulinarne Rarytasy Wielkopolskiej Agroturystyki” oraz w posiedzeniach Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków w Szczecinie poświęconych opiniowaniu projektu budowlanego zamiennego do „Modernizacji skrzydła północnego Zamku Księżąt Pomorskich w Szczecinie”. Pracownicy NID brali też udział w konsultacjach w Urzędzie Marszałkowskim i Urzędzie Miasta Łodzi, a także w Wojewódzkim Biurze Planowania Przestrzennego.

Pracownicy NID przeprowadzili szkolenia dla Policji z województwa lubelskiego, w tym szkolenie w zakresie specyfiki dziedzictwa archeologicznego oraz podstaw prawnych jego ochrony. W ramach współpracy z Policją i WKZ w całym kraju wzięli także udział w znakowaniu 700 obiektów ruchomych.

*Zastępca dyrektora
NID Mariusz Czuba
oraz uczestnicy
międzynarodowej
konferencji w Żaganiu*

w obszarze wyznaczania i upowszechniania standardów ochrony i konserwacji zabytków

- **Wydawanie opinii i ekspertyz dotyczących działań przy zabytkach na rzecz organów administracji publicznej**

NID aktywnie wspomaga administrację państwową w skutecznej ochronie zabytków. W 2014 roku specjaliści NID z Warszawy i Oddziałów Terenowych przygotowali w sumie 131 opinii dla Generalnego Konserwatora Zabytków dotyczących skreśleń z rejestru zabytków oraz 10 opinii w związku z prowadzonymi postępowaniami odwoławczymi, 207 opinii dla wojewódzkich konserwatorów zabytków oraz 45 opinii dla samorządowych konserwatorów zabytków i innych instytucji.

Na potrzeby opracowania wydawanych przez Instytut opinii na rzecz organów administracji publicznej, w tym Generalnego Konserwatora Zabytków oraz wojewódzkich i samorządowych konserwatorów zabytków, przeprowadzono w 2014 roku 368 lustracji terenowych. Kontrole te miały na celu ocenę stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz wpływu prowadzonych inwestycji na stan ich zachowania, będących przedmiotem zapytań ze strony ww. podmiotów. W 2014 roku sporządzono również 31 opinii wniosków do Priorytetu 5 „Ochrona zabytków archeologicznych”.

- **Tworzenie i upowszechnianie standardów dokumentacji, badania i konserwacji poszczególnych kategorii zabytków**

Celem zadania jest doskonalenie systemu ochrony zabytków. W 2014 roku zakończono projekt koncepcyjny rewaloryzacji parku w Tarnowskich Górach, prowadzono prace nad studium kompozycyjno-przestrzennym (w kontekście otaczającego krajobrazu) założenia pałacowo-parkowego w Sztynorcie – część II – opracowanie graficzne. Opracowano ponadto studium historyczno-konserwatorskie i wytyczne konserwatorskie rewaloryzacji parku w Lubostroniu, a także kontynuowano prace nad opracowaniem „Wpis do rejestru zabytków historycznego układu ruralistycznego oraz krajobrazu kulturowego Rezydencji Wilanowskiej”. Prowadzono także prace nad wyznaczeniem granic historycznego układu ruralistycznego i krajobrazu kulturowego w tejże rezydencji z wyznaczeniem granic ochrony.

W 2014 roku opracowano wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych na obszarze „Polakowej Górki” w miejscowości Zielonka (w województwie mazowieckim) dla samorządowej instytucji kultury „Park Kulturowy Ossów – Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku”.

Zarządzeniami dyrektora NID powołane zostały nowe, złożone z pracowników centrali i Oddziałów Terenowych, zespoły zadaniowe, których celem jest wypracowywanie jednolitych standardów postępowania konserwatorskiego, dotyczących zabytków archeologicznych, zabytków architektury drewnianej oraz zabytkowych parków i ogrodów. Nakreślone kierunki działań poszczególnych

zespołów mają na celu przygotowanie podstaw merytorycznych do realizacji zadań wyznaczonych w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.

W ramach pracy Zespołu ds. rejestrowych wpisów obszarowych opracowano ankietę weryfikacyjną, w oparciu o którą przeprowadzona zostanie weryfikacja rejestru zabytków obszarowych. Ankietę poddano konsultacjom środowiskowym, w tym także z Departamentem Ochrony Zabytków, które zdecydowały o ostatecznym wzorze ankiety. W trakcie relacji z podsumowania prac zespołu zaprezentowano metodę wdrożenia ankiety i przeprowadzenia weryfikacji oraz przedstawiono wstępny harmonogram prac weryfikacyjnych zabytkowych obszarów pod kątem realizacji zadań programu.

W ramach zadania sporządzono również sprawozdanie z prac pomiarowych – inwentaryzacyjnych pola bitwy pod Kijami/Pałckiem, stoczony 25 lipca 1759 roku. Ekspert NID uczestniczył w spotkaniu w skansenie w Ciechanowcu, w związku z programem polsko-norweskim dotyczącym poprawy w zakresie zarządzania obiektami drewnianymi oraz wypracowania standardów ochrony i monitoringu architektury drewnianej.

Eksperci Instytutu kontynuowali prace przy badaniach architektonicznych i archeologicznych zespołu klasztorowego w Sieciechowie oraz przygotowywali obszerne opracowanie oceny wartości kulturowych – pod kątem wpisu do rejestru zabytków – dla Nowego Miasta w Łodzi.

Ponadto została przeprowadzona analiza materiałów archiwalnych PP PKZ pod kątem zawartości przydatnej do sformułowania nowych standardów, a także kwerenda publikacji dotyczących standardów badań i dokumentacji zabytków nieruchomych. Przeprowadzono też rozpoznanie standardów dokumentacji opracowań zabytków nieruchomych wypracowanych przez niektóre Biura Miejskich Konserwatorów Zabytków, rozpoznanie istniejących opracowań naukowo-historyczno-konserwatorskich i projektowych przy zabytkach nieruchomych, materiałów dotyczących standardów badań archeologicznych w różnych krajach Europy oraz materiałów na temat standardów prowadzenia badań interdyscyplinarnych podczas badań wykopaliskowych. Opracowano także standardy sporządzania dokumentacji z badań powierzchniowych w ramach AZP i instrukcję wypełniania KEZA.

W okresie sprawozdawczym określono potrzeby w zakresie tworzenia standardów strategii ochrony założeń zabytkowej zieleni, zabytkowego krajobrazu kulturowego oraz dzieł budownictwa obronnego.

Przygotowano zakres standardów dla inwentaryzacji architektonicznej, badań architektonicznych, prac badawczych w terenie, zawartości dokumentacji z badań oraz ekspertyz mykologicznych dla obiektów drewnianych.

Uchwałą Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 roku ogłoszono w Monitorze Polskim w dniu 28 sierpnia 2014 roku Krajowy Program Ochrony Zabytków

i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017. Pracownicy Narodowego Instytutu Dziedzictwa odpowiedzialni za realizację zadań ujętych w wieloletnim programie odbyli dwa spotkania organizacyjne: 5 i 28 sierpnia. Wnioski ze spotkań zostały opracowane w celu dalszego uszczegółowienia zadań na koniec roku 2014 i 2015.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzone zostały następujące prace:

- Przygotowano listy obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków A i C, które nie istnieją, zostały przeniesione do skansenów lub utraciły wartości uzasadniające wpis do rejestru zabytków – przygotowano i przekazano do DOZ MKiDN listy obiektów:
 - nieruchomości nieistniejących dla województw: lubelskiego, opolskiego, pomorskiego i zachodniopomorskiego,
 - nieruchomości przeniesionych do muzeów dla województw: opolskiego i pomorskiego,
 - archeologicznych, które utraciły wartości zabytkowe lub zasadność wpisu jest wątpliwa dla województw: kujawsko-pomorskiego i lubelskiego.
- Opracowano projekt założeń metodologicznych dla raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych.
- Opracowano program realizacji prac AZP – analizę obszaru i liczbę arkuszy AZP niezbędnych do przeprowadzenia badań według przyjętych założeń.
- Opracowano instrukcję digitalizacji dokumentacji i projektu umowy pomiędzy NID a WUOZ dotyczącą licencji na korzystanie z aplikacji NID ScanManager.
- **Wyznaczanie standardów prowadzenia badań archeologicznych w oparciu o realizowane przez Instytut prace ratownicze przy zabytkach archeologicznych szczególnie zagrożonych**

W związku z zadaniem statutowym, którego celem jest doskonalenie systemu ochrony dziedzictwa archeologicznego, NID realizował porozumienie o współpracy z Generalną Dyrekcją Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKiA).

Przedstawiciele Instytutu uczestniczyli w 86 odbiorach terenowych prac archeologicznych wykonywanych w związku z budową dróg krajowych i autostrad oraz przygotowali 196 opinii na rzecz GDDKiA.

Wzięto udział w wizji lokalnej domniemanego grodziska stożkowatego w miejscowości Święte (w powiecie świeckim) w związku z badaniami powierzchniowymi na trasie drogi ekspresowej S5, w archeologicznych badaniach powierzchniowych (organizowanych przez GDDKiA) w liniach rozgraniczenia Południowej Obwodnicy Warszawy i autostrady A2 (w województwie mazowieckim) oraz w badaniach powierzchniowych w pasie projektowanej obwodnicy Mławy. Wsparto również merytorycznie GDDKiA podczas badań powierzchniowych na trasie drogi ekspresowej S7 na odcinku Strzegowo – Płońsk. Przedstawiciel NID uczestniczył w archeologicznych badaniach powierzchniowych w województwie zachodniopomorskim na obwodnicy Gryfina, na obwodnicy Brzozowa i na odcinku Rondo Hakena – granica państwa.

- **Monitorowanie stanu obiektów uznanych za pomniki historii, kontrola prowadzonych na ich terenie prac budowlanych i konserwatorskich oraz badań w zakresie posiadanych upoważnień**

Celem zadania jest opracowanie metod skutecznej profilaktyki w ochronie najcenniejszych zabytków. W 2014 roku pracownicy NID w Warszawie i Oddziałów Terenowych przeprowadzili łącznie 52 wizytacje, których celem był monitoring stanu zachowania i procesów konserwatorskich w obiektach uznanych za pomniki historii. Monitoring przeprowadzono m.in. w poaugustiańskim zespole klasztornym w Żaganiu, historycznym zespole miasta Poznania, historycznym zespole miasta Krakowa, Królewskich Kopalniach Soli w Wieliczce i Bochni, krajobrazowym zespole manierystycznego parku pielgrzymkowego w Kalwarii Zebrzydowskiej, komponowanym krajobrazie kulturowo-przyrodniczym – Górze Świętej Anny, a także w zespole kościoła farnego pod wezwaniem św. Jakuba Starszego Apostoła i św. Agnieszki Dziewicy i Męczennicy w Nysie, zespole staromiejskim ze średniowiecznym systemem fortyfikacji w Paczkowie, w zespole klasztornym oo. bernardynów w Leżajsku oraz w osiedlu robotniczym Niki-szowiec w Katowicach. Zorganizowano ponadto wizję lokalną w Żyrardowie – oględziny zespołu maszyn włókienniczych, proponowanych jako ekspozycja do tworzonego muzeum lniarstwa oraz przygotowano drugie spotkanie ekspertów w Żyrardowie w zespole dawnej drukarni, w archiwum wzorników wydruków dawnych zakładów lniarskich.

- **Koordinowanie realizacji procedury występowania z wnioskiem do ministra o uznanie przez Prezydenta RP zabytku nieruchomego za pomnik historii**

Narodowy Instytut Dziedzictwa koordynuje realizację procedury występowania z wnioskiem do ministra o uznanie przez Prezydenta RP zabytku nieruchomego za pomnik historii. W 2014 roku przeprowadzono 22 lustracje terenowe obiektów kandydujących do tytułu pomnika historii. Na potrzeby Rady Ochrony Zabytków opracowano cztery opinie na temat obiektów kandydujących (Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego, Gdynia – historyczny układ urbanistyczny śródmieścia, Baranów Sandomierski – zespół zamkowo-parkowy, Grudziądz – zespół 26 spichlerzy). Opracowano również pięć projektów rozporządzeń w sprawie pomników historii.

W lipcu 2014 roku Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Bronisław Komorowski podpisał rozporządzenia w sprawie uznania za pomniki historii: Pelplina – zespołu pocystersko-katedralnego, założenia dawnego klasztoru cystersów, późniejszej letniej rezydencji książąt pomorskich i domeny państwowej w Kołbacz, zespołu dawnego opactwa cysterek w Trzebnicy oraz zespołu zabytkowych cmentarzy wyznaniowych na Powązkach w Warszawie.

W dniach 10-11 grudnia 2014 roku odbyło się posiedzenie Rady Ochrony Zabytków, podczas którego omawiano kwestie związane z pomnikami historii. Z ramienia NID w spotkaniu uczestniczyli dyrektor NID oraz zastępca dyrektora NID.

Ponadto przedstawiciel NID wziął udział w konferencji Rady Miasta Krakowa na temat wniosku o uznanie za pomnik historii Krakowskich Przestrzeni Wolności.

- **Realizacja części zadań resortu kultury wynikających z przystąpienia Polski do Konwencji światowego dziedzictwa UNESCO z 1972 roku**

Celem zadania jest wspomaganie ochrony polskich miejsc wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 1972 roku nakłada na Państwa-Strony obowiązek składania sprawozdań z realizacji zobowiązań wynikających z przystąpienia do niej w postaci całościowych raportów z podejmowanych działań. Sprawozdanie składa się z dwóch części: pierwszej – dotyczącej polityki państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz drugiej – dotyczącej stanu zachowania poszczególnych dóbr wpisanych na Listę światowego dziedzictwa. W celu realizacji tego zadania Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego wyznaczył Narodowy Instytut Dziedzictwa na koordynatora i jednocześnie powierzył mu funkcję

Paczków – zespół staromiejski ze średniowiecznym systemem fortyfikacji uznany za pomnik historii

oficjalnego punktu kontaktowego. Termin złożenia sprawozdania do Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO miał 31 lipca 2014 roku.

Prace nad przygotowaniem oficjalnego sprawozdania okresowego rozpoczęto w Instytucie w 2012 roku. Przez cały okres, na bieżąco, pracownicy NID prowadzili konsultacje sprawozdań przygotowywanych przez przedstawicieli poszczególnych miejsc światowego dziedzictwa. Udzielono także pomocy indywidualnej przy wypełnianiu formularzy dla Kalwarii Zebrzydowskiej, Auschwitz Birkenau i średniowiecznego miasta w Toruniu. Wyznaczeni pracownicy NID wypełnili bazę danych raportu okresowego dla Parku Mużakowskiego i Drewnianych kościołów południowej Małopolski. Natomiast w 2014 roku, w dniach 17-18 marca odbyły się w Warszawie szóste z kolei warsztaty zorganizowane przez Instytut, poświęcone podsumowaniu opracowania II części sprawozdania oraz konsultacjom części I. Uczestniczyli w nich przedstawiciele wszystkich miejsc światowego dziedzictwa, Ministerstwa Środowiska, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Polskiego Komitetu ds. UNESCO.

Po ostatecznym uzgodnieniu części I z Departamentem Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwem Środowiska i Polskim Komitetem ds. UNESCO oraz części II – z oficjalnymi przedstawicielami poszczególnych miejsc światowego dziedzictwa, sprawozdanie okresowe zostało w wyznaczonym terminie, tj. w lipcu 2014 roku, złożone w Centrum Światowego Dziedzictwa w Paryżu.

Równoległe z przygotowaniem sprawozdania okresowego, we współpracy z gospodarzami miejsc światowego dziedzictwa, były prowadzone prace nad opracowaniem i uzgodnieniem z organizacjami doradczymi Komitetu Światowego Dziedzictwa *Orzeczeń wyjątkowej uniwersalnej wartości* dla wszystkich miejsc.

Uroczyste zamknięcie zadania w Polsce miało miejsce 11-13 września 2014 roku w Żaganiu, podczas międzynarodowej konferencji z okazji 10. rocznicy wpisania Parku Mużakowskiego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO połączonej z IV spotkaniem opiekunów miejsc światowego dziedzictwa UNESCO.

Sprawozdanie okresowe to zadanie, które wymagało dużego zaangażowania sił i środków po stronie Państw-Stron oraz Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO. Jego wynikiem jest pierwsza w historii baza informacji na temat systemów ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz efektywności tejże ochrony na przykładzie blisko tysiąca miejsc światowego dziedzictwa na świecie. Pracownicy Instytutu uczestniczyli w spotkaniu podsumowującym drugi cykl sprawozdawczy w Europie, które odbyło się w Helsinkach 1-2 grudnia.

W imieniu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, we współpracy z odpowiednimi urzędami i instytucjami, Narodowy Instytut Dziedzictwa przygotowuje projekty raportów rządowych dotyczących stanu zachowania poszczególnych miejsc światowego dziedzictwa. W 2014 roku przygotowano raporty o stanie zachowania Historycznego Centrum Warszawy, Hali Stulecia we Wrocławiu, Auschwitz Birkenau, niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego i zagłady (1940-1945).

Pomniki historii:

*Kołbacz, założenie
dawnego klasztoru
cystersów*

*Pelplin, zespół
pocystersko-katedralny*

W przypadku Puszczy Białowieskiej, transgranicznego miejsca światowego dziedzictwa, pracownicy Instytutu uczestniczyli w pracach nad przygotowaniem polsko-białoruskiego wniosku o zmianę nazwy, granic i kryteriów wpisu na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Podczas sesji w dniu 23 czerwca 2014 roku Komitet Światowego Dziedzictwa podjął decyzję, w wyniku której zostały znacznie rozszerzone granice miejsca światowego dziedzictwa, w większości po stronie polskiej.

W 2014 roku trwały prace nad przygotowaniem i uzgodnieniem *Orzeczenia wyjątkowej uniwersalnej wartości*, oficjalnego dokumentu określającego wartość i zakres wpisu Auschwitz Birkenau na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Prowadzone były także prace przygotowujące do opracowania raportu rządowego dotyczącego stanu zachowania miejsca światowego dziedzictwa oraz realizacji zaleceń spotkania międzynarodowej eksperckiej grupy konsultacyjnej, które odbyło się w październiku 2013 roku.

W przypadku Hali Stulecia we Wrocławiu przez cały rok były prowadzone działania w różnych kwestiach dotyczących stanu zachowania oraz planów inwestycyjnych na obszarze wpisanym na Listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz w jego bezpośrednim i dalszym otoczeniu. Eksperti NID wzięli też udział w wielu spotkaniach i konsultacjach poświęconych problematyce ochrony i zarządzania.

W 2014 roku przeprowadzono kwerendę archiwalną i biblioteczną dotyczącą Kalwarii Zebrzydowskiej oraz rozpoczęto prace terenowe i studyjne, których celem jest wyjaśnienie i ewentualna weryfikacja granic wpisu na Listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz wyznaczenie strefy buforowej. Opracowano również opinię oraz wytyczne dotyczące ochrony i konserwacji drózek kalwaryjskich.

W odniesieniu do Historycznego centrum Warszawy zebrano informacje na temat podjętych działań w związku z raportem Eksperta z misji doradczej międzynarodowego ICOMOS, która miała miejsce w grudniu 2013 roku. Ponadto, w odpowiedzi na zapytanie Stołecznego Konserwatora Zabytków, przygotowano opinię dotyczącą wymiany latarni na ulicach Dziekania, Kanonia i Jezuicka na Starówce.

W kwestii Drewnianych kościołów południowej Małopolski odbyły się dwie komisje konserwatorskie: dotycząca prac przy polichromii ścian i konserwacji ołtarzy kościoła św. Michała Archanioła w Binarowej w kościele pw. Filipa i Jakuba w Sękowej dotycząca m.in. konserwacji technicznej struktury ołtarza głównego i podjęcia decyzji o konserwacji innych elementów.

Prowadzono również bieżące sprawy odnoszące się do drewnianych cerkwi w polskim i ukraińskim regionie Karpat. W 2014 roku eksperci NID wzięli udział w wielu komisjach konserwatorskich, m.in. dotyczących prac restauratorskich ikonostasu dawnej cerkwi grekokatolickiej pw. św. Jakuba Młodsze w Powroźniku oraz prac restauratorskich ikon namiestnych, wrót carskich i diakońskich wraz z uzupełnieniem ubytków drewna detalu snycerskiego ikonostasu dawnej cerkwi grekokatolickiej pw. św. Paraskiewy w Kwiatoniu. Równoległe prowadzono monitoring pozostałych obiektów, w szczególności cerkwi pw. św. Michała Archanioła w Turzańsku.-

Z inicjatywy Narodowego Instytutu Dziedzictwa 17 grudnia 2014 roku została powołana Międzynarodowa Rada Konserwatorska ds. drewnianych cerkwi w polskim i ukraińskim regionie Karpat. W posiedzeniu Rady uczestniczyli przedstawiciele strony ukraińskiej i polskiej. Utworzenie Rady jest konsekwencją wpisu drewnianych cerkwi na Listę UNESCO i dążeń do zapewnienia temu seryjnemu dobru światowego dziedzictwa prawidłowej ochrony i skutecznego zarządzania. Rada jest kontynuatorem działalności roboczych grup (ukraińskiej i polskiej) przygotowujących wnioski o wpis na Listę UNESCO tych cerkwi. Organizacyjną stronę działalności Rady zabezpieczać będą następujące instytucje: ze strony ukraińskiej – Państwowy Historyczno-Architektoniczny Rezerwat w Żółkwi, reprezentowany przez jego dyrektora, ze strony polskiej – Narodowy Instytut Dziedzictwa, reprezentowany przez zastępcę dyrektora. Rada pełnić ma też rolę koordynatora pomiędzy właścicielami (zarządcami poszczególnych obiektów) odpowiedzialnymi za ich utrzymanie i ochronę, organami ochrony zabytków obu państw a Centrum Światowego Dziedzictwa.

Instytut współpracuje od lat ze stowarzyszeniem – lokalną organizacją turystyczną Liga Polskich Miast i Miejsc UNESCO. 22 lutego 2014 roku w Bochni odbyło się walne zebranie sprawozdawcze członków stowarzyszenia, którego hasłem przewodnim było „Poznajemy Królewskie Kopalnie Soli w Wieliczce i Bochni”. W spotkaniu uczestniczyli dyrektor oraz wicedyrektor NID.

W ramach zadania pracownicy Instytutu przygotowali, we współpracy z Polskim Komitetem ds. UNESCO, materiały dotyczące oznakowania logo UNESCO i emblematem światowego dziedzictwa miejsc wpisanych na listę oraz zasad ich użytkowania przez opiekunów miejsc światowego dziedzictwa w Polsce.

Od lat Narodowy Instytut Dziedzictwa służy pomocą w przygotowywaniu wniosków o wpis na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. W 2014 roku kontynuowano współpracę ze Stowarzyszeniem Miłośników Ziemi Tarnogórskiej (SMZT), które przygotowuje wniosek o wpis „Kopalni rud ołowiu, srebra i cynku wraz z systemem gospodarowania wodami podziemnymi w Tarnowskich Górach”. Rozpoczęto również prace nad przygotowaniem wniosku o umieszczenie Krzemionek Opatowskich na liście kandydatur do wpisu na Listę UNESCO. 26 sierpnia 2014 roku miała miejsce wizja terenowa oraz spotkanie z dyrektorem Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim w tej sprawie.

W ciągu roku 2014 dyrekcja Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz jego pracownicy uczestniczyli w wielu konferencjach i spotkaniach dotyczących miejsc światowego dziedzictwa:

- wicedyrektor NID uczestniczył w konferencji podsumowującej efekty projektu współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej pt.: „Toruńska Starówka – ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO”. Konferencja odbyła się 12 czerwca 2014 roku w Toruniu;
- przedstawicielka NID wzięła udział w sesji naukowej z okazji 35. rocznicy wpisu Puszczy Białowieskiej na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, która odbyła się w dniach 18-22 września;
- wicedyrektor NID i kierownicy dwóch OT uczestniczyli w konferencji w Rzeszowie pt.: „Szlak Architektury Drewnianej dźwignią rozwoju regionu”. Spotkanie odbyło się w Urzędzie Marszałkowskim, 6 listopada 2014 roku;
- przedstawiciel NID uczestniczył w konferencji „Zamki dawnego państwa krzyżackiego w Prusach a listy Światowego Dziedzictwa UNESCO i Pomników Historii” w Lidzbarku Warmińskim, 7 listopada 2014 roku.

Pierwsza sesja Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO, w której Polska uczestniczyła w roli członka Komitetu miała miejsce w dniach 15-25 czerwca. Odbyła się w stolicy Kataru – Dosze. Pracownicy Instytutu wzięli udział zarówno w obradach plenarnych Komitetu, jak i w spotkaniach tematycznych towarzyszących sesji plenarnej.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które pełni wiodącą rolę w realizacji Konwencji z 1972 roku w Polsce powierzyło Instytutowi koordynację merytoryczną i organizacyjną przygotowania polskiej delegacji na sesję Komitetu. W ramach powierzonego zadania Instytut zorganizował kilka spotkań roboczych. Ekspertsi Instytutu przygotowali merytoryczną analizę dokumentów opracowanych na sesję Komitetu przez Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO we współpracy z organizacjami doradczymi. Analizy te stanowiły podstawę do sporządzenia oficjalnych stanowisk Polski w wybranych przypadkach, które następnie zostały przedstawione w czasie obrad plenarnych Komitetu.

W trakcie sesji Komitet Światowego Dziedzictwa UNESCO podjął decyzję o ustanowieniu grupy zadaniowej ds. procesu oceny wniosków i podejmowania decyzji w sprawie wpisu na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, która ma

przeanalizować obowiązujące zasady i przygotować propozycję zmian w formie rekomendacji dla Komitetu Światowego Dziedzictwa. Pracom grupy zadaniowej przewodniczą Niemcy. Instytut aktywnie w nich uczestniczył, biorąc udział w spotkaniach roboczych oraz przygotowując materiały bazowe i propozycje modyfikacji obecnego systemu.

Ponadto, w ramach realizacji przez Polskę mandatu członka Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO, pracownicy NID wzięli udział w pracach grupy zadaniowej ds. procesu oceny wniosków i podejmowania decyzji w sprawie wpisu na Listę światowego dziedzictwa, powołanej przez Komitet Światowego Dziedzictwa w 2014 roku decyzją 38COM 13; a także w dwóch spotkaniach podgrupy ds. Komitetu Światowego Dziedzictwa (Paryż, 9 października i 24 listopada 2014 r.). Ekspert NID uczestniczył także w pierwszym nadzwyczajnym posiedzeniu Zgromadzenia Ogólnego Państw-Stron Konwencji światowego dziedzictwa, które odbyło się w dniach 13-14 listopada w Paryżu. Podjęto też przygotowania do 39. sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Pracownicy Instytutu, pełniące funkcję koordynatora i oficjalnego punktu kontaktowego UNESCO, wzięli udział w XVI posiedzeniu Komitetu ds. Światowego Dziedzictwa Kulturowego w Polsce oraz zorganizowali, przygotowali materiały i prezentacje na XVII posiedzenie Komitetu.

- XVI posiedzenie Komitetu, które odbyło się 3 kwietnia we Wrocławiu, było poświęcone przygotowaniom organizacyjnym i merytorycznym do sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO. Pracownik Instytutu przedstawił zakres zobowiązań i prac do wykonania w ramach przygotowań do sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO w roli jego członka oraz zaproponował podział zadań uwzględniający właściwe kompetencje instytucji włączonych w realizację mandatu i ekspertów.
- XVII posiedzenie, które odbyło się 23 października w Warszawie, dotyczyło bieżących spraw związanych ze stanem zachowania niektórych miejsc światowego dziedzictwa w kraju. Zostało przedstawione sprawozdanie z 38. sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa oraz podsumowanie II cyklu sprawozdawczości okresowej. Komitet przedyskutował również zgłoszone formalnie propozycje nowych wpisów na Listę światowego dziedzictwa i podjął w ich sprawie stosowne uchwały. W związku z zarządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 października 2014 roku zmieniającym zarządzenie w sprawie powołania Komitetu do spraw Światowego Dziedzictwa Kulturowego w Polsce (Dz.U. MKiDN, pozycja 42), pracownicy Instytutu przygotowali projekt nowego regulaminu Komitetu, który w czasie spotkania został pozytywnie zaopiniowany i przyjęty przez członków.

Zgodnie z zarządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z marca 2014 roku Komitetowi przewodniczy Małgorzata Rozbicka – dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Instytut prowadzi sekretariat Komitetu i zapewnia obsługę administracyjną.

W październiku 2014 roku Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego Małgorzata Omilanowska powołała Ośrodek ds. światowego dziedzictwa w NID

celem wzmocnienia koordynacji oraz wypracowania zasad współpracy na rzecz usprawnienia zarządzania i podniesienia standardu ochrony miejsc światowego dziedzictwa w Polsce. Do zadań ośrodka, wynikających z powierzonej funkcji, należą w szczególności:

- prowadzenie w powierzonym zakresie współpracy krajowej i zagranicznej na rzecz realizacji Konwencji z 1972 roku;
- opracowywanie projektów raportów i sprawozdań rządowych z realizacji postanowień Konwencji z 1972 roku;
- kształtowanie i promowanie modelu efektywnej ochrony i zarządzania dobrami światowego dziedzictwa;
- opracowywanie we współpracy z właściwymi organami projektów dokumentów strategicznych dotyczących ochrony dóbr światowego dziedzictwa;
- szkolenie służb konserwatorskich i zarządców w zakresie efektywnej ochrony i konserwacji dóbr światowego dziedzictwa;
- opiniowanie planowanych działań konserwatorskich i inwestycyjnych w obszarach objętych ochroną na mocy Konwencji z 1972 roku;
- prowadzenie monitoringu i ocena stanu zachowania dóbr światowego dziedzictwa;
- koordynowanie procedury składania wniosków o wpis na Listę światowego dziedzictwa;
- popularyzowanie światowego dziedzictwa i jego znaczenia dla społeczeństwa.

• **Ewaluacja i doskonalenie systemu ochrony i ewidencji dziedzictwa materialnego i niematerialnego**

Narodowy Instytut Dziedzictwa realizuje znaczną część zapisów międzynarodowych konwencji dotyczących dziedzictwa, ratyfikowanych przez Polskę. Jedną z nich jest przyjęta przez Polskę (na początku 2011 r.) Konwencja UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

W okresie sprawozdawczym, w ramach pracy nad Krajową listą niematerialnego dziedzictwa kulturowego, prowadzono weryfikację wpływających wniosków i sporządzano ich opinie (dotyczyło to m.in. Henrykowskich Dni w Siemczynie, Rusznikarstwa artystycznego i historycznego – wyrobów według tradycyjnej szkoły cieszyńskiej, Szopkarstwa krakowskiego, Reduty Ordon jako nośnika wartości niematerialnych związanych ze sztuką i kulturą polską, Pochodu Lajkonika, Flisackich tradycji w Ulanowie, Procesji Bożego Ciała w Łowiczu, Języka esperanto jako nośnika kultury esperanckiej, Handlu straganowego jako ocalałego elementu po „Jarmarku Europa”, Sposobu wykonania i sposobu gry na kozie podhalańskiej).

Eksperci Instytutu uczestniczyli ponadto w czterech posiedzeniach Rady ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego, które odbyły się 26 lutego, 9 kwietnia, 18 czerwca oraz 10 grudnia 2014 roku.

W tym okresie zorganizowano i przeprowadzono ekspercką wizję lokalną dotyczącą oceny wniosku o wpis na Krajową listę NDK elementu „Rusznikarstwo artystyczne i historyczne – wyroby według tradycyjnej szkoły cieszyńskiej”.

W dniach 28-29 marca 2014 roku w Białowieży odbyła się konferencja pt. „Dziedzictwo kulturowe wsi woj. podlaskiego i lubelskiego – wiedza, dobre praktyki, wyzwania”. Specjalista NID wziął udział w wydarzeniu oraz wygłosił referat pt. „Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa na poziomie lokalnym”.

Ekspert Instytutu uczestniczył również w międzynarodowej konferencji „Dzieło Oskara Kolberga jako dziedzictwo narodowe i europejskie”, która odbyła się 22-23 maja 2014 roku w Poznaniu.

W dniach 2-5 czerwca w Paryżu odbyło się Zgromadzenie Ogólne Państw-Stron Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w którym uczestniczyli eksperci Instytutu.

W dniach 11-12 czerwca 2014 roku w Chorzowie specjalista NID uczestniczył w konferencji naukowej „Narracja, obyczaj, wiedza... O zachowaniu niematerialnego dziedzictwa kulturowego”, podczas której wystąpił z referatem zatytułowanym „Szanse i wyzwania dla Polski po ratyfikacji Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego”.

4 sierpnia 2014 roku w Sali Koncertowej Zamku Królewskiego w Warszawie prof. Małgorzata Omilanowska, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wręczyła pierwsze w Polsce decyzje dotyczące wpisów na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Należą do nich: Rusznikarstwo artystyczne i historyczne – wyroby według tradycyjnej szkoły cieszyńskiej, Szopkarstwo krakowskie, Pochód Lajkonika, Flisackie tradycje w Ulanowie oraz Pro-

cesja Bożego Ciała w Łowiczu. Eksperti NID uczestniczyli w pracach nad organizacją konferencji we współpracy z Centrum Informacyjnym MKiDN.

Przedstawiciel NID uczestniczył w Festiwalu Folkloru Ziem Górskich w Zakopanem 22-24 sierpnia 2014 roku.

Przeprowadzono również warsztaty wewnętrzne dla pracowników Oddziałów Terenowych NID z realizacji postanowień Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Zorganizowano także warsztaty informacyjno-szkoleniowe „Jak chronić niematerialne dziedzictwo kulturowe?”, które odbyły się 28-29 października 2014 roku w Sandomierzu. Warsztaty przeznaczone były dla organizacji pozarządowych, publicznych instytucji kultury oraz jednostek samorządu terytorialnego działających na polu niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Celem warsztatów było wypracowanie sposobów wspólnego działania na rzecz ochrony niematerialnych zjawisk kulturowych występujących na terenie naszego kraju.

*Uroczystość z udziałem
Minister Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego Małgorzaty
Omilanowskiej na
Zamku Królewskim
w Warszawie w związku
z zainaugurowaniem
Krajowej listy
niematerialnego
dziedzictwa kulturowego*

Przedstawiciele NID wzięli udział w 9. posiedzeniu Komitetu Międzyrządowego UNESCO ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego, które miało miejsce w siedzibie głównej UNESCO w Paryżu w dniach 24-28 listopada 2014 roku.

W 2014 roku eksperci NID brali udział w różnego rodzaju spotkaniach, dotyczących m.in. możliwości współpracy z Narodowym Centrum Kultury, portalu Mapa Kultury, ochrony tradycji muzycznych polskiej muzyki kameralnej oraz ochrony przestrzeni kulturowej – miejsca bitwy nad Rawką (w Bolimowskim Parku Krajobrazowym) i jego potencjalnego wpisu na Krajową listę NDK. Przedstawiciel NID wystąpił także podczas Pomorskiej Debaty o Kulturze w Gdańsku.

W ramach zadania prowadzono również konwersatorium dla studentów Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UW na temat ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego według Konwencji UNESCO z 2003 roku oraz zorganizowano szkolenie wewnętrzne dla koordynatorów NID ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Prowadzono również współpracę z instytucjami, organizacjami i osobami zajmującymi się ochroną dziedzictwa niematerialnego.

NID przygotował w 2013 roku pierwszy w Polsce oficjalny materiał UNESCO dotyczący ochrony dziedzictwa niematerialnego pod nazwą *Niematerialne dziedzictwo kulturowe*. W roku 2014 opracowano analogiczną publikację dotyczącą niematerialnego dziedzictwa kulturowego w Polsce. Na potrzeby konferencji sejmowej „Rok Kolberga i co dalej?”, podsumowującej Rok Kolberga 2014, przygotowano natomiast prezentację dotyczącą konwencji i roli Instytutu w jej wdrażaniu.

Przygotowano opinię na temat współpracy z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie dotyczącej serii wydawniczej „Niematerialne dziedzictwo kulturowe w Polsce”. W ramach popularyzacji niematerialnego dziedzictwa kulturowego w Polsce ekspert NID udzielił wywiadu dla Polskiego Radia na temat znaczenia dziedzictwa niematerialnego oraz tradycji andrzejkowych.

Opracowano materiały prasowe na potrzeby Departamentu Ochrony Zabytków, Kancelarii Prezydenta RP, a także materiały na potrzeby Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Sporządzono ponadto odpowiedzi do ankiety autoewaluacyjnej UNESCO do celów audytu wewnętrznego oraz wskazówki dotyczące budowy systemu bazy danych NDK. Na potrzeby systemu opracowano też klauzule i inne teksty, m.in. regulamin.

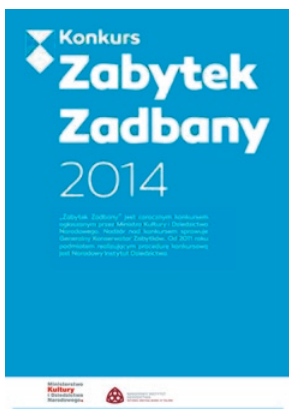
Przedstawiciele Instytutu współpracowali z Departamentem Ochrony Zabytków MKiDN oraz z instytucjami i osobami zajmującymi się ochroną dziedzictwa niematerialnego. NID administruje stroną internetową, znajdującą się pod adresem: <http://niematerialne.nid.pl>, która skupia informacje dotyczące zagadnień związanych z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce.

w obszarze kształtowania świadomości społecznej w zakresie wartości i zachowania dziedzictwa kulturowego

- Realizacja programów i kampanii społecznych w zakresie edukacji na rzecz dziedzictwa

NID, realizując swoją misję, prowadzi wiele projektów z zakresu informowania opinii publicznej o wartości dziedzictwa, których celem jest m.in. wzmocnienie społecznej odpowiedzialności za stan zabytków.

W ramach zadania przygotowujący jest codziennie dla pracowników Instytutu mailowy przegląd prasy, zawierający publikacje zarówno z prasy papierowej, jak i internetowej, które dostarczają niezbędnych informacji z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, dziedzictwa kulturowego, UNESCO, pomników historii oraz szeroko pojętej kultury i sztuki. Monitoring mediów służy bieżącemu informowaniu pracowników Instytutu o wszystkich wydarzeniach związanych z działalnością NID lub bezpośrednio tej działalności dotyczących.

Prof. Małgorzata Rozbicka, Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa, ojciec Wiesław Kulisz, przełożony Domu Zakonnego Towarzystwa Jezusowego w Świętej Lipce, Piotr Żuchowski, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków

W dniach 24-25 kwietnia w Żyrardowie odbyły się uroczyste obchody Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków, które merytorycznie i organizacyjnie przygotowali pracownicy Instytutu. W okresie sprawozdawczym została przeprowadzona szeroka kampania informacyjna dotycząca wydarzenia. Opracowano materiały promujące MDOZ, w tym komunikat prasowy zapowiadający wydarzenie, komunikat prasowy podsumowujący wydarzenie oraz materiał prasowy dla dziennikarzy z niezbędnymi informacjami dotyczącymi MDOZ. Opracowane materiały zostały zamieszczone na stronie internetowej NID, na profilu mediów społecznościowych oraz rozdystrybuowane do mediów ogólnopolskich i regionalnych. Podczas obchodów MDOZ w Żyrardowie został rozstrzygnięty konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbane”, którego organizacją i promocją zajmowali się pracownicy NID.

W ramach promocji w okresie sprawozdawczym przygotowano 16 komunikatów prasowych (w tym 15 z nich adresowanych do mediów regionalnych) w celu bieżącej informacji mediów o poszczególnych etapach konkursu. W wyniku

przeprowadzonych działań media opublikowały 82 artykuły poświęcone Międzynarodowemu Dniu Ochrony Zabytków oraz konkursowi „Zabytek Zadbane”. Odnotowano również 1697 wejść na stronę internetową NID. Na potrzeby wydarzenia pracownicy Instytutu przygotowali wystawę prezentującą laureatów i wyróżnionych w konkursie „Zabytek Zadbane”.

W dniach 4-5 czerwca w Paczkowie i Nysie odbyło się 4. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii, za przygotowanie którego pod kątem merytorycznym i organizacyjnym odpowiedzialni byli pracownicy NID we współpracy z władzami Paczkowa i Nysy. O wydarzeniu na bieżąco informowane były osoby zainteresowane poprzez komunikaty prasowe opublikowane w mediach (łącznie cztery publikacje). Informacja o spotkaniu zamieszczona została również na profilu mediów społecznościowych Instytutu oraz na stronie internetowej (liczba wejść na stronę z tą informacją wyniosła 1573). W trakcie wydarzenia pracownicy NID udzielali wywiadów mediom regionalnym.

NID był również organizatorem konferencji naukowej z okazji 10. rocznicy wpisania Parku Mużakowskiego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, połączoną z IV spotkaniem opiekunów miejsc światowego dziedzictwa UNESCO. W ramach przygotowań do organizacji wydarzenia ustalono harmonogram prac, opracowano informatory EDD dla poszczególnych województw (woj. śląskie, małopolskie, świętokrzyskie i opolskie), odbyły się liczne spotkania z instytucjami zewnętrznymi współpracującymi przy organizacji EDD, podjęto prace nad przygotowaniem publikacji pt. „Dziedzictwo źródłem tożsamości. Młyny wodne w podlaskim krajobrazie”. Podjęto ponadto działania zmierzające do powołania nowych koordynatorów regionalnych i zmiany formuły koordynacji regionalnej EDD (spotkania z przedstawicielami Urzędów Marszałkowskich poszczególnych województw oraz podmiotów mających przejąć koordynację regionalną, negocjacje i konsultacje w sprawie przejęcia koordynacji regionalnej, podpisywanie umów o współpracy przy koordynacji regionalnej), przeprowadzono szkolenia dla nowych koordynatorów regionalnych EDD oraz szkolenie z zakresu promocji wydarzenia i kontaktów z mediami. Rozstrzygnięto także konkurs „Nakręcona historia”, w którym nagrodzono sześć filmów.

Przeprowadzona została również szeroko zakrojona kampania promująca wydarzenie – pozyskano dla niego honorowe patronaty (Polskiego Radia, Polskapresse, Polskiej Agencji Prasowej, Stroera, Wirtualnej Polski, „Spotkań z Zabytkami”), opracowano wizualizację 22. edycji EDD, przygotowano spoty radiowe (72), billboardy (120 lokalizacji), kampanię banerową Wirtualnej Polski (ok. 2 mln odsłon), artykuł w czasopiśmie „Spotkania z Zabytkami”, spot TV (60 emisji w TVP), zapewniono współpracę redakcyjną Polskapresse, materiały drukowane (45 tys. ulotek, 7000 plakatów), wywiady radiowe (6), komunikaty prasowe dla mediów ogólnopolskich oraz regionalnych (20). EDD było również szeroko promowane na profilu społecznościowym NID (informacje o wydarzeniach, prezentacja spotów, promocja konferencji, promocja inauguracji).

11 września w Państwowym Muzeum Etnograficznym w Warszawie odbyła się konferencja prasowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa dotycząca 22. Europej-

skich Dni Dziedzictwa. W konferencji uczestniczył Sekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków, Starosta Powiatu Żarskiego, dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz ogólnopolski koordynator EDD. W trakcie konferencji zaprezentowano spot promujący 22. edycję EDD.

Uroczysta inauguracja 22. edycji Europejskich Dni Dziedzictwa, z udziałem dyrektora generalnego MKiDN, starosty żarskiego, burmistrza Łęknicy oraz dyrektora i wicedyrektora NID odbyła się 13 września w Parku Mużakowskim w Łęknicy (więcej informacji ► s. 96-97).

W dniach 14-16 października w stolicy Azerbejdżanu, Baku, odbyło się spotkanie koordynatorów narodowych Europejskich Dni Dziedzictwa pt. „Społeczności lokalne kształtujące europejski wymiar dziedzictwa”, w którym uczestniczył przedstawiciel NID – koordynator EDD w Polsce.

3 listopada w siedzibie Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach odbyła się sesja konserwatorska pt. „Dom – zabytkowa architektura mieszkalna”, organizowana przez Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego oraz Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we współpracy z Wyższą Szkołą Techniczną i Narodowym Instytutem Dziedzictwa. Spotkanie połączone zostało m.in. z rozdaniem nagród Narodowego Instytutu Dziedzictwa organizatorom wydarzeń podczas EDD 2014 roku w województwie śląskim. Są to pierwsze tego typu wyróżnienia NID dla animatorów i współtwórców wydarzeń organizowanych w związku z EDD. W 2014 roku intencją NID było przede wszystkim uhonorowanie kilku spośród organizatorów za szczególnie wkład w budowanie oferty i rangi EDD w regionie oraz wieloletnią, owocną współpracę. Uroczystego wręczenia nagród dokonał zastępca dyrektora NID z kierownikiem Działu Kształcenia i Wydawnictw oraz przedstawicielami Oddziału Terenowego NID w Katowicach. Laureatami nagrody NID dla organizatorów wydarzeń w ramach EDD zostali: Muzeum w Gliwicach, Stowarzyszenie na rzecz Dzieci i Młodzieży Korczak, Grażyna i Damian Niewiadomscy z Koła Kochających Kurne Chaty, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział Miejski im. Władysława Biegańskiego

Konferencja prasowa poświęcona 22. edycji EDD w Państwowym Muzeum Etnograficznym w Warszawie

w Częstochowie oraz Anna Barabasz i Dorota Firlej z Komitetu Zabłocie przy Towarzystwie Naukowym Żywieckim.

3 grudnia w siedzibie NID w Warszawie odbyło się spotkanie koordynatorów EDD. Podczas spotkania podsumowano 22. edycję EDD w Polsce, omówiono dalszą pracę nad wzmocnieniem marki EDD i rozwojem projektu w regionach, a także przedstawiono plany na 2015 rok. Podsumowano działania NID w mediach oraz zasady współpracy z ogólnopolskimi patronami medialnymi na szczeblu regionalnym. Poruszono ponadto kwestię dalszego rozwoju strony internetowej projektu EDD oraz jego połączenia z ogólnoeuropejskim portalem www.europeanheritagedays.com. Dyskutowano także na temat wspólnych ponadregionalnych działań dotyczących EDD 2015. Omówiono również potrzebę reaktywacji projektu „Wolontariat na rzecz dziedzictwa”.

W trakcie trwania 22. edycji EDD na stronie www.edd.nid.pl odnotowano 11 912 odwiedzin, 71 543 odsłony, 9340 unikalnych użytkowników.

6 listopada w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie odbyła się konferencja pt. „Szlak Architektury Drewnianej dźwignią rozwoju regionu”, którą NID współorganizował w Podkarpacką Regionalną Organizacją Turystyczną. W konferencji uczestniczyli zastępca dyrektora NID oraz kierownicy Oddziałów Terenowych w Rzeszowie i Krakowie.

Działania NID skierowane są w dużej mierze do użytkowników Internetu. Pierwszą platformą kontaktu pomiędzy zainteresowanymi szeroko pojętą tematyką dziedzictwa kulturowego a NID jest strona znajdująca się pod adresem www.nid.pl alias www.zabytek.pl. W okresie sprawozdawczym na stronie zarejestrowano 171 602 odwiedziny. Internauci mogą na niej znaleźć informacje na temat zabytków ruchomych, nieruchomych, archeologicznych, działań z zakresu edukacji i popularyzacji przedsięwzięć związanych z dziedzictwem narodowym. Strona poświęcona jest pomnikom historii oraz miejscom UNESCO. Ponadto publikowane są informacje dotyczące najważniejszych wydarzeń, w których uczestniczył NID, konferencji i projektów związanych z zabytkami.

*Inauguracja
22. edycji EDD w Parku
Mużakowskim w Łęknicy*

Pośród innych stron, którymi administruje NID, należy wymienić portale tematyczne: poświęcone EDD <http://edd.nid.pl>, dziedzictwu niematerialnemu <http://niematerialne.nid.pl>, Parkowi Mużakowskiemu – miejscu światowego dziedzictwa <http://www.park-muzakowski.pl>. Z kolei platforma znajdująca się pod adresem <http://e-zabytek.nid.pl> alias www.zabytek.gov.pl umożliwia dostęp do opisów, cyfrowych wizerunków (zdjęć, filmów i modeli 3D) wybranych zabytków oraz informacji o ich lokalizacji. Uzupełnieniem strony jest serwis mapowy <http://mapy.zabytek.gov.pl>.

Dostrzegając potencjał mediów społecznościowych, pracownicy Instytutu animują profil NID na portalach społecznościowych Facebook oraz YouTube. Na profilu www.facebook.com/zabytek zarejestrowało się do tej pory 5747 fanów (w tym 1710 w omawianym okresie sprawozdawczym), natomiast kanał www.youtube.com/TVNID odnotował 2725 wyświetleń filmów.

Instytut aktywnie włącza się we współpracę z instytucjami, organizacjami i stowarzyszeniami realizującymi programy na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. W tym zakresie NID obejmuje patronatem różnego typu wydarzenia i akcje propagujące ochronę zabytków. W 2014 roku NID objął patronat nad 20 przedsięwzięciami: konferencjami – „Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni. Architektura XX wieku i jej waloryzacja” (dyrektor NID w Komitecie naukowym konferencji), „Drogi i rozdroża ochrony zabytków w Polsce południowo-wschodniej po 1945 roku”, „Ochrona dziedzictwa kulturowego i materialnego na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Plany, realizacja, stan faktyczny”, „Architektura ryglowa – wspólne dziedzictwo ANTIKON 2014”, „Działania wojenne w Prusach Wschodnich i na Północnym Mazowszu 1914-1915 i ich skutki”, międzynarodową konferencją „Viva basket”, sesją naukową pt. „In Arce Grafenortum”, IV Seminarium Muzealnictwa Wojskowego, konferencją „Drewniana tradycja, dziedzictwo, współczesność, przyszłość”, seminarium „Rewitalizacja miasta z elementami kulturowymi na przykładzie Warszawy”.

Patronatem NID zostały też otoczone projekty „SOS dla żuławskich domów podcieniowych” (przy okazji tego projektu zaopiniowano i zredagowano osiem scenariuszy do filmów przygotowanych w jego ramach), „Spotkania z Duchem Miejsca, Zębem Czasu, Białym Krukiem i Łaskawą Muzą”, „Drogowskazy. Dolnośląska mapa legend i rzemiosła”, Art Muskau Project, „Sztuka na kółkach”.

NID objął patronatem także inne wydarzenia: „III Krzemionkowskie Spotkania z Epoką Kamienia”, „Classic Auto Moto Show”, wystawę „ArtNorblin. Tu współczesność łączy się z historią”, festiwal „Otwarte ogrody”, ogólnopolski konkurs historyczny „Polska – nasza Niepodległa. Polacy w walce o niepodległość w latach 1795-1918/22”, konkurs fotograficzny „Wiki Lubi Zabytki”, działalność Ośrodka Książki Obrazkowej, wydanie płyty zespołu Capella Thiruniensis.

Instytut prowadzi również, w ramach promocji poszczególnych projektów, bliską współpracę z mediami, polegającą m.in. na uczestniczeniu w konferencjach prasowych, rozsyłaniu komunikatów prasowych oraz bezpośrednim informowaniu dziennikarzy o bieżących wydarzeniach w NID. W okresie sprawozdawczym

media wspominały o Instytucie 436 razy (rozesłano do mediów 39 komunikatów prasowych). W ramach pracy nad wizerunkiem NID w mediach dokonano 32 autoryzacji wywiadów udzielonych przez ekspertów NID (wywiady radiowe, telewizyjne, prasowe). Przygotowano także roczną umowę z Polskim Radiem

S.A. oraz umowę pięcioletnią z Telewizją Polską S.A. o współpracy przy promocji pomników historii i Europejskich Dni Dziedzictwa. Ponadto Instytut podjął współpracę z miesięcznikiem „Rower-Tour”, której efektem są regularne publikacje artykułów dotyczących pomników historii. NID prowadzi również stałą współpracę z czasopismem popularnonaukowym „Spotkania z Zabytkami”. Udzielono również odpowiedzi na 31 wniosków o dostęp do informacji publicznej, opracowano sprawozdanie z działalności Instytutu za 2013 rok oraz przygotowano publikację „Raportu rocznego NID 2013” (Raport rozdystrybuowano do podmiotów zewnętrznych), prowadzono archiwum foto NID oraz Wiceministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Ponadto współdziałano przy organizacji wystawy grafiki „Luigi Kasimir – Wojenna Teka, Galicja 1915” w Krakowie, przygotowano polskie stoisko na Targach *denkmal* 2014 w Lipsku, gdzie przedstawiono dwie wystawy – „Rola koloru w zabytkach architektury w Polsce oraz proces ochrony i konserwacji tej wartości na przykładzie wybranych obiektów” oraz „Konserwacja polskiej części Parku Mużakowskiego w latach 1988-2014”, opracowano nową wersję wystawy „Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat”, którą zaprezentowano również podczas Targów Dziedzictwa 2014 w Warszawie oraz na konferencji „Interdyscyplinarne, wieloaspektowe konteksty architektury drewnianej”, która odbyła się na Politechnice Gdańskiej.

Podjęto również prace nad reaktywacją projektu „Wolontariat na rzecz dziedzictwa”: przygotowano bazę organizacji pozarządowych działających w obszarze ochrony dziedzictwa i współpracujących z wolontariuszami, przygotowano raport nt. organizacji wolontariackich w państwach europejskich; przygotowany jest regulamin programu ministra „Wolontariat na rzecz dziedzictwa” oraz trwają prace nad opracowaniem harmonogramu działań.

- **Podejmowanie współpracy z właścicielami i zarządcami zabytków na rzecz właściwego zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz promowanie zasad opieki nad zabytkami**

Jedną z kluczowych inicjatyw, której celem jest promowanie dobrych praktyk w zakresie opieki nad zabytkami, jest coroczny konkurs „Zabytek Zadbane”. Na konkurs wpłynęło łącznie 80 wniosków z 10 województw, w pięciu kategoriach. Pracownicy Instytutu przygotowali 73 opinie na rzecz zgłoszonych obiektów. W okresie sprawozdawczym podjęto prace nad przygotowaniem kolejnej edycji konkursu, które obejmowały objazdy terenowe, przeprowadzenie wywiadów z zarządcami zabytków (pięciu obiektów) oraz przygotowanie publikacji dotyczącej konkursu.

W okresie sprawozdawczym rozpoczęto realizację projektu „DoM. Dziedzictwo obok Mnie. Wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczności lokalnych”, w ramach którego odbyły się warsztaty dla gmin polskich i objazdy studyjne. Pracownicy NID kontynuowali prace nad poradnikiem o roboczym tytule „Zarządzanie lokalnym dziedzictwem kulturowym dla rozwoju gminy” z zakresu zarządzania dziedzictwem skierowanym do przedstawicieli władz gminnych oraz podjęli prace nad stroną internetową, zawierającą informacje na temat projektu. Ponadto rozpoczęto prace związane z organizacją objazdu studyjnego dla polskich i norweskich uczestników projektu, który zaplanowany jest na październik 2015 roku (m.in. opracowywanie merytoryczne programu objazdu, kontakt z uczestnikami projektu, spotkanie organizacyjne z gminami uczestniczącymi w projekcie). W projekcie wzięli udział uczestnicy gmin polskich, norweskich oraz eksperci (liczba uczestników oraz zaangażowanych ekspertów – 55).

8 sierpnia odbyło się spotkanie ekspertów NID z pracownikami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego w sprawie realizacji Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017 w zakresie Konwencji światowego dziedzictwa, w powiązaniu z wizją terenową.

W trzecim kwartale zapoczątkowano współpracę z Urzędem Miasta i Gminy w Luboniu na temat zagospodarowania tzw. domu włodarza z dawnego majątku A. Cieszkowskiego w Luboniu-Żabikowie.

W okresie sprawozdawczym pracownicy NID przygotowali noty informacyjne o zabytkach na potrzeby portalu e-zabytek (zakończonych 1479) oraz przeprowadzili kwerendę dotyczącą stworzenia repozytorium cyfrowych danych pomiarowych (danych ze skaningu laserowego, opracowań fotogrametrycznych, inwentaryzacji architektonicznych).

- **Realizacja współpracy międzynarodowej na rzecz dziedzictwa kulturowego i jego ochrony w zakresie powierzonym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**

Celem zadania jest aktywne uczestnictwo w międzynarodowych forach i organizacjach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

26 marca 2014 roku odbyło się posiedzenie Polsko-Białoruskiej Komisji Konsultacyjnej ds. Dziedzictwa Kulturalnego w Warszawie, w którym jako ekspert uczestniczyła dyrektor NID. Posiedzenie zakończyło się podpisaniem protokołu, w którym odnotowano, że w ramach współpracy dotyczącej Podyplomowej Letniej Szkoły – Akademii Nieświeskiej zawarto porozumienie z Instytutem Kultury Białorusi. Ponadto Strony zapoznały się z opiniami na temat możliwości opracowania nowego wniosku o transgraniczny wpis Kanału Augustowskiego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

W dniach 2-4 kwietnia 2014 roku w Wilnie dyrektor NID wzięła udział w 8. Posiedzeniu Polsko-Litewskiej Grupy Ekspertów ds. Zachowania Dziedzictwa Kulturowego, zakończonym podpisaniem protokołu, w którym m.in. Państwa-

-Strony wyraziły wolę podpisania umowy o współpracy pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a Departamentem Dziedzictwa Kulturowego przy Ministerstwie Kultury Republiki Litewskiej. Trwają prace nad ustaleniem ostatecznych zapisów umowy. W protokole został ujęty zapis, że będą kontynuowane staże specjalistów litewskich w Międzynarodowej Podyplomowej Szkole Letniej „Akademia Nieświeska”.

Narodowy Instytut Dziedzictwa i Politechnika Wroclawska podjęli wspólną inicjatywę i zgłosili do programu badawczego Heritage Plus Joints dwa projekty: „Next Generation Methodology for a Sustainable Intervention in Timber Structures” oraz „Transparent and Removable Strain Gauges Based on Nanotubes for Cultural Heritage Monitoring”.

W dniach 21-23 maja 2014 roku dyrektor NID wzięła udział w dorocznej konferencji European Heritage Heads Forum, która odbyła się w Leuven, w Belgii. Tematem konferencji było dziedzictwo kulturowe w środowisku miejskim. W trakcie trzydniowego spotkania przedstawiciele europejskich instytucji zajmujących się dziedzictwem uczestniczyli w sesjach plenarnych, a także warsztatach tematycznych. Podsumowano także wyniki internetowej sondy „Heritage in urban contex”, o której wypełnienie proszeni byli przed przyjazdem wszyscy uczestnicy konferencji. Goście forum zaproszeni zostali przez gospodarzy do wspólnego odwiedzenia ważnych zabytków belgijskich i zapoznania się z problemami konserwatorskimi ich dotyczącymi. W trakcie objazdu zaprezentowano miejsce bitwy pod Waterloo, a także obszar Groot Begijnhof – jedno z pierwszych belgijskich miejsc wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

12-16 maja pracownicy NID uczestniczyli w szkoleniu UNESCO „Training of Trainers” z zasad i sposobu realizacji Konwencji w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku, które odbyło się w Trondheim, w Norwegii.

W dniach 15-25 czerwca specjaliści NID wzięli udział w 38. sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa, która odbyła się w Dosze w Katarze.

2-5 czerwca w Paryżu odbyło się Zgromadzenie Ogólne Państw-Stron Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w którym uczestniczyli eksperci Instytutu.

23-26 czerwca 2014 roku w Nowym Sączu odbyło się Międzynarodowe Seminarium „Ochrona drewnianych świątyń wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO w regionie Karpat (z Polski, Ukrainy i Słowacji)” zorganizowane przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. Obradom przewodniczył zastępca dyrektora NID. Wśród uczestników znaleźli się reprezentanci gospodarzy drewnianych cerkwi wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, przedstawiciele duchowieństwa oraz administracji państwowej i samorządowej z terenu Polski i Ukrainy. Doświadczeniami w zakresie konserwacji, ochrony, zarządzania i udostępniania zabytkowych cerkwi i kościołów dzielili się specjaliści z agend rządowych i samorządowych, wśród nich Małopolski Wojewódzki Konserwator

Zabytków i pracownicy Delegatury WUOZ w Nowym Sączu, Konserwator Diecezji Tarnowskiej, reprezentanci Departamentu Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, Małopolskiej Organizacji Turystycznej oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa z Warszawy, Rzeszowa i Krakowa. Obradom towarzyszyły wizyty studialne w obiektach z Listy światowego dziedzictwa UNESCO z terenu Małopolski i północnej Słowacji. Seminarium odbyło się w ramach Międzynarodowego Centrum Ochrony Dziedzictwa Kulturowego w Żółkwi. W spotkaniu wzięło udział 40 osób.

1-4 września w Wieliczce odbyło się międzynarodowe seminarium „Ochrona konserwatorska i zarządzanie zamkami oraz budowlami o charakterze obronnym”, którego organizatorem był Narodowy Instytut Dziedzictwa. Obradom przewodniczył zastępca dyrektora NID, na czele grupy gości z Ukrainy stał dyrektor Rezerwatu Architektonicznego z Żółkwi. Wśród uczestników znaleźli się gospodarze obiektów o charakterze obronnym, przedstawiciele służb ochrony zabytków oraz administracji państwowej i samorządowej z Polski, Ukrainy i Słowacji. Doświadczeniami w zakresie konserwacji, ochrony, zarządzania i udostępniania zabytkowych zamków dzielili się specjaliści z agend państwowych i samorządowych oraz pracownicy NID z Warszawy i Krakowa. Obradom towarzyszyły wizyty studialne w wybranych obiektach znajdujących się na terenie historycznej Małopolski (Niepołomicach, Ojcowie, Pieskowej Skale, Ogrodzieńcu, Siewierzu, Będzinie, Rudnie, Lipowcu, Suchej Beskidzkiej, Kalwarii Zebrzydowskiej i Wieliczce). Oprócz wymiany doświadczeń spotkanie służyło ugruntowaniu wiedzy o pragmatyce ochrony i zarządzania dobrami kultury oraz kontynuacji współpracy polsko-ukraińsko-słowackiej w zakresie badań i ochrony zabytków. Istotnym celem było również zintegrowanie grupy zarządzających tymi obiektami, pozwalające na nawiązanie dwustronnych relacji oraz dzielenie się dobrymi praktykami.

W okresie sprawozdawczym Instytut podejmował działania z zakresu realizacji projektu „DoM. Dziedzictwo obok Mnie. Wartości dziedzictwa dla społeczności lokalnych”. W ramach zadania w dniach 2-6 czerwca odbył się objazd studyjny w Norwegii, który był okazją do pierwszego spotkania uczestników z gmin polskich i norweskich oraz miał na celu wymianę doświadczeń na temat procesu zarządzania lokalnym dziedzictwem kulturowym i jego etapów. 19-24 października odbył się objazd studyjny w gminie Narol i Horyniec-Zdrój na Podkarpaciu. Objazd zgromadził uczestników z Norwegii: ekspertów Riksantikvaren – norweskiego odpowiednika NID, doradców ds. dziedzictwa w Radach Okręgów, przedstawicieli samorządów – w tym burmistrzów gmin Eid, Maloy i Sund oraz uczestników z Polski: ekspertów NID oraz ekspertów zewnętrznych, przedstawicieli samorządów, w tym burmistrza Narola oraz wójta i zastępcę wójta Horyńca-Zdroju. Objazd miał na celu wymianę doświadczeń oraz zaprezentowanie miejsc, tradycji i działań ważnych dla gmin z punktu widzenia zarządzania dziedzictwem kulturowym. Przeprowadzono również warsztaty tematyczne

*Objazd studyjny
w Norwegii, zachowana
tradycyjna zabudowa
w Eid*

związane z lokalnym dziedzictwem, których zamierzeniem było między innymi poszukiwanie nowych funkcji i sposobu zachowania i ochrony dziedzictwa historycznego i kulturalnego regionu. W objęździe wzięli również udział muzealnicy, lokalni działacze, członkowie stowarzyszeń, właściciele i zarządcy zabytków oraz inne osoby związane z zarządzaniem dziedzictwem w gminie.

Ponadto odbyło się spotkanie ewaluacyjne ekspertów w Oslo, spotkanie organizacyjne z gminami zaangażowanymi w projekt, opracowano warsztaty oraz ankiety ewaluacyjne dla uczestników projektu, kontynuowano prace nad poradnikiem dla gmin, rozpoczęto prace przygotowawcze do badań społecznych oraz związane z wydaniem publikacji promocyjnej, prowadzono prace nad stroną internetową oraz podjęto przygotowania do spotkania ewaluacyjnego II.

Projekt „DoM” ma na celu poprawę systemu zarządzania zasobami lokalnego dziedzictwa w uczestniczących w nim gminach w Polsce i Norwegii. W ramach tego projektu badane są możliwości optymalizacji ochrony dziedzictwa i jego potencjału społeczno-ekonomicznego przy wykorzystaniu wszelkich dostępnych środków prawnych, ekonomicznych i społecznych odnoszących się do ochrony i zarządzania zasobami dziedzictwa.

W dniach 7-19 lipca 2014 roku w Mińsku (na Białorusi) odbyła się I część XX kursu Międzynarodowej Podyplomowej Szkoły „Akademia Nieświeska” pt. „Integralność jako wartość zabytków”. „Akademia Nieświeska” jest polsko-białoruskim przedsięwzięciem, mającym na celu szkolenie kadr konserwatorskich Europy Środkowo-Wschodniej z krajów powstałych w wyniku rozpadu Związku Radzieckiego, a przede wszystkim Białorusi, Ukrainy, Litwy, Rosji i Mołdowy. II część kursu pt. „Autentyczność jako wartość zabytku” była zorganizowana przez NID w Polsce w formie objazdu studialnego obejmującego Warszawę, Gdańsk, Gdynię, Westerplatte, Wisłoujście, Malbork, Kraków, Auschwitz, Wieliczkę w dniach 18-31 sierpnia. Uczestniczyło w niej 13 słuchaczy z Białorusi, Ukrainy i Litwy. Uroczystość wręczenia dyplomów słuchaczom Akademii Nieświeskiej przez Piotra Żuchowskiego, Generalnego Konserwatora Zabytków, Sekretarza Stanu w MKiDN, odbyła się 29 sierpnia w Pałacu Myślewickim w Łazienkach Królewskich.

19 września odbyło się robocze spotkanie dotyczące współpracy między instytucjami zarządzającymi ochroną zabytków na terenie Polski i Niemiec. Inicjatorem polsko-niemieckich rozmów pod hasłem „Krajobrazy z zabytkami architektury pałacowej na obszarze przygranicznym” było Brandenburskie Ministerstwo Nauki, Badań Naukowych i Kultury. W spotkaniu wzięł udział zastępca dyrektora NID.

22-24 września w Szczecinie odbyła się XV Polsko-Niemiecka Konferencja ANTIKON 2014, której Narodowy Instytut Dziedzictwa był współorganizatorem. Eksperti NID uczestniczyli w Radzie Naukowej Konferencji oraz przedstawili referaty.

17 października w Małopolsce, w rejonie Gorlic i Biecza, pracownicy NID przeprowadzili międzynarodowe, terenowe seminarium poświęcone pamięci i śladom I wojny światowej. Uczestnikami spotkania byli konserwatorzy, architekci,

architekci krajobrazu oraz pracownicy urzędów konserwatorskich ze Słowacji i Czech. Inicjatorem był Krajský Pamiatkový Úrad Prešov, czyli odpowiednik polskiego wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków, który regularnie już współpracuje z Narodowym Instytutem Dziedzictwa w zakresie eksperckiej wymiany doświadczeń. Uczestnicy seminarium zapoznali się ze stanem zachowania oraz problematyką konserwatorską zachodniogalicyskich cmentarzy wojennych. Dopełnieniem programu były wizyty w drewnianych kościołach Sękowej i Binarowej, gdzie dyskutowano o prawidłach ochrony miejsc wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Seminarium było okazją do odnajdywania wspólnych wątków zarówno w sferze historycznej, jak i we współczesnej praktyce konserwatorskiej.

6-8 listopada w Lipsku już po raz jedenasty odbyły się targi *denkmal*, stanowiące najważniejszy w Europie punkt spotkań branżowych z zakresu konserwacji i restauracji zabytków oraz starych budowli. Tematem przewodnim targów

Otwarcie polskiego stoiska na Targach denkmal w Lipsku

były „Zabytkowe elewacje: farby, tynki, stiuki”. Jak przy każdej edycji targów *denkmal*, również w tym roku Narodowy Instytut Dziedzictwa przedstawił polskie dziedzictwo kulturowe i dorobek polskich konserwatorów. Zaprezentował m.in. wystawy: „Rola koloru w zabytkach architektury w Polsce oraz proces ochrony i konserwacji tej wartości na przykładzie wybranych obiektów” oraz „Konserwacja polskiej części Parku Mużakowskiego w latach 1988-2014”. Propozycja drugiego tematu wynikała z chęci pokazania na terenie Saksonii efektów 25 lat prac konserwatorskich w polskiej części parku w 10 lat po wpisaniu go na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, prowadzonych w stałej współpracy z saksońską Fundacją Fürst Pückler Park Bad Muskau.

20 listopada w Czerwonym Klasztorze na Słowacji doszło do podpisania umowy o współpracy w zakresie badań i ochrony dziedzictwa kulturowego. Stronami porozumienia są Narodowy Instytut Dziedzictwa i Pamiatkový Úrad Slovenské Republiky. Ze strony polskiej umowę podpisała dyrektor NID, ze strony słowackiej podpis złożyła Dyrektor Generalny – funkcja ta odpowiada polskiemu

Generalnemu Konserwatorowi Zabytków. Porozumienie przewiduje współpracę w zakresie wymiany informacji, dobrych praktyk i konsultacji eksperckich dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego.

20 listopada Narodowy Instytut Dziedzictwa gościł ekspertów ds. digitalizacji z Rumunii i Mołdawii. W spotkaniu ze strony NID uczestniczyli zastępca dyrektora, kierownik Działu Dokumentacji i Baz Danych o Zabytkach oraz kierownicy zespołów Działu Dokumentacji i Baz Danych o Zabytkach. Ze strony Rumunii: radca, koordynator zespołu ds. cyfryzacji ruchomego dziedzictwa kulturalnego, przedstawiciel Ministerstwa Kultury Rumunii, dyrektor Państwowego Archiwum Filmowego oraz szef Wydziału Technologii Informacji i Komunikacji Rumuńskiej Biblioteki Narodowej. Mołdawię reprezentowali: pracownik Biura Informatyzacji Ministerstwa Kultury Mołdawii, szef Biura Cyfryzacji Biblioteki Narodowej Mołdawii, przedstawiciel Wytwórni Filmowej Studioul Moldova, zastępca dyrektora Narodowego Muzeum Sztuki Mołdawii oraz szef Wydziału Informatyki Narodowego Muzeum Historii Mołdawii. W trakcie spotkania przedstawiono zagadnienia obejmujące tematykę związaną z digitalizacją rejestru zabytków: założenia projektowe (dyrektywę INSPIRE, ustawę o infrastrukturze informacji przestrzennej), bazę danych o zabytkach – jako formę realizacji tego zadania, narzędzie do gromadzenia dokumentacji cyfrowej (ScanManager), narzędzie do publikacji danych przestrzennych (Portal Mapowy www.mapy.zabytek.gov.pl), platformę do popularyzacji wiedzy o zabytkach (e-zabytek www.zabytek.gov.pl), aplikację mobilną Zabytki w Polsce. Przedstawiono także zagadnienia związane z cyfrową inwentaryzacją zabytków metodami fotogrametrii bliskiego zasięgu oraz skaningu laserowego.

15-17 grudnia w Warszawie odbyło się doroczne posiedzenie Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej miejsc światowego dziedzictwa – Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat. Przedmiotem posiedzenia było między innymi podsumowanie prac w 2014 roku oraz omówienie planów na przyszłość. Spotkanie organizowane było przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie oraz Państwowy Historyczno-Architektoniczny Rezerwat w Żółkwi, w ramach Międzynarodowego Centrum Ochrony Dziedzictwa Kulturowego w Żółkwi.

W 2014 roku eksperci Instytutu przygotowali oraz przeprowadzili seminarium terenowe dla gospodarzy zamków i rezydencji obronnych w Polsce, na Słowacji i na Ukrainie pt. „Ochrona konserwatorska i zarządzanie zamkami oraz budowlami o charakterze obronnym” oraz wzięli udział w konferencji pt. „Wykorzystanie pomocy międzynarodowej w ochronie dziedzictwa narodowego w ochronie dziedzictwa narodowego w Ukrainie”, która odbyła się w Żółkwi na Ukrainie (przygotowano prezentację na temat wykorzystania funduszy europejskich z terenu Podkarpacia).

Narodowy Instytut Dziedzictwa uczestniczył w konsultacjach publicznych dotyczących strategii Europa 2020. W związku z członkostwem dyrektor NID w European Heritage Heads Forum (EHHF), będącym europejskim forum szefów narodowych agencji ds. dziedzictwa, Instytut został zaproszony do konsultacji w sprawie zainaugurowanej w 2010 roku strategii Unii Europejskiej, mającej na celu promowanie mądrego, zrównoważonego i globalnego rozwoju. Po czterech

latach zdecydowano się na dokonanie przeglądu strategii Europa 2020 (w tym w formie publicznych konsultacji), który pozwoliłby na sformułowanie wstępnych wniosków z pierwszych lat wdrażania strategii.

Pod koniec 2014 roku Małgorzata Omilanowska, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, podjęła decyzję o przywróceniu Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa wyłącznej kompetencji do reprezentowania Polski w dwóch międzynarodowych grupach eksperckich: Monitoring Group on Cultural Heritage in the Baltic Sea States oraz Reflection Group EU and Cultural Heritage. W związku z tym NID w 2014 roku prowadził archiwum dokumentacji oraz bieżącej korespondencji związanej z tą współpracą.

W 2014 roku NID aktywnie uczestniczył w bieżących pracach Sekretariatu European Heritage Legal Forum (w tym sporządził raport ze spotkania Sekretariatu w Turynie z dnia 25 września), co wynika z członkostwa NID w nieformalnej sieci instytucji zajmujących się ochroną dziedzictwa w Europie. Ponadto pracownik NID prowadził bieżącą analizę projektów aktów prawnych tworzonych na poziomie UE pod kątem ich wpływu na zachowanie dziedzictwa kulturowego.

W 2014 roku eksperci NID uczestniczyli w następujących wydarzeniach międzynarodowych. W posiedzeniu Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej Parku Mużakowskiego, spotkaniu przedstawicieli grupy państw nadbałtyckich oraz grupy roboczej przygotowującej konferencję w Kilonii, dotyczącą architektury współczesnej (w Sztokholmie), na której specjalista NID przedstawił prezentację pt.: „Architektura XX wieku w Polsce”; udział w pracach związanych z HEREIN, a także udział w przygotowaniach do cyklicznej międzynarodowej konferencji w Gdyni dotyczącej architektury modernistycznej, która odbyła się we wrześniu. W ramach konferencji NID we współpracy z Urzędem Miasta Gdyni zorganizował spotkanie członków grupy roboczej Monitoring Group on Cultural Heritage in the Baltic Sea States, poświęcone przygotowaniom do zaplanowanej na 2016 rok konferencji w Kilonii nt. architektury współczesnej.

Instytut uczestniczył także w organizacji następujących przedsięwzięć międzynarodowych: w przygotowaniu projektu współpracy polsko-słowackiej w zakresie architektury drewnianej oraz w przygotowaniu, w ramach tej współpracy, projektu terenowej prezentacji cmentarzy z czasów I wojny światowej, w przygotowaniu i przeprowadzeniu seminarium dla gospodarzy drewnianych cerkwi regionu Karpat w Polsce i na Ukrainie wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz w przygotowaniu XV polsko-niemieckiej Konferencji ANTIKON 2014 „Architektura ryglowa – wspólne dziedzictwo”, w spotkaniu Sekretariatu European Heritage Legal Forum w Turynie. Ponadto specjaliści NID na potrzeby konferencji międzynarodowej Expert meeting „Restoration Quality in European Perspective”, zorganizowanej 7 października w Amersfoort przez Cultural Heritage Agency of the Netherlands, przygotowali i zaprezentowali opracowanie badawcze “Survey on international quality assurance for work on historic buildings in the whole building process from design to completion – input from Poland”.

- **Inne zadania zlecone przez MKiDN**

Wśród innych zadań zleconych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków realizowanych w 2014 roku przez NID należy wymienić wykonywanie zadań instytucji zarządzającej priorytetem „Ochrona zabytków archeologicznych” w ramach programu ministra „Dziedzictwo kulturowe”. W roku 2014 wykonano działania związane z trzema kolejnymi edycjami tego priorytetu.

W 1. półroczu realizowano przede wszystkim edycję 2014, w ramach której rozpatrzono 131 złożonych wniosków. Dofinansowanie ze środków ministra otrzymało 37 zadań (25 zadań jednorocznych i 12 zadań dwuletnich), na łączną kwotę 2 107 000 zł do realizacji w roku 2014 i 590 000 zł do realizacji w roku 2015. Szczegółowy wykaz przyznanych dofinansowań został opublikowany na stronie NID, w części poświęconej priorytetowi.

Kolejna grupa zadań instytucji zarządzającej obejmowała ocenę merytoryczną i formalną rozliczeń projektów dofinansowanych w poprzednich edycjach priorytetu „Ochrona zabytków archeologicznych”. W roku 2013 zakończono realizację 50 zadań (w tym 13 rozpoczętych jeszcze w 2012 r.), spośród których 48 rozliczeń zostało zaakceptowanych pod względem merytorycznym i formalnym w 2014 roku (44 w pierwszym półroczu). Pozostałe dwa projekty są w trakcie uzupełniania i korygowania dokumentacji. Wyniki wszystkich wykonanych zadań, tj. dokumentacja ewidencyjna zabytków archeologicznych, wyniki badań nieinwazyjnych oraz publikacje opracowań wyników badań są udostępniane w NID.

W 2. półroczu 2014 roku ważnym zadaniem było przygotowanie kolejnej edycji priorytetu – na rok 2015. Obejmowało ono opracowanie (na podstawie wytycznych MKiDN oraz ewaluacji poprzedniego regulaminu) projektu regulaminu priorytetu, towarzyszącego mu formularza wniosku, a także udział w tworzeniu dokumentów wspólnych stosowanych w ramach Programów Ministra. Priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych” na 2015 rok został ogłoszony 1 października 2014 roku. W ramach pierwszego naboru wniosków, który odbywał się do 30 listopada, zostało złożonych 112 wniosków o dofinansowanie, spośród których pięć było obarczonych błędami formalnymi i zostały odrzucone. 107 projektów poprawnych formalnie przeszło do kolejnego etapu oceny wniosków (zakończenie procedury rozpatrzenia – początek lutego 2015 roku).

Pracownicy NID uczestniczyli także w szkoleniu z zakresu warsztatu pracy specjalisty w ramach misji międzynarodowych, zorganizowanym przez MKiDN 15 grudnia 2014 roku.

W ramach przygotowań do realizacji zadań nakreślonych w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami prace prowadziły zespoły zadaniowe ds. dziedzictwa techniki, ds. architektury współczesnej oraz wpisów obszarowych. Dodatkowo powołane zostały nowe zespoły – ds. zabytków archeologicznych, architektury drewnianej oraz zabytkowych parków i ogrodów. Ich zadaniem – zgodnie z kierunkami działań KPOZiOnZ – jest wypracowywanie

jednolitych standardów postępowania konserwatorskiego w poszczególnych kategoriach zabytków.

Narodowy Instytut Dziedzictwa zarządza polską częścią zabytkowego Parku Mużakowskiego/Muskauer Park, uznanego za pomnik historii i miejsce światowego dziedzictwa UNESCO, położonego na granicy Polski i Niemiec. Projekt trwający od końca lat 80. realizowany jest we współpracy z zarządcą niemieckiej części parku oraz samorządem miasta Łęknica. Projekt wspiera merytorycznie Międzynarodowa Rada Konserwatorska. W 2014 roku odbyło się jedno posiedzenie Rady oraz spotkanie Konwentu Puecklera, ciała wspierającego zarządców parku w regionie.

W okresie sprawozdawczym NID zrealizował szereg zadań dotyczących różnych aspektów konserwacji parku, finansowanych z dotacji celowych MKiDN. Wykonano prace wycinkowe i pielęgnacyjno-zabezpieczające w drzewostanie wzdłuż wybranych odcinków głównych ciągów komunikacyjnych. Kontynuowano odtwarzanie układu historycznych dróg i ścieżek w północnej części parku, gdzie prace zostały rozpoczęte w poprzednich latach.

Realizowano kolejne projekty z zakresu odtwarzania historycznej struktury przestrzennej, zatartej w okresie powojennym w wyniku zaprzestania prac pielęgnacyjnych. Cięcia kompozycyjne wykonano głównie w centralnym rejonie parku, w tzw. Wnętrzu Centralnym. Ich rezultatem jest otwarcie kolejnych wnętrz parkowych i ich powiązanie z dotychczas odtworzonym systemem wnętrz lub poprawa zasięgu dotychczasowych otwarć widokowych. Efektem prac jest poprawa percepcji walorów przestrzennych parku. W kilku rejonach podmokłych przeprowadzono prace melioracyjne, na fragmentach rowów odwadniających założono nowe umocnienia z faszyny.

Zakończono rozpoczęte wcześniej zabezpieczenie relikwów fundamentów tzw. Domu Angielskiego, głównego budynku angielskiego *cottage*, którego fundamenty odsłonięto w 2011 roku. Przeprowadzone prace konserwatorskie mają na

*Park Mużakowski
w Łęknicy*

celu zabezpieczenie odkrytych struktur przed degradacją do czasu podjęcia decyzji o rekonstrukcji budynku.

W ramach przygotowywania zadań na następne lata wykonano dokumentację konserwacji Wiaduktu, jednego z trzech zachowanych obiektów architektury oraz dokumentację naprawy uszkodzonego przyczółka Mostu Podwójnego. Na terenie historycznej szkółki w rejonie niezachowanych budowli gospodarczych przeprowadzono prace saperskie. Teren poddany sprawdzeniu oczyszczono z niewybuchów, przygotowując go do planowanych w najbliższych latach prac inwentaryzacyjnych, a później inwestycyjnych. Przygotowując inwestycje planowane w przyszłości, NID zgłosił do Programu Współpracy INTERREG Polska – Saksonia 2014-2020 swoją propozycję projektu flagowego, przygotowaną z udziałem partnerów polskich i niemieckich.

Jednym z najważniejszych projektów realizowanych w 2014 roku był projekt pn. „Odtwarzanie zabytkowej infrastruktury w Parku Mużakowskim w Łęknicy”, współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Europejskiej Współpracy Transgranicznej Polska-Saksonia 2007-2013. W ramach projektu zostanie przeprowadzona odbudowa dwóch elementów historycznej infrastruktury parku. Pierwszym z nich jest ogrodzenie historycznej szkółki, pełniące od początku istnienia parku funkcję zaplecza ogrodniczego. Projekt przewiduje całkowite odtworzenie ogrodzenia o długości 2 km, zgodnie z jego funkcją i formą historyczną. Podstawę konserwatorską projektu stanowią relikty ogrodzenia – zachowane w całości lub części granitowe słupki, a także rozwiązania analogiczne znane z niemieckiej części parku.

Drugim z elementów objętych projektem jest symboliczny grób – tzw. Grób Nieznajomego (oryg. *Grab des Unbekannten*). Aranżację tego miejsca znaną z zachowanej ikonografii z 2. połowy XIX i początku XX wieku tworzył kamienny stół z ławą i krzyżem poprzedzającym ziemną mogiłę, na którym widniał napis wyjaśniający intencję twórcy parku. W ramach projektu, na podstawie zachowanych relikwów oraz ikonografii archiwalnej, zostaną odtworzone wszystkie niezachowane elementy.

Przygotowując realizację projektu na terenie przeznaczonym pod inwestycje, wykonano prace porządkowe i odtworzeniowe, wycinki samosiewów i cięcia pielęgnacyjne zachowanego drzewostanu. W rejonach projektowanych bram do szkółki i na jej terenie przeprowadzono sondáže archeologiczne mające na celu rozpoznanie układu historycznych dróg. Część dróg odtworzono. Założono nowe zadarnienia. Przeprowadzono wznowienie fragmentu granicy wschodniej parku. Projekt zainaugurowano w początkach października kiermaszem roślin i owoców pn. „Jabłoniowy zawrót głowy”, który nawiązywał do historycznej tradycji miejsca. Zaprezentowano wystawę o historii rewaloryzacji Parku Mużakowskiego oraz wystawę o historii i wartościach szkółki.

NID angażował się także w liczne projekty o charakterze promocyjnym i edukacyjnym, w tym w organizację dorocznej imprezy plenerowej, święta Parku

Plakat zapraszający na kiermasz roślin i owoców zorganizowany w Parku Mużakowskim

Mużakowskiego. Obchodzona w 2014 roku 10. rocznica wpisania parku na Listę światowego dziedzictwa UNESCO stała się okazją do zorganizowania na jego terenie uroczystej inauguracji 22. edycji EDD. Instytut zrealizował program edukacyjny skierowany do lokalnej społeczności – gry terenowe – „Mużakowska przygoda” i „Opowieść o Parku Mużakowskim” oraz polsko-niemiecki konkurs fotograficzny pt. „Park Mużakowski wczoraj i dziś”. Ponadto NID współpracował przy imprezach edukacyjnych realizowanych przez zarządcę części niemieckiej, np. Nocnego Spaceru z Lampionami oraz przez placówki edukacyjne z terenu powiatu żarskiego, w tym w piknikach dla przedszkoli i szkół, a także w projekcie realizowanym przez ASP w Warszawie – „Muskau Art Project – w poszukiwaniu tożsamości miejsca”. Wystawa o historii rewaloryzacji polskiej części Parku Mużakowskiego była prezentowana na XI Europejskich Targach Konserwacji i Restauracji Zabytków oraz Renowacji Starych Budowli *denkmal* w Lipsku. Przedstawiciele NID uczestniczyli w obchodach Wojewódzkiego Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków w Łęknicy.

NID angażuje się ponadto we współpracę regionalną, m.in. z Powiatowym Urzędem Pracy, służbami Parku Krajobrazowego Łuk Mużakowa, specjalistami ds. ochrony środowiska, pracownikami Geopark Muskauer Faltenbogen, samorządem miasta Łęknica i Bad Muskau. Realizuje na terenie parku polsko-niemiecki program pracy bezrobotnych.

Instytut promuje wartości kulturowe Parku Mużakowskiego poprzez prowadzenie poświęconej mu strony <http://www.park-muzakowski.pl/> oraz poprzez współpracę z niemieckimi i polskimi mediami. Prowadzi także sprzedaż wydawnictw związanych z Parkiem Mużakowskim.

Informacje dodatkowe:

- Od 12 maja do 17 czerwca 2014 roku w Narodowym Instytucie Dziedzictwa Najwyższa Izba Kontroli przeprowadziła planowaną kontrolę pod nazwą „Digitalizacja dóbr kultury w Polsce”;
- 17 czerwca przedstawiciel Archiwum Akt Nowych przeprowadził kontrolę archiwum zakładowego NID.

Sprawozdanie opracowane przez Biuro ds. Komunikacji NID

Aneksy

Spis referatów, wystąpień i wykładów przygotowanych i zaprezentowanych przez pracowników NID w 2014 r.

Referaty:

- Konferencja „Ochrona dziedzictwa kulturowego na terenie woj. kujawsko-pomorskiego” w Lubostroniu, referaty: „Rewaloryzacja parku w Lubostroniu w świetle badań naukowych” oraz „Ogrody zabytkowe: wartości-wyobrażenia-wybory”.
- Konferencja „Badania dawnej Pomezanii w latach 2012-2013” w Zalewie, referat: „Działania NID na rzecz ochrony zabytków archeologicznych”.
- Polsko-Niemiecka Konferencja Naukowa „Nadodrzańskie spotkania z Historią” w Mieszkowicach, referat: „Budownictwo ryglowe w gminie Mieszkowice”.
- XVII sesja Collegium Suprasliense, referaty: „Kilka refleksji na temat miejskości Dąbrowy Białostockiej, Suchowoli i Zalesia w powiecie sokólskim” oraz „Przywilej lokacyjny Sokołowa Podlaskiego z 1424 r.”
- Panel Ekspertów „Dziedzictwo” w Gołuchowie, referat: „Budownictwo mieszkaniowe w Lasach Państwowych – dorobek projektowy i realizacyjny dwudziestolecia międzywojennego”.
- Konferencja konserwatorska „Drogi i rozdroża ochrony zabytków w Polsce południowo-wschodniej po 1945 roku” w Krakowie, referaty:
 - „Ochrona krajobrazu kulturowego. Fikcja czy rzeczywistość?”,
 - „Zabytek po przejściach. Pytanie o granice rejestru zabytków na przykładzie spalonego kościoła w Libuszy”,
 - „Drewniane obiekty sakralne Polski południowo-wschodniej na Liście światowego dziedzictwa UNESCO”,
 - „Zatopiony krajobraz warowny”.
- Konferencja „Światło i kolor w architekturze i przestrzeniach publicznych – o świadomym kreowaniu wizerunku miasta” w Łodzi, referat: „Rewaloryzacja placów w zabytkowych układach urbanistycznych – studia przypadków”.
- Konferencja „Dziedzictwo wsi pomorskiej” w Swołowie, referat: „Kościoły ryglowe Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Zarządzanie zabytkiem i opieka nad obiektem zabytkowym”.
- XV Polsko-Niemiecka Konferencja ANTIKON 2014 w Szczecinie, referat: „Osadnictwo szkatułowe na terenie dawnych Prus Książęcych”.
- Międzynarodowa konferencja z okazji 10. rocznicy wpisania Parku Mużakowskiego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO połączoną z IV spotkaniem opiekunów miejsc światowego dziedzictwa UNESCO pt. „Ogrody zabytkowe jako przedmiot pielęgnacji, konserwacji i restauracji”, referaty:
 - „Tradycja konserwacji ogrodów w Polsce”,
 - „Historyczne parki i ogrody na Liście światowego dziedzictwa UNESCO”,

- „Podsumowanie II cyklu sprawozdawczości okresowej z realizacji Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego UNESCO”,
 - „Park Mużakowski/Muskauer Park idea i praktyka odtwarzania historycznej kompozycji”,
 - „Konserwacja czy modernizacja: różne odczytanie idei szaniorowskiej przebudowy Ogrodu Krasińskich w Warszawie”,
 - „Autentyzm i integralność w kontekście Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego UNESCO”,
 - „Konserwatorskie aspekty rekompozycji ogrodów zabytkowych. Studium przypadków”.
- Konferencja „Zespół Kościoła NMP w Malborku – przeszłość i przyszłość”, referat: „Uwagi na temat prac konserwatorskich kościoła na Zamku Wysokim w Malborku w kontekście podobnych realizacji w Polsce”.
 - Konferencja „Modernizm w Europie – Modernizm w Gdyni. Architektura XX wieku i jej waloryzacja”, referaty: „Ochrona architektury XX w. w pracach NID – trzy podtematy składowe” oraz „Modernistyczne obserwatoria, jako dopełnienie wysokogórskiego krajobrazu Karpat. Historia, terażniejszość, przyszłość”.
 - Konferencja Polskiego Komitetu ds. UNESCO „Społeczny wymiar krajobrazu kulturowo-przyrodniczego”, referat: „Problematyka ochrony krajobrazu kulturowo-przyrodniczego w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014-2017”.
 - Krakowskie Spotkania z INSPIRE „Od danych i informacji do wiedzy geoprzestrzennej – 10 lat Spotkań z INSPIRE”, referat: „Współpraca podstawą budowy bazy wiedzy geoprzestrzennej – doświadczenia Narodowego Instytutu Dziedzictwa”.
 - Forum nowych technologii w Białce Tatrzańskiej, referat: „Wykorzystanie technologii Intergraph w zarządzaniu dziedzictwem Polski”.
 - Konferencja „Karta Wenecka 1964-2012”, UMK Toruń, referaty:
 - „Autentyzm w Karcie Weneckiej i zmiany w jego współczesnym pojmowaniu w konserwacji i restauracji zabytków architektury oraz konstrukcji drewnianych w Polsce”,
 - „Karta Wenecka a realizacja Konwencji w sprawie ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 1972 r.”,
 - „Karta Wenecka a krajobraz zabytkowy – relacja niedoceniona”.
 - Konferencja „Szlak Architektury Drewnianej dźwignią rozwoju regionu” w Rzeszowie, referaty:
 - „Perły na Szlaku Architektury Drewnianej. Teraźniejszość i przyszłość”,
 - „Szlak Architektury Drewnianej z perspektywy współautora i odbiorcy projektu”,
 - „Zabezpieczenia drewnianych obiektów architektury sakralnej – stan, potrzeby, możliwość realizacji”.
 - Konferencja naukowa „Ochrona dziedzictwa kultury w konfliktach zbrojnych w świetle prawa międzynarodowego i krajowego – 60 lat Konwencji Haskiej i 15 lat jej Protokołu II”, Uniwersytet Warszawski, wystąpienie: „Nowe inicjatywy ochrony dziedzictwa kultury w konfliktach zbrojnych – program Błękitnej Tarczy, pogotowia, pomocy, doradztwa na rzecz zagrożonego dziedzictwa”.
 - VI Seminarium Kurii Metropolitalnej Warszawskiej „Architektura i sztuka kościołów w świetle liturgii” w Warszawie, wystąpienie: „Zastosowanie nowych mediów w kościołach – iluminacje zabytków sakralnych”.
 - Konferencja „Restoration Quality in European Perspective” w Amersfoort, opracowanie badawcze: „Survey on international quality assurance for work on historic buildings in the whole building process from design to completion – input from Poland”.

- Konferencja „Zamki dawnego państwa krzyżackiego w Prusach a listy Światowego Dziedzictwa UNESCO i Pomników Historii” w Lidzbarku Warmińskim, referat: „Pomniki historii i dobra światowego dziedzictwa – miejsca o szczególnej wartości. Kryteria wyboru i wymogi dotyczące ich ochrony i konserwacji”.
- Konferencja „Współczesne zagrożenia ogrodów zabytkowych” w Krakowie, referat: „Upiększyć – to znaczy zubożyć. Współczesne rewaloryzacje historycznych parków i ogrodów”.
- Konferencja „Metody geofizyczne w archeologii polskiej” w Krakowie, referat: „Udział badań geofizycznych w rozpoznaniu zasobów archeologicznych Płaskowyżu Rybnickiego”.
- Konferencja naukowa ICOMOS Czechy i Narodni pamatkovy ustav Czech – „Ochrona zabytkowych miast w środkowej Europie”, Třeboň (Czechy), referat: „History and Current Situation of the Care of Urban Heritage in Poland”.
- Konferencja naukowa: „Katedra wrocławska na przestrzeni tysiąclecia” we Wrocławiu, referat: „Konserwacja wnętrza wrocławskiej katedry w 1934 roku”.
- Projekt „Design Thinking na Politechnice Gdańskiej”, wystąpienie: „Wybrane aspekty związane z problematyką zagospodarowania wnętrz kwartałów na terenie Głównego Miasta w Gdańsku”.
- IX Lubuskie Spotkania Architektów i Konserwatorów Zabytków w Zielonej Górze, referat i prezentacja: „Dawna wieś Krzekowo. Przestrzeń wykorzystana”.
- Spotkania Pomorskie w Trzebiatowie, referat: „Kapliczki i krzyże przydrożne na Pomorzu Zachodnim”.
- Konferencja „Gospodarowanie przestrzenią i w przestrzeni” w Krakowie, referat: „Planowanie przestrzenne a planowanie krajobrazu”.
- Konferencja „Rok Kolberga – i co dalej?” w Warszawie, prezentacja: „Rola Narodowego Instytutu Dziedzictwa w realizacji konwencji UNESCO z 2003 roku”.
- Międzynarodowa Konferencja „Drewniana tradycja, dziedzictwo, współczesność, przyszłość” w Gdańsku, wystąpienie na temat wpisów na Listę światowego dziedzictwa UNESCO obiektów architektury drewnianej w Polsce.
- Konferencja „100. Rocznica Wybuchu I Wojny Światowej” w Nidzicy, referaty:
 - „Zniszczenia Nidzicy i okolic w czasie działań wojennych 1914 r. oraz projekty i realizacje odbudowy”,
 - „Pomniki z okresu I wojny światowej na obszarze Warmii i Mazur, ze szczególnym uwzględnieniem b. powiatu nidzickiego”.
- „II Targi Konserwacji i Restauracji Zabytków oraz Ochrony, Wyposażenia Archiwów, Muzeów i Bibliotek DZIEDZICTWO” w Warszawie, wystąpienia:
 - „Stan zachowania zabytkowych obiektów sakralnych w świetle prowadzonej w NID weryfikacji rejestru zabytków nieruchomych”,
 - „100 kościołów ryglowych – wspólny projekt Diecezji Koszalińsko-Kołobrzesckiej, NID i BDZ w Szczecinie”.

Wykłady akademickie:

- seria 5 wykładów z zakresu ochrony dziedzictwa archeologicznego dla studentów Wydziału Inżynierii Lądowej Politechniki Warszawskiej;
- wykład z prezentacją dla studentów Wydziału Archeologii na Uniwersytecie Opolskim;
- warsztaty dla studentów kierunku ochrony dóbr kultury Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu na temat charakteru prac wykonywanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa;

- udział w projekcie „Dziedzictwo Placu Czarnieckiego w Tykocinie”, współorganizacja i prowadzenie wykładów dla studentów Wydziału Inżynierii Łądowej Politechniki Warszawskiej z zakresu ochrony dziedzictwa archeologicznego w planowaniu i realizowaniu inwestycji budowlanych.

Wykłady dla innych gremiów:

- Wykład monograficzny dla członków Lubuskiej Okręgowej Izby Budownictwa „Dobre praktyki instytucji statutowo zajmujących się ochroną dziedzictwa a możliwości wspierania lokalnych inicjatyw” podczas konferencji „Dziedzictwo kulturowe wsi podlaskiej i lubelskiej – wiedza, dobre praktyki, wyzwania”;
- „Archeologia w procesie inwestycyjnym” dla członków SHS Oddział w Krakowie na temat Drewnianych cerkwi regionu Karpat z Polski i Ukrainy na Liście światowego dziedzictwa UNESCO;
- „Charakterystyczne elementy dziedzictwa kulturowego regionu” – wygłoszony w ramach Majówki Kociewskiej organizowanej przez LGD Wstęga Kociewia i Zamek Gniew;
- „Zabytki budownictwa na Kociewiu i potrzeba ich ochrony” – wygłoszony w ramach Gniewskich Spotkań Zamkowych – „Kultura materialna Kociewia” zorganizowanych przez LGD Wstęga Kociewia, Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków oraz Zamek Gniew;
- III Europejskie Słoneczne Dni w Siemczynie „Młyny wodne – źródła historycznej energii”, wystąpienia: „Budownictwo ryglowe w powiecie drawskim” oraz „Architektura ryglowa – doświadczenia konserwatorskie”;
- Seminarium Sacro w Klimontowie, wystąpienie: „Aspekty prawne uznania za pomnik historii obiektu sakralnego”;
- Szkolenie organizowane przez MKiDN dla pracowników sektora kultury w Kijowie, referat: „System ochrony zabytków w Polsce”;
- Prelekcja „Na szlaku marszałków. Rypin w epoce napoleońskiej” w Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej w Rypinie;
- Komentarz do wystawy Luigi Kasimir „Wojenna teka Galicja 1915”, Młodzieżowy Dom Kultury Fort 49 „Krzesławice” w Krakowie;
- „Cmentarze z I wojny światowej w Małopolsce” – warsztaty terenowe w trakcie dorocznego spotkania naukowego służb konserwatorskich Czech i Słowacji, Bardejov;
- „Małopolskie cerkwie drewniane z Listy światowego dziedzictwa UNESCO – aktualności konserwatorskie”, warszawskie posiedzenie Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej dla Drewnianych cerkwi z regionu Karpat Polski i Ukrainy, wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Spis publikacji pracowników NID

- “The convention in action – Poland almost 20 years after the ratification of the Valletta Convention”, w: Victoria M. van den Haas, Peter A.C. Schut (red.) EAC Occasion Paper No.9. *The Valletta Convention: Twenty Years After. Benefits, Problems, Challenges*, Brussels 2014, s. 63-68;
- “Lone Grenadier: An Episode from the Battle of Kunersdorf, 12 August 1759”, *Journal of Conflict Archaeology*, Vol. 9, No. 1, January 2014, s. 33-47;
- „Zasady prowadzenia badań archeologicznych określone w przepisach ochrony zabytków”, w: *Prawo ochrony zabytków*, red. Kamil Zeidler, Warszawa-Gdański 2014;

- „Modernistyczne osiedla mieszkaniowe w Berlinie i w Szczecinie. Wartość zasobu – formy ochrony”, *Zachodniopomorskie Wiadomości Konserwatorskie*, R.VI/2014;
- „Meczety i mizary w Bohonikach i Kruszynianach Pomnikiem Historii”, *Ochrona Zabytków* nr 1/2014, s. 175-184;
- „Austriackie *Kriegsmappe* – zapomniane źródło do ikonografii polskich zabytków architektury – na przykładzie *Galizien 1915* Luigiego Kasimira”, *Ochrona Zabytków* nr 2/2014, s. 5-22;
- „Prawna opieka nad zabytkami – wybrane aspekty”, *Ochrona Zabytków* nr 2/2014, s. 49-72;
- „Dziesięć lat *Drewnianych kościołów południowej Małopolski* na Liście światowego dziedzictwa UNESCO”, *Ochrona Zabytków* nr 2/2014, s. 139-153;
- „Opracowanie mykologiczne dla zabytkowej więźby dachowej”, ogólnopolski miesięcznik *Dachy – Materiały, Konstrukcje, Technologie*, nr 8 i 9 2014 (2 części);
- „Nagrody za odkrycia. O uprawnieniach znalazców zabytków archeologicznych w teorii i praktyce”, *Cenne Bezcenne Utracone*, nr 1(78), 2(79) 2014;
- „Park Mużakowski, der polnische Teil des Muskauer Parkes“, w: *Historische Gärten im Klimawandel. Empfehlungen zur Bewahrung*, pod red. Michaela Rohde, 2014, s. 122-125;
- tekst nt. pielęgnacji Parku Mużakowskiego w publikacji Fundacji Pruskie Zamki i Ogrody Berlin-Brandenburg pt. *Historic Gardens and Climate Change*;
- tekst pt. „O Parku Mużakowskim w 10-lecie wpisania na Listę światowego dziedzictwa UNESCO”, *Biuletyn Informacyjny ICOMOS* 3(27) 2014;
- „Skarby ziemi wydarte. Zabytki archeologiczne jako obiekty kradzieży, przywłaszczeń i oszustw”, w: praca zbiorowa *Dziedzictwo utracone – dziedzictwo odzyskane*, Warszawa 2014, wyd. przez Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Wydziału Historycznego UW.

Wydawnictwa NID w 2014 r.:

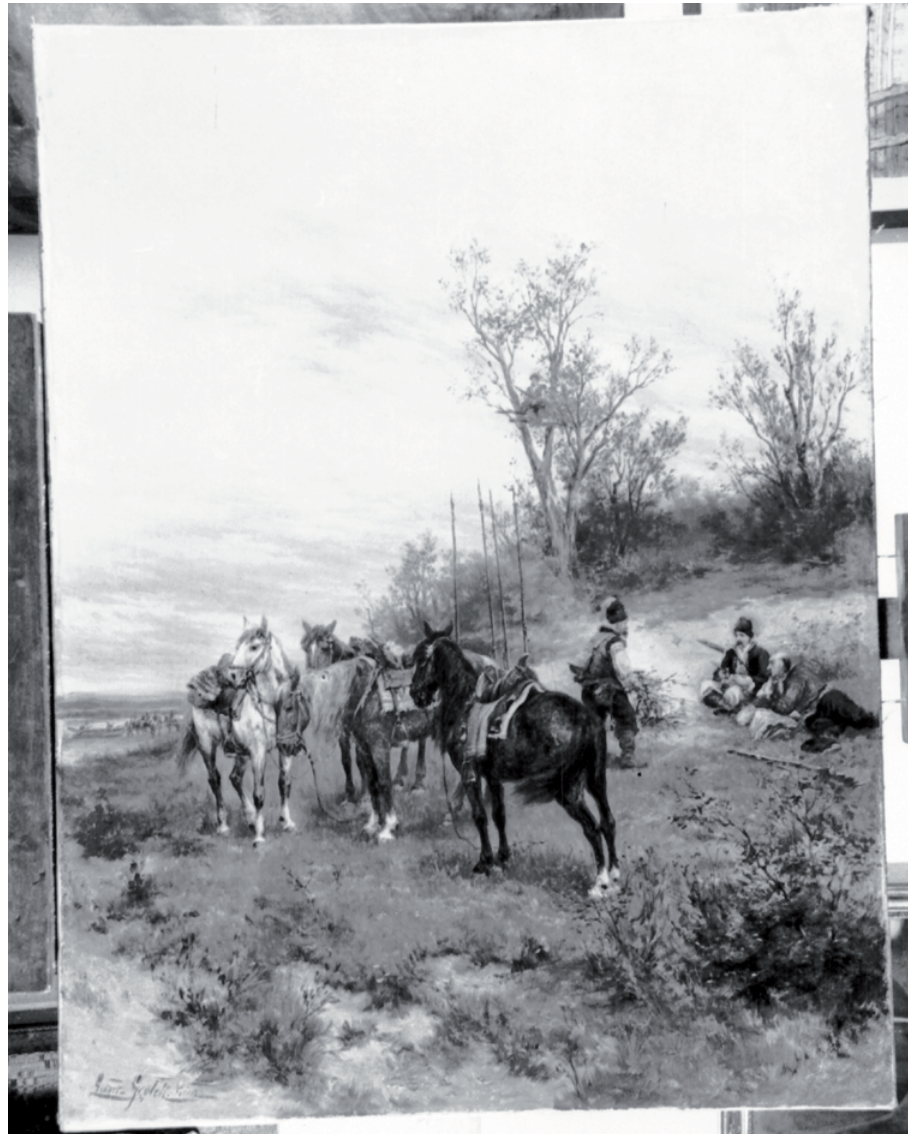
- „Ochrona Zabytków” 2014, nr 1 i 2;
- „Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014-2017” – dodatek specjalny do nr 2/2014;
- „Raport” nr 9;
- Katalog „Zabytki powiatu piaseczyńskiego” – wznowienie;
- „Kazimierza Stronczyńskiego opisy i widoki zabytków w Królestwie Polskim”, t. V/VI – gubernie lubelska i augustowska;
- Jan Tajchman, „Standardy w zakresie projektowania, realizacji i nadzorów prac konserwatorskich dotyczących zabytkowych obiektów architektury i budownictwa”;
- „Niematerialne Dziedzictwo Kulturowe”;
- „Pomniki historii” – wznowienie;
- „Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat” – wznowienie;
- „Poland for World Heritage” – dodruk.

Proces opracowywania przechowywanych w Archiwum NID spuścizn po wybitnych naukowcach

W dyspozycji Zespołu ds. Archiwaliów znajdują się materiały archiwalne własne oraz materiały uzyskane w wyniku zakupu, użyczenia lub daru. Są to głównie spuścizny zwane tekami i zbiory prywatne, określane od nazwisk ich twórców. Posiadamy teki: Gerarda Ciołka, Jana Glinki, Dariusza Kaczmarzyka, Wojciecha Kalinowskiego, Janusza Kubiaka, Euzebiusza Łopacińskiego, Bohdana Marconiego, Romana i Julii Mękickich, Franciszka Piaścika, Kazimierza Saskiego, Ignacego Felicjana Tłoczka, Notaty ks. Władysława Knapińskiego, Zbiór rysunków Czesława Thullie'a, Zestaw pozytywów ze zbioru Jana Sas-Zubrzyckiego, Zbiór negatywów Romana Aftanazego, Zbiór ilustrowanych kart pocztowych. Zbiory te i spuścizny rękopiśmienne oraz materiały warsztatowe (tekstowe, planistyczne, rysunkowe, fotograficzne) po architektach i konserwatorach zabytków, historykach, historykach sztuki i archiwistach pochodzą z lat 1890-1990. Dotyczą one dziejów kultury i sztuki polskiej w szerokim zakresie rzeczowym, przede wszystkim zaś sztuki ogrodowej, urbanistyki, ruralistyki, ochrony i konserwacji zabytków architektury i malarstwa.

Opracowywanie spuścizn w Zespole ds. Archiwaliów przeprowadzane jest według wskazówek zawartych w instrukcji *Wytyczne do opracowania spuścizn archiwalnych po uczonych*, powstałej w Polskiej Akademii Nauk. Jej autorami są Hanna Dymnicka-Wołoszyńska i Zygmunt Kolankowski. Wśród elementarnych zasad obowiązujących opracowujących spuścizny należy podkreślić dbałość o utrzymanie porządku stworzonego przez twórcę spuścizny i unikanie przemieszczania jej elementów. Zachowanie oryginalnego układu pozwala skuteczniej badać tajniki warsztatu badawczego jej autora. Może być pomocne podczas poszukiwań dotyczących biografii autora oraz stanowić ułatwienie w procesie ustalania chronologii.

Wśród prac archiwizacyjnych, jakie przeprowadzono w 2014 roku należy zwrócić uwagę na zakończenie opisywania tzw. Rolek Marconiego. Stanowią one integralną część spuścizny po wybitnym badaczu Bohdanie Marconim (1894-1975). Był on konserwatorem malarstwa, malarzem i muzykiem, godnie kontynuującym rodzinne tradycje artystyczne. Przez wiele lat związany był z Akademią Sztuk Pięknych w Warszawie oraz warszawskim Muzeum Narodowym. Kierował m.in. Państwową Pracownią Konserwacji Malarstwa przy NDMiOZ Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Państwową Pracownią Konserwacji Malarstwa i Głównym Laboratorium PP PKZ. Od 1972 roku piastował stanowisko wiceprezesa Międzynarodowego Komitetu Laboratoriów Muzealnych. Był

Ludwik Gędek, „Na popasie”, kolekcja prywatna

autorem prac z dziedziny konserwacji, estetyki i badań naukowo-technicznych. Należy również podkreślić jego zasługi w poszerzaniu wiedzy na temat zastosowania radiologii w procesie konserwacji malarstwa.

Narodowy Instytut Dziedzictwa dysponuje archiwum prywatnym profesora Bohdana Marconiego, które obejmuje archiwalia dotyczące działalności dydaktycznej i naukowej w dziedzinie konserwacji malarstwa. Spuścizna ta pozyskana została dzięki uprzejmości rodziny profesora. Przekazana została do Archiwum Ośrodka Dokumentacji Zabytków i na drodze przekształceń instytucji zajmujących się ochroną zabytków obecnie znalazła się w NID. Obejmuje ona 101 teczek z archiwaliami (2,95 mb). Opracowano do niej katalog zawartości w postaci fiszek z podziałem na teki. Na zbiór ten składają się m.in. materiały tekstowe o charakterze informacyjnym i naukowym, notatki oraz obszerna korespondencja związana z uczestnictwem badacza w pracach organizacji i stowarzyszeń konserwatorskich (ICOM, ICOMOS, ICC). Rolki Marconiego należą do części fotograficznej

dokumentacji konserwatorskiej. Rolki te to głównie małoobrazkowe negatywy fotograficzne, w większości czarno-białe. Rolki posiadają swoje numery (1-124) i zawierają 1983 klatki. Nie zawsze są to pojedyncze negatywy o pełnej liczbie klatek. Niektóre składają się z kilku odcinków, włączając w to również klatki wolne, jak i całe pakiety wolnych klatek pozytywowych. Oryginalnym uzupełnieniem zbioru jest zeszyt z notatkami spisany prawdopodobnie przez żonę profesora, Zofię Marconi, z późniejszymi dopiskami Barbary Lenard – kierowniczką Działu Archiwum ODZ. Zamieszczone w zeszycie opisy są jednak bardzo ogólnikowe, co w wielu przypadkach uniemożliwiało ścisłą identyfikację zawartości poszczególnych zwojów. Dokonano zatem przybliżonego określenia tematów i datowania. Tematy określane były na podstawie oglądu błon fotograficznych. W związku z tym oznaczenie tematów należy traktować orientacyjnie, podobnie jak datowanie obiektów. Określenie tematów i datowanie stanowi ułatwienie w przypadku poszukiwań konkretnych obiektów o znanych motywach. Pewność co do datowania i autorów niektórych obiektów uzyskano dzięki porównaniom negatywów z ilustracjami w publikacji Bohdana Marconiego *O sztuce konserwacji*, opracowanej pośmiertnie w roku 1982 przez Juliusza Bursze, a wydanej przez Wydawnictwo Arkady. Zawiera ona reprodukcje obiektów widocznych na negatywach. Oprócz kadrów o tematyce konserwatorskiej w zbiorze znajdują się także fotografie dokumentalne dotyczące wystawy „Treasures from Poland czyli skarby z Polski”. Była to wystawa prezentująca w Kanadzie i USA bezcenne zbiory pochodzące z Zamku Królewskiego na Wawelu, katedry wawelskiej oraz muzeów narodowych w Krakowie i Warszawie. Zdjęcia przedstawiają m.in. sceny ze statku transportującego dzieła i ich rozładunek w porcie. O znaczeniu dokumentacyjnym Rolek świadczy np. fakt, że przy ich pomocy udało się zidentyfikować obraz Antoniusa Frankena *Koloseum rzymskie*, należący do cyklu *Osiem cudów świata*. Wspomina o tym artykuł *Notatki Prof. Bohdana Marconiego* w czasopiśmie „Cenne, bezcenne, utracone” (nr 2, 2001). Materiałem uzupełniającym Rolki Marconiego są trzy zeszyty przechowywane w Zbiorach Specjalnych Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk pod sygnaturą 1451.

Prace przy opracowywaniu Rolek Marconiego obejmowały m.in. przełożenie w nowe bibuły oraz zachowanie oryginalnych opakowań, rozpoznanie klatek i wykonanie tabel. Przeprowadzono ogólne zestawienie tabelaryczne maksymalnej liczby danych dotyczących Rolek.

- Kolumna pierwsza określa numer kolejny rolki.
- Kolumna druga określa sygnaturę Rolki. Stanowi ją litera R. oraz numer kolejny Rolki według zeszytu.

„Portret młodej kobiety”.
Fotografia w świetle
bocznym ukazującym
stan obiektu

*Witold Wojtkiewicz,
„Orka”, Muzeum
Narodowe w Warszawie*

- Kolumna trzecia stanowi literalny cytat z opisu w zeszycie.
- Kolumna czwarta zawiera opisanie tematów wraz z podziałem na odcinki.
- Kolumna piąta określa liczbę odcinków i klatek w odcinkach.
- Kolumna szósta zawiera rozpoznanie rodzaju błony fotograficznej (czarno-biała, kolor, negatyw, diapozytyw).
- Kolumna siódma stanowi literalny cytat ze starych bibułek, stanowiących opakowanie Rolek.
- Kolumna ósma notuje dopiski w zeszycie, głównie ołówkowe, wprowadzone przez Barbarę Lenard.

Ostatnim etapem opracowania Rolek Marconiego będzie ich digitalizacja. Umożliwi ona pełny dostęp do wszystkich treści zawartych na błonach fotograficznych, jak również ułatwi ich doprecyzowanie (np. tytuły dzieł i autorzy). Zapobiegnie procesom degradacji, które zawsze mogą wystąpić w przypadku udostępniania zbiorów. Utworzenie duplikatów cyfrowych zabezpieczy cenne informacje przed ich utratą. W momencie zakończenia tego procesu opracowywanie spuścizny po prof. Bohdanie Marconim będzie można uznać za dokonane.

Wszystkie zabytki na jednej mapie

Geoportal mapowy Narodowego Instytutu Dziedzictwa – www.mapy.zabytek.gov.pl

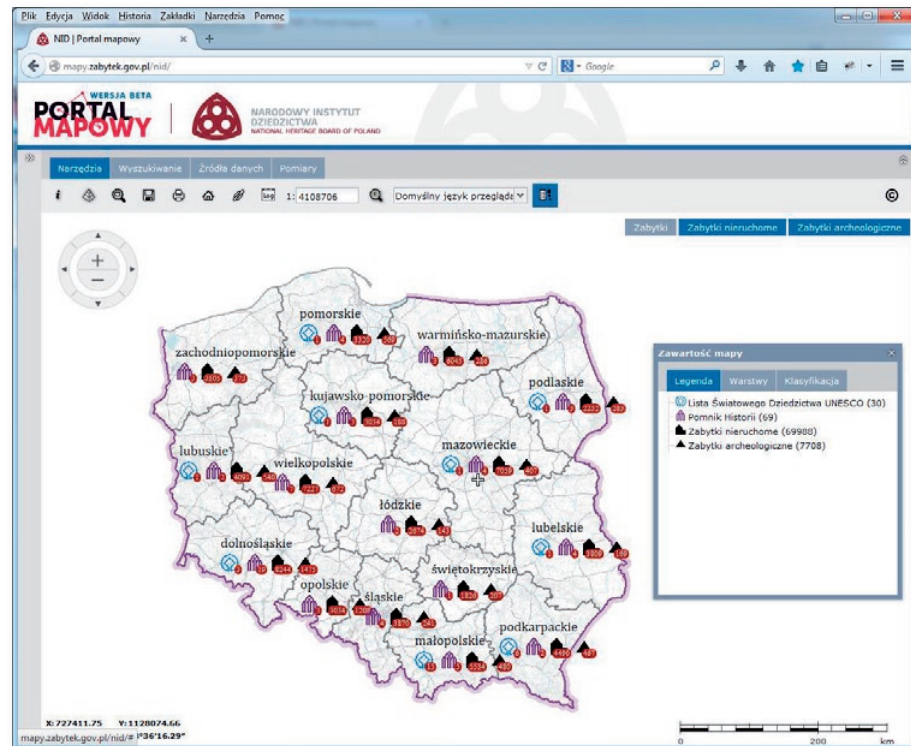
Geoportal to witryna internetowa zapewniająca dostęp do zasobów i usług związanych z danymi przestrzennymi i powiązanych z nimi metadanymi. Spełnia on istotną rolę w infrastrukturach danych przestrzennych (infrastrukturach informacji przestrzennej). Biorąc pod uwagę zakres obszarowy prezentowanych danych, można mówić o geoportalu na poziomie centralnym – geoportal krajowy lub na poziomie regionalnym – geoportale powiatowe i geoportale miejskie/gminne.

Geoportal Narodowego Instytutu Dziedzictwa (Portal Mapowy NID) dostępny jest pod adresem <http://mapy.zabytek.gov.pl> Został uruchomiony 9 listopada 2012 roku, zgodnie z harmonogramem wdrażania dyrektywy INSPIRE w Polsce. Jest on centralnym punktem dostępowym do zbiorów i usług danych przestrzennych obejmujących informacje o zabytkach nieruchomości w rozumieniu Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

*Zespół pocystersko-
katedralny w Pelplinie,
widok z lotu ptaka*

Geoportal NID umożliwia m.in.:

- a) wyszukiwanie zbiorów i usług danych przestrzennych (serwer katalogowy CSW) na podstawie zawartości odpowiadających im metadanych oraz wyświetlanie i publikowanie zawartości metadanych;
- b) przeglądanie, wyświetlanie, nawigowanie, nakładanie na siebie zobrażeń, zbiorów oraz wyświetlanie objaśnień symboli kartograficznych;
- c) przeglądanie źródłowej dokumentacji w postaci skanowanych kart rejestru zabytków;
- d) pobieranie danych przestrzennych w formie usług danych WFS i WFS-G (gazetter).

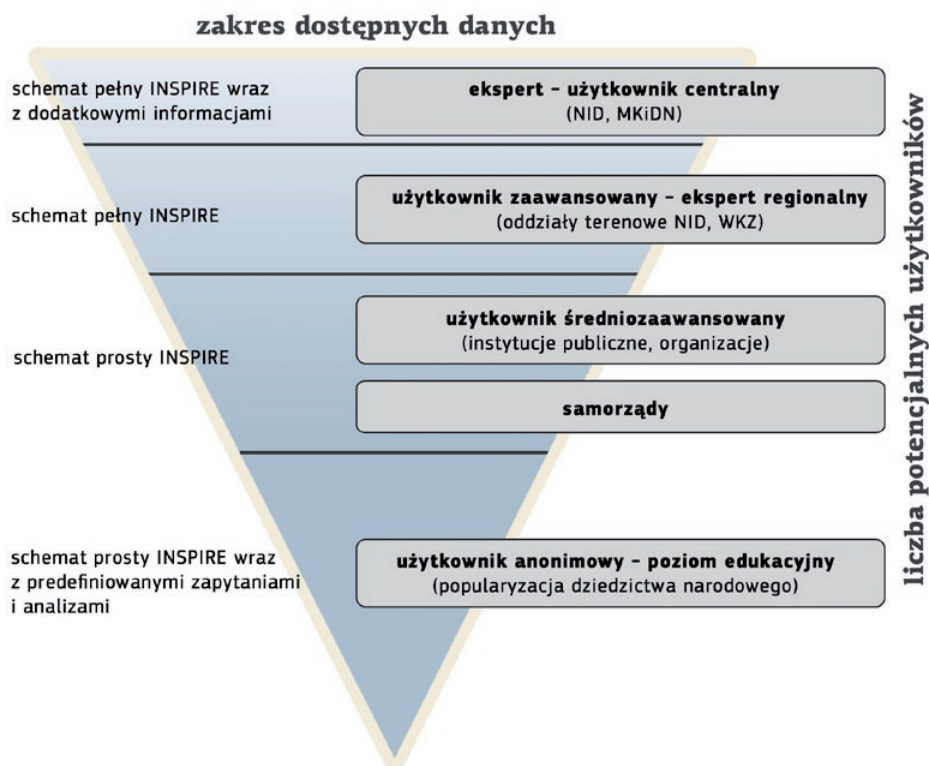
<http://maps.zabytek.gov.pl>

Dostęp do danych geoportalu profilowany jest ze względu na pełnią funkcję użytkownika w systemie. Obecnie dla osób niezalogowanych widoczne są zabytki oraz jedynie podstawowe ich atrybuty – np. funkcja obiektu. Dodatkowo w przypadku archeologii nie są pokazywane pełne zasięgi stanowisk, a jedynie ich centroidy, reprezentujące punkt umowny wewnątrz stanowiska archeologicznego.

Dla użytkowników anonimowych nie może być udostępniana pełna dokumentacja konserwatorska zawierająca dane osobowe. Dla użytkowników profesjonalnych (np. pracowników NID) system umożliwił będzie edycję danych i wykonywanie pełnych i złożonych analiz danych. Dla zautoryzowanych użytkowników widoczne są pełne zasięgi stanowisk archeologicznych oraz wszystkie informacje opisowe, jakie obecnie znajdują się w geoprzestrzennej bazie danych o zabytkach NID. Docelowo będzie też można otworzyć całą dokumentację reje-

strową, klikając na obiekt na mapie. Użytkownicy niezalogowani zobaczą tylko wykaz dokumentów, zaś zalogowani (NID, MKiDN, WUOZ) będą mogli otworzyć te dokumenty.

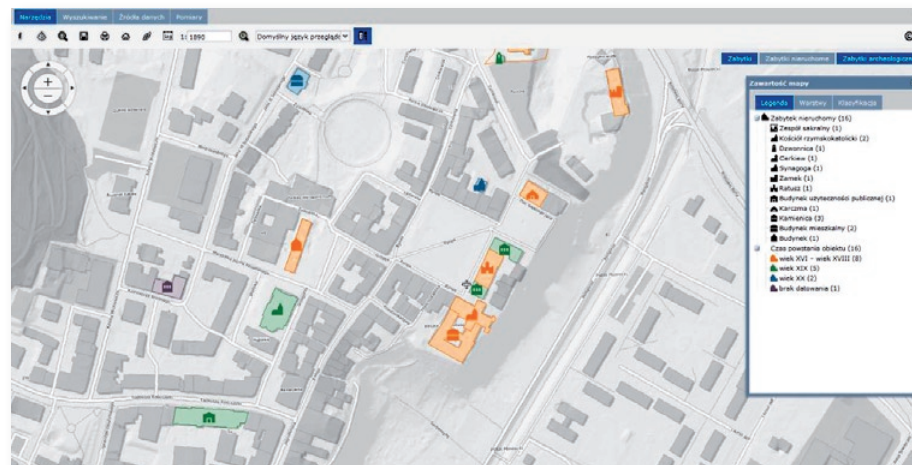
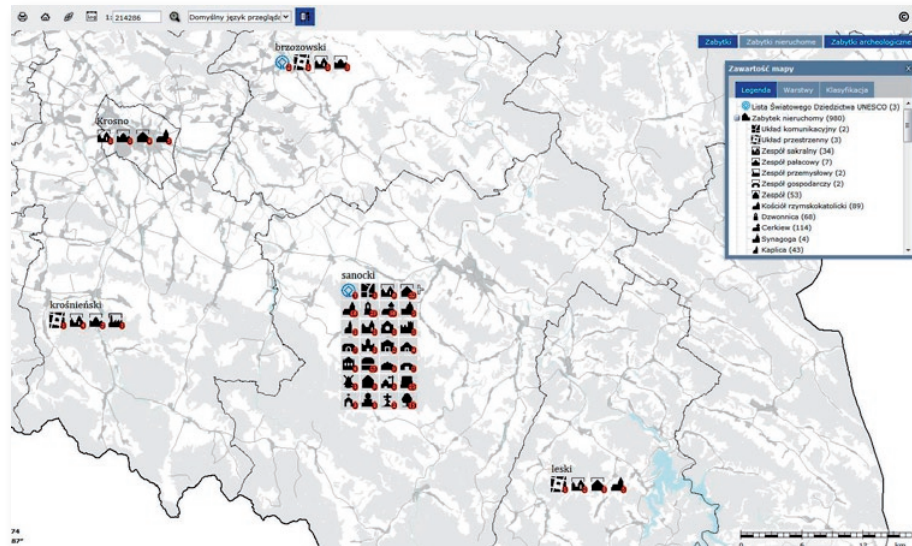
Schemat profilowania dostępu do danych przedstawiony jest na rysunku poniżej.

Obecnie w portalu mapowym NID publikowane są następujące dane:

- a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków (obejmujące 16 zbiorów danych przestrzennych pokrywających się z kompetencjami działania wojewódzkich konserwatorów zabytków),
- b) zabytki nieruchome archeologiczne wpisane do rejestru zabytków (obejmujące 16 zbiorów danych przestrzennych pokrywających się z kompetencjami działania wojewódzkich konserwatorów zabytków),
- c) pomniki historii,
- d) miejsca wpisane na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

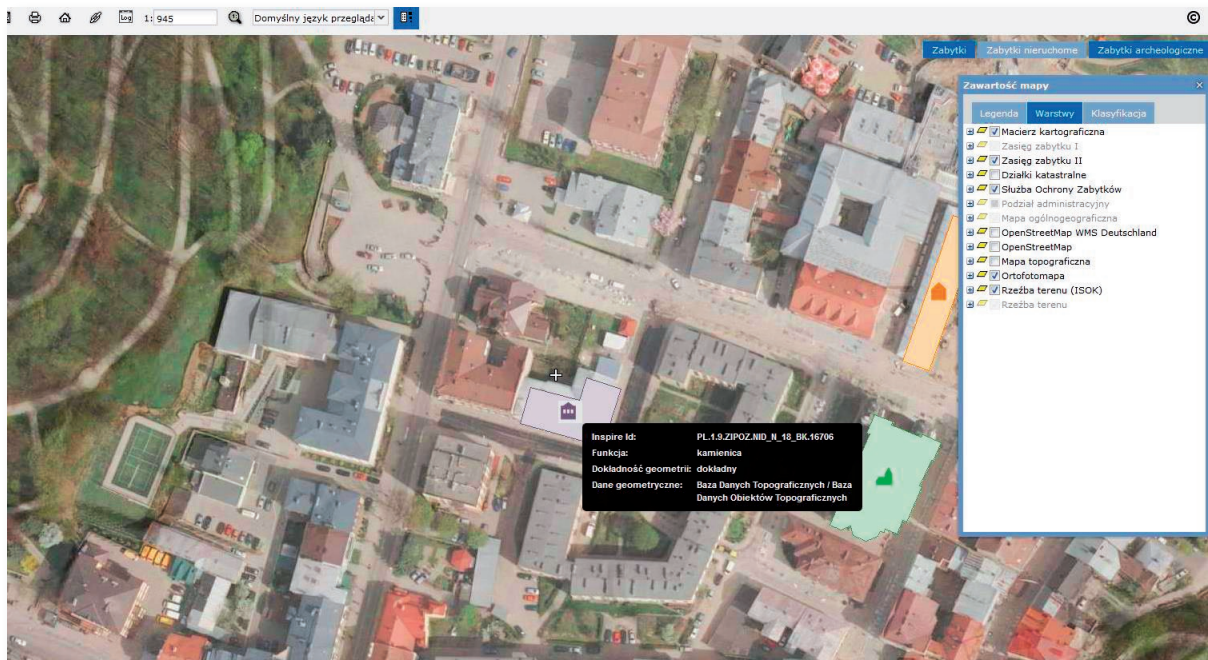
Uznanie zabytku za pomnik historii lub wpisanie na Listę światowego dziedzictwa UNESCO nie zmienia warunków ochrony prawnej, wynikającej z wcześniejszego wpisania obiektu do rejestru zabytków. Dlatego początkowo zdecydowano o niewydzielaniu tych zbiorów danych, zakładając, że miejsca te zostaną ujęte w zbiorze zabytków nieruchomych lub zabytków archeologicznych. Bardziej szczegółowa analiza przestrzenna wykazała jednak, że granice obszaru wpisanego do rejestru zabytków nie zawsze pokrywają się z granicami wpisu na Listę światowego dziedzictwa lub pomników historii. W związku z powyższym uznano za zasadne wyodrębnienie także pomników historii i obiektów światowego dziedzictwa UNESCO.

<http://mapy.zabytek.gov.pl>

Dane przestrzenne o zabytkach publikowane są w postaci usług sieciowych (WMS i WFS), co umożliwia przeglądanie (lub przeglądanie i pobieranie) danych. Jednocześnie geoportal jest integratorem różnego typu danych przestrzennych – np. jako inne usługi sieciowe (warstwy) dostępny jest podział administracyjny Polski (PRG), Państwowy Rejestr Nazw Geograficznych (PRNG) oraz inne dane referencyjne, takie jak skany map topograficznych i ortofotomap czy działki geodezyjne zarejestrowane w państwowym układzie danych przestrzennych. Geoportal umożliwia integrację tych danych, pochodzących z różnych źródeł i różnych instytucji, zachowując ich spójność. Stwarza możliwość poprawnego przeglądania danych, robienia różnego rodzaju analiz przestrzennych, a także wspomaga proces decyzyjny dla planistów i decydentów.

W ramach prac nad geoportalem Narodowego Instytutu Dziedzictwa wykonano również, przy współdziałaniu specjalistów z PW, projekt-system kartograficznej wizualizacji zabytków. Koncepcja obejmowała zaprojektowanie i wdrożenie

systemu wizualizacji zabytków nieruchomych i archeologicznych oraz kompozycji mapowych dotyczących zabytków. System znaków ma swoje źródło w opracowaniu *Zabytki w Polsce* prof. Miłobędzkiego z lat 60. XX wieku i w znakach tam zawartych. Zaprojektowane dla potrzeb geoportalu znaki uwzględniają różne potrzeby wizualizacji danych na różnych poziomach skalowych. W ramach prac zaprojektowano i wdrożono system dynamicznej legendy oraz macierzy kartograficznej. Umożliwiają one generalizację informacji o zabytkach i ich liczności, agregowane do poziomu województw, powiatów lub gmin dla małych skal, np. 1:2 000 000, zaś dla wielkich skal (np. 1:1000) przedstawienie rzeczywistego położenia zabytku wraz z reprezentacją obszarową zasięgu ochrony konserwatorskiej. Dane można przeglądać, korzystając z różnych przygotowanych kompozycji mapowych, np. w podziale zabytków na nieruchome lub archeologiczne. Dane można również wyświetlać w podziale chronologicznym i funkcjonalnym.

<http://mapy.zabytek.gov.pl>

Geoportal Narodowego Instytutu Dziedzictwa jest też dostępny w wersji na urządzenia mobilne (smartfony, tablety) wyposażone w systemy operacyjne Android lub iOS. Użytkownik będący w terenie jest w stanie zobaczyć swoją lokalizację (korzystając z odbiornika GPS wbudowanego w urządzenie mobilne) oraz wszystkie informacje dostępne na portalu.

Cumulus – ogólnopolskie repozytorium danych i aplikacja do wizualizacji pomiarów pozyskanych metodą skaningu laserowego

W ostatnich latach w środowisku konserwatorów, muzealników i architektów dużą popularnością cieszą się inwentaryzacje architektoniczne wykonywane za pomocą skanerów laserowych. Każdego roku, w ramach dotacji ministerialnych, budżet państwa finansuje kilkanaście takich inwentaryzacji. Mają one, poza oczywistymi

zaletami, zasadniczą wadę – do oglądania i pracy na tego typu danych pomiarowych (tzw. chmurach punktów) niezbędne jest kosztowne oprogramowanie.

Od 2013 roku w Narodowym Instytucie Dziedzictwa trwają prace nad rozszerzeniem funkcjonalności portalu e-zabytek (www.zabytek.gov.pl). Jednym z celów tych prac jest stworzenie ogólnopolskiego repozytorium danych ze skaningu laserowego, dotyczących architektury zabytkowej, magazynowanych w systemie bazodanowym na serwerach NID. Uzupełnieniem tego repozytorium jest Cumulus – dostępna dla wszystkich zainteresowanych, w pełni darmowa aplikacja, umożliwiająca wizualizację w oknie przeglądarki internetowej trójwymiarowych, zbudowanych z chmur punktów modeli zabytków. To pionierskie w skali ogólnopolskiej przedsięwzięcie realizowane jest we współpracy z Instytutem Mechatroniki Politechniki Warszawskiej.

Cumulus to nazwa działającej w przestrzeni przeglądarki internetowej aplikacji, pozwalającej na wizualizację zgromadzonych w repozytorium NID chmur punktów – modeli przedstawiających zabytki architektury. Oprogramowanie, poza pełną interakcją z trójwymiarowym modelem (m.in. obrót, przybliżenie, oddalenie, zmiana widoku na perspektywiczny i prostopadły, zmiana oświetlenia, zmiana trybu wyświetlania koloru i intensywności odbicia), oferuje proste funkcjonalności, pozwalające separować fragmenty budynku oraz definiować rzuty i przekroje jego bryły. Rozdzielczość prezentowanego modelu zależna jest od mocy obliczeniowej używanego komputera. W chwili obecnej przeciętna domowa konfiguracja będzie w stanie korzystać z chmur liczących do 10 mln

Malbork – widok fragmentu sklepienia kaplicy św. Anny w aplikacji Cumulus, w rozdzielczości 1,7 mln punktów. Inwentaryzacja wykonana przez Zespół ds. inwentaryzacji zabytków NID

OBIEKT: KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. ŚWIĘTEGO JÓZEFA W TYCHÓWKU
 GMINA: POLCZYN-ZDRÓJ
 POWIAT: ŚWIDWIŃSKI
 WOJEWÓDZTWO: ZACHODNIOPOMORSKIE
 DATA SKANOWANIA: 07.2013
 TYP SKANERA: FARO 3D FOCUS
 WŁAŚCICIEL DANYCH: NARODOWY INSTYTUT DZIEDZICTWA
 1510541/1510541 punktów

 NARODOWY INSTYTUT
 DZIEDZICTWA
 NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND

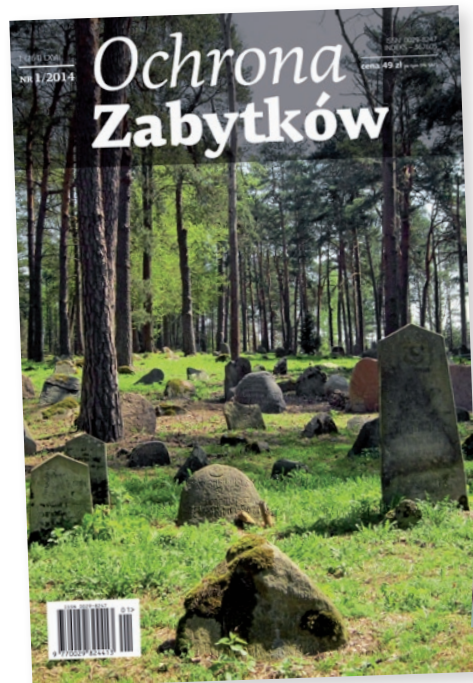
punktów. Dla zaawansowanych użytkowników planowane jest równoległe udostępnianie modeli o wyższych rozdzielczościach liczących do 20 mln punktów.

Kierunkiem rozwoju Cumulusa będzie integracja aplikacji z portalem www.zabytek.gov.pl administrowanym przez NID, stworzenie bazy danych reprezentujących pozyskany zasób chmur punktów oraz wyposażenie aplikacji w profesjonalne narzędzia do pracy z modelami. Wśród nich będą m.in. narzędzia umożliwiające wykonywanie pomiarów liniowych na chmurze punktów i obliczanie pól powierzchni, definiowanie przekrojów i rzutów prostopadłych elewacji, możliwość eksportu widoków do plików graficznych w żądanej skali. Funkcje te pozwolą na dostęp szerokiemu gronu zainteresowanych do możliwości, jakie daje inwentaryzacja metodą skaningu laserowego.

Równoległe trwają prace nad stworzeniem ogólnopolskiego repozytorium chmur punktów dla zabytków znajdujących się na terenie Polski. Zebrane w jednym miejscu materiały mają stanowić bazę wiedzy o wykonanych pomiarach, jak również budować zasób modeli trójwymiarowych ogólnego dostępu. W chwili obecnej NID dysponuje zasobem własnym liczącym ponad 50 zabytków. Przy budowie repozytorium liczymy na współpracę z innymi podmiotami, wykonującymi tego typu inwentaryzacje. W połowie 2014 roku rozpoczęliśmy kwerendę wśród najważniejszych instytucji i placówek edukacyjnych. Część z nich zgłosiła chęć uczestniczenia w projekcie, przekazując na mocy porozumień swoje prace.

Tychówko – widok ortogonalny elewacji kościoła w aplikacji Cumulus, w rozdzielczości 1,5 mln punktów. Inwentaryzacja wykonana przez Zespół ds. inwentaryzacji zabytków NID

Wydawnictwa Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Działalność wydawnicza służąca upowszechnianiu wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego ochrony jest jednym z istotnych zadań, jakie Narodowy Instytut Dziedzictwa wypełnia od lat. Wśród tytułów opracowywanych przez Instytut są specjalistyczne periodyki naukowe, serie wydawnicze, książki oraz broszury, te ostatnie najczęściej o popularnonaukowym charakterze.

Pozycją wydawniczą o najdłuższej, ponadpięćdziesięcioletniej tradycji jest czasopismo „Ochrona Zabytków” – do niedawna kwartalnik, od 2014 roku półrocznik. Zmiana częstotliwości ukazywania się pisma pozwoliła na uniknięcie opóźnień i konieczności łączenia numerów. Drugą zmianą było przeniesienie sekretariatu z Ośrodka Terenowego NID w Krakowie do NID w Warszawie, gdzie w nowej strukturze organizacyjnej wyłoniony został Zespół ds. wydawnictw, funkcjonujący w ramach Działu Kształcenia i Wydawnictw.

Numer 1/2014 „Ochrony Zabytków” przygotowany został jeszcze wspólnie przez pracowników redakcji z Krakowa i Warszawy. Poświęcony był w przeważającej mierze dwóm tematom – dziedzictwu niematerialnemu i dziedzictwu architektonicznemu, a ściślej budownictwu drewnianemu. W pierwszym bloku

tematycznym znalazły się zarówno artykuły prezentujące konkretne przejawy dziedzictwa niematerialnego, jak też dotyczące sfery pojęciowej oraz przypominające zapisy podstawowych międzynarodowych dokumentów wprowadzających zasady podejścia do dziedzictwa niematerialnego i jego promowania. Blok poświęcony budownictwu drewnianemu zdominowały obiekty sakralne, a wśród nich – cerkiewne. Inspiracją dla szerszego poruszenia tego tematu był niewątpliwie wpis w 2013 roku zespołu 16 cerkwi położonych w obszarze polskich i ukraińskich Karpat na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Z tego też powodu do zaprezentowania wyników swoich studiów nad drewnianą architekturą cerkiewną zaproszeni byli autorzy z Ukrainy.

Wiosną 2014 roku redaktor naczelny „Ochrony Zabytków” wystosował list otwarty do pracowników NID oraz wszystkich związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego zawierający prośbę o zaznaczenie na łamach czasopisma setnej rocznicy wybuchu I wojny światowej. Autorzy, dla których Wielka Wojna stanowi przedmiot badań – w jakimkolwiek wymiarze: zarówno ikonografii, katalogowania strat, jak i pamięci (cmentarzy czy wspomnień naocznych świadków wydarzeń jako przejawu dziedzictwa niematerialnego) – skorzystali z tego zaproszenia. Z powodu znacznej liczby nadesłanych artykułów, która zrodziła obawę monotematyczności numeru 2/2014, redakcja zdecydowała się na opublikowanie części z nich w roku 2015. Oprócz tematyki pierwszowojennej w drugim numerze poruszane były między innymi aspekty prawne związane z ochroną dziedzictwa, zagadnienia techniczne, ekonomiczne.

Jako dodatek specjalny do numeru drugiego przygotowano we współpracy z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego wydanie rządowego dokumentu strategicznego – *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017*. Jego przyjęcie przez Radę Ministrów w czerwcu 2014 roku, wieńczące długotrwałe prace zespołu powołanego przez Generalnego Konserwatora Zabytków, nie mogło zostać pominięte na łamach „Ochrony Zabyt-

ków”. Opublikowanie pod jej szyldem pełnej treści dokumentu, który na najbliższe lata ma stanowić podstawowy punkt odniesienia dla działań na rzecz ochrony zabytków w Polsce, zostało uznane za najodpowiedniejszą formę jego rozpowszechnienia.

Drugim głównym periodykiem wydawanym przez NID jest czasopismo archeologiczne – „Raport”. Początkowo, od 2001 roku, ukazujący się jako seria wydawnicza, w której publikowane były sprawozdania z badań wykopaliskowych prowadzonych w związku z inwestycjami drogowymi, od ósmego tomu (2013 r.) przyjął formułę rocznika. Opracowany w 2014 roku „Raport” numer 9 jest pierwszym tomem spełniającym wymogi stawiane czasopismom naukowym. Skierowany nie tylko do środowisk polskich, służy międzynarodowej wymianie doświadczeń z dziedziny archeologii ratowniczej. Artykułom *stricto* archeologicznym towarzyszą opracowania z zakresu różnych nauk pomocniczych archeologii, jak studia biologiczne czy fizykochemiczne. W „Raporcie” publikowane są również recenzje wydawnicze oraz polemiki toczące wśród przedstawicieli środowiska dotyczące problemów ratownictwa archeologicznego w aspektach: prawnym, finansowym, organizacyjnym i metodycznym.

W roku 2014 zakończone zostało wydawanie monograficznej serii: *Kazimierza Stronczyńskiego opisy i widoki zabytków w Królestwie Polskim (1844-1855)* – pierwszej w Europie inwentaryzacji zabytków, której oryginał przechowuje Gabinet Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Narodowy Instytut Dziedzictwa od kilku lat opracowywał kolejne tomy *Opisów zabytków starożytności* i towarzyszących im atlasów z widokami akwarelowymi. Walorem tego wydawnictwa jest uzupełnienie oryginalnych opisów i akwrel o współczesne komentarze specjalistów oraz zdjęcia porównawcze prezentujące dzisiejszy stan zachowania opisywanych obiektów. Ostatni tom zamykający dzieło omawia dwie gubernie – lubelską i augustowską.

Wznowieniem pozycji *Zabytki powiatu piaseczyńskiego* NID zainicjował w 2014 roku nową serię wydawniczą, która ma być poświęcona mazowieckim zabytkom architektury i urbanistyki. Koncepcję pierwszego wydania informatora i jego zawartość merytoryczną opracował osiem lat wcześniej zespół pracowników dawnego Działu Badań i Dokumentacji Zabytków Warszawy i Mazowsza. Ponieważ od ukazania się tej publikacji w 2006 roku wiele się zmieniło odnośnie do stanu zachowania obiektów i ich liczby w rejestrze zabytków – do czego danych dostarczyła przeprowadzona przez Oddział Terenowy NID w Warszawie weryfikacja rejestru zabytków na Mazowszu – Instytut przyjął propozycję Starostwa Powiatowego w Piasecznie, aby wspólnie wydać jej uaktualnioną wersję. Oprócz części opisowej z wykazem wybranej literatury informator zawiera tabelaryczny spis obiektów z powiatu piaseczyńskiego wpisanych do rejestru, zestaw aktualnych zdjęć w podziale na gminy oraz część prezentującą podstawy prawne ochrony zabytków. W kolejnych latach pracownicy OT NID w Warszawie zamierzają zapraszać władze innych powiatów województwa mazowieckiego do współpracy przy przygotowywaniu następnych zeszytów.

W 2014 roku Instytut podjął się wydania *Standardów w zakresie projektowania, realizacji i nadzorów prac konserwatorskich dotyczących zabytkowych obiektów architektury i budownictwa* autorstwa prof. Jana Tajchmana. Pozycja ta adreso-

Hotel i Klasztor św. Demetriusza w Radomiu.
zabytek historyczny wieku 18.

Ruiny zamku Benedyktynieckiego w Siedlcach.

Kościół w Starogardzie Karczmowskim.

Kościół parafialny w miejscowości Stobiszewo.
historia wieku 19.

Ruiny zamku Biskupstwa Sieradzkiego w Sieradzu.

wana jest przede wszystkim do projektantów i inwestorów – ludzi, od których bezpośrednio zależy, czy zabytki architektury będą zniekształcane wadliwymi przebudowami i adaptacjami, czy też zachowają wartość oryginału. Profesor Tajchman, długoletni wykładowca uniwersytecki, bezsprzeczny autorytet dla wszystkich zajmujących się profesjonalnie ochroną zabytków architektury, zebrał w tej publikacji swoje uwagi i wskazania, jak powinna wyglądać dokumentacja do prac prowadzonych w obiektach zabytkowych. Wychodząc z założenia, że brak stosownej wiedzy na poszczególnych etapach prac oraz współpracy przedstawicieli różnych dyscyplin prowadzi do arbitralnych zaleceń, a w efekcie – pozbawienia zabytków ich wartości historycznych, postuluje wprowadzenie standardów postępowania. Poza przedstawieniem kolejności koniecznych działań w całym procesie konserwatorsko-budowlanym (od badań na etapie przedprojektowym, przez prace projektowe, realizacyjne do dokumentacji powykonawczych) autor podaje przykłady poprawnej i niewłaściwej adaptacji zabytków do współczesnych funkcji oraz ucytelnień działań konserwatorsko-restauracyjnych bezpośrednio stosowanych na obiektach. W ostatnich dwóch aneksach przypomina treść podstawowych międzynarodowych dokumentów, Karty Weneckiej z 1964 roku i Karty ICOMOS z 2003 roku, które obligują wszystkich dokonujących ingerencji w substancję zabytkową do czynienia tego w sposób odpowiedzialny, z poszanowaniem jej autentyczności.

Akwarelowe wizerunki zabytków z monografii pt. Kazimierza Stronczyńskiego opisy i widoki zabytków w Królestwie Polskim (1844-1855)

W ramach popularyzowania wiedzy o dziedzictwie kulturowym w społeczeństwie NID wydał kilka pozycji adresowanych do szerokiego grona odbiorców. Pierwsza z nich dotyczyła dziedzictwa niematerialnego. Była to kontynuacja opracowanej rok wcześniej polskiej wersji publikacji UNESCO stanowiącej zestaw ośmiu broszur – swego rodzaju podręcznika wyjaśniającego podstawowe pojęcia i przybliżającego ideę Konwencji z 2003 roku – poświęcona tym razem zagadnieniom bardziej lokalnym. Oprócz omówienia różnych aspektów systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego zebrano w niej przykłady ciekawych i wartych rozpropagowania projektów, które są realizowane w naszym kraju. Ich pomysłodawcy dzielą się swoimi doświadczeniami, wskazując, jak badać dziedzictwo niematerialne z poszanowaniem dla społeczności z nim związanych i zachęcać młode pokolenie do jego odkrywania.

Niewielkiego formatu książka *Pomniki historii* z krótkimi, przystępnymi napisanymi przez dr. Romana Marcinka z OT NID w Krakowie charakterystykami najcenniejszych obiektów i zespołów zabytkowych w Polsce ukazała się pierwszy raz drukiem w 2011 roku. Jako że liczba pomników historii stale wzrasta, NID – koordynator procedury przyznawania przez Prezydenta RP tego prestiżowego tytułu – przygotowuje kolejne wznowienia publikacji. Wydanie z 2014 roku jest trzecim, uzupełnionym o najnowsze obiekty, ułożone według dotychczasowych kategorii. Zmiana nazwy jednej z nich z „zespoły sakralne” na „zespoły sakralne i sepulkralne” pozwoliła pomieścić w tej grupie także cmentarze, wcześniej nie reprezentowane wśród pomników historii.

Wznowieniem była również publikacja (pierwotnie folder towarzyszący wystawie) *Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat*. Opracowane po polsku i ukraińsku, uaktualnione krótkie opisy 16 obiektów wpisanych w 2013 roku na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, zaopatrzone są w plany i barwne fotografie. Część katalogową poprzedza wprowadzenie charakteryzujące zespół tych unikatowych zabytków.

Ekspertyzy i analizy konserwatorskie zabytków nieruchomych

W strukturze organizacyjnej Narodowego Instytutu Dziedzictwa zadanie przygotowywania ekspertyz i analiz dotyczących zabytków nieruchomych spoczywa na Zespole ds. ekspertyz i analiz zabytków nieruchomych oraz na Oddziałach Terenowych NID w poszczególnych regionach kraju. Opinie wykonywane są na rzecz organów administracji publicznej prowadzących sprawy z zakresu ochrony zabytków: Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodo-

wego oraz służb konserwatorskich na poziomie wojewódzkim, samorządowym i diecezjalnym. W 2014 roku wykonano łącznie przeszło 300 opinii merytorycznych dotyczących zabytków nieruchomości, z czego około 1/3 przygotowana została na potrzeby Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a 2/3 dla służb konserwatorskich.

Opinie sporządzane dla Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dotyczyły w przeważającej części oceny stopnia zachowania wartości zabytkowych obiektów i obszarów, w związku z prowadzonymi postępowaniami administracyjnymi w sprawie skreśleń z rejestru zabytków. W mniejszym stopniu związane były z prowadzonymi postępowaniami odwoławczymi od rozstrzygnięć służb konserwatorskich, wydanych w odniesieniu do obiektów i obszarów zabytkowych oraz w ich otoczeniu. Natomiast ekspertyzy i analizy wykonywane na potrzeby wojewódzkich oraz samorządowych konserwatorów zabytków związane były przede wszystkim z oceną wartości zabytkowych obiektów w kontekście zasadności objęcia ich ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków, włączeniem bądź wyłączeniem obiektów z ewidencji zabytków, podziałami nieruchomości i terenów zabytkowych, wytycznymi konserwatorskimi do miejsc-

*Fragment Planu
Warszawy R. de
Tirregaille'a, 1762.
Założenie Osi Saskiej
naniesione na
ortofotomapę z 2013 r.*

wych planów zagospodarowania przestrzennego oraz szerokim spektrum spraw związanych z prowadzeniem działań remontowych i modernizacyjnych zabytków. Opracowania wykonane na potrzeby służb konserwatorskich sporządzone zostały głównie w Oddziałach Terenowych NID, z uwagi na ich bliską współpracę z wojewódzkimi i samorządowymi konserwatorami zabytków. W tym zakresie działalność Zespołu ds. ekspertyz i analiz zabytków nieruchomych realizowana była przede wszystkim w odniesieniu do opracowań specjalistycznych oraz udziału pracowników Zespołu w opracowaniu opinii i ekspertyz wykonywanych przez członków zespołów zadaniowych funkcjonujących w strukturze Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Opracowywane opinie i ekspertyzy są również istotnym elementem tworzenia i wdrażania przez Narodowy Instytut Dziedzictwa standardów postępowania konserwatorskiego w obszarze zabytków nieruchomych oraz prowadzonego monitoringu obiektów zabytkowych na terenie kraju.

Zaprezentowane poniżej przykłady opinii wykonanych przez NID w 2014 roku ukazują różnorodność problematyki konserwatorskiej, z jaką stykają się autorzy sporządzanych ekspertyz i analiz merytorycznych w zakresie zabytków nieruchomych. Dotyczą one wielu dziedzin, wymagających szerokiej wiedzy związanej zarówno z historią sztuki i konserwatorstwem, jak również urbanistyką oraz budownictwem. Posiadają też różny, często bardzo duży stopień skomplikowania, wymagający nierzadko rozległych badań i analiz oraz dogłębnego rozpoznania obiektów w zakresie historycznym i architektonicznym. Wykonywane są przez grono specjalistów stanowiących w sprawach zabytków nieruchomych zaplecze eksperckie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz służb konserwatorskich, służąc pomocą w rozwiązywaniu najtrudniejszych i najbardziej skomplikowanych zagadnień merytorycznych. Ekspertyzy i analizy konserwatorskie sporządzane w Narodowym Instytucie Dziedzictwa stanowią ważny element postępowania administracyjnych dotyczących ochrony zabytków nieruchomych, często decydujący o kierunku ostatecznych rozstrzygnięć.

Określenie granic ochrony konserwatorskiej założenia urbanistycznego Osi Saskiej w Warszawie

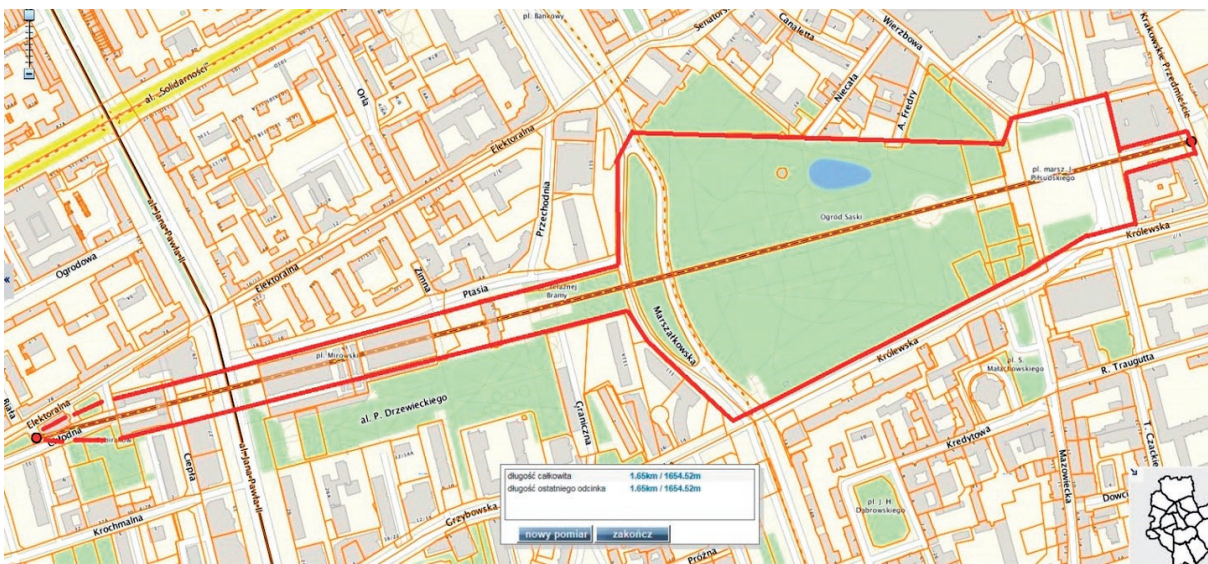
Przedmiotem opinii przygotowanej dla Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków było historyczne założenie urbanistyczne Warszawy nazwane Osią Saską. Podjęto próbę doprecyzowania granic jego ochrony oraz rozpoznania jego wartości zabytkowych. Ostatecznym celem opinii, która przybrała formę opracowania studialnego, była analiza wpływu realizacji planowanego obiektu biurowo-usługowego, sytuowanego przy ul. Ptasiej, na walory zabytkowe tego założenia, objętego ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków.

Zasadniczym problemem sporządzanej ekspertyzy było ustalenie, w jakich granicach należy obecnie chronić Oś Saską: czy w granicach nie istniejącego już założenia barokowego, czy kompozycji powstałej w wyniku prac XIX-wiecznych architektów, czy też może układu urbanistyczno-architektonicznego stworzonego współcześnie i uwzględniającego wcześniejsze dokonania? Warto bowiem

podkreślić, że Oś Saska była dotychczas tematem zainteresowania autorów wielu prac. Wszyscy byli zgodni jedynie co do jej pierwotnych wartości zabytkowych, uznając Oś za jedno z największych osiągnięć polskiej urbanistyki w XVIII wieku, znacząco różnili się jednak w ocenach faktycznych kształtu i walorów założenia urbanistycznego w jego obecnej formie.

Na podstawie historycznych i obiektywnych uwarunkowań oraz ocen badaczy tematu i współczesnych kryteriów konserwatorskich uznano, że najbardziej właściwe jest przyjęcie granic z uwzględnieniem nowej, wynikającej z powojennego ukształtowania sytuacji oraz czytelności tego układu urbanistycznego, istniejących w momencie wpisu założenia saskiego do rejestru zabytków w 1965 roku. Przyjęto założenie, że w obszarze objętym ochroną konserwatorską powinny znaleźć się wszystkie oryginalne składniki historycznego saskiego

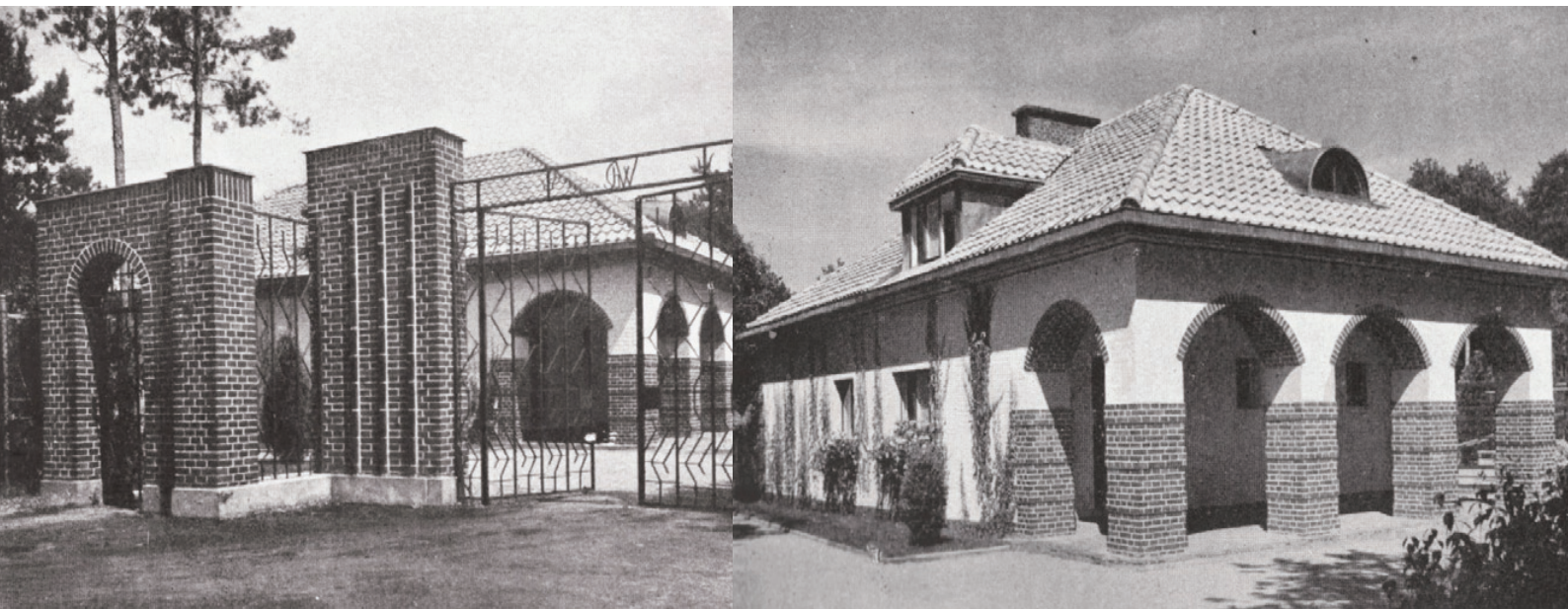
Propozycja określenia granic założenia Osi Saskiej. Rysunek poglądowy naniesiony na mapie topograficznej Warszawy z 2013 r.

układu urbanistycznego, w granicach maksymalnie zbliżonych do pierwotnych (tj. tych, co do których nie ma wątpliwości badawczych), z pominięciem dokonanych po 1945 roku wtórnych zmian tychże granic, jednak w kilku wypadkach z uwzględnieniem trwałych zmian związanych z wytyczeniem nowych ulic. Zgodnie z powyższymi kryteriami sporządzono propozycję obecnych granic założenia Osi Saskiej, które mogą być uwzględniane w prowadzonych postępowaniach administracyjnych związanych z realizacją inwestycji w obrębie historycznego założenia urbanistycznego.

Skreślenie z rejestru zabytków zespołu budowlanego nieistniejącej willi Julisin w Konstancinie-Jeziornie

Celem kolejnej opinii, przygotowanej dla Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie, było określenie wartości zabytkowych i zasadności wpisu do rejestru zabytków pozostałości zespołu budowlanego, którego głównym elementem była zburzona willa Julisin w Konstancinie-Jeziornie. Obecnie zespół składa się z domu służbowego (kordegardy) oraz bramy wjazdowej.

wej. Po dokonaniu oględzin obiektów i terenu oraz przeprowadzeniu szerokiej analizy zagadnienia w oparciu o dostępne materiały archiwalne jednoznacznie stwierdzono, że oba obiekty spełniają przesłanki umożliwiające objęcie ich prawną ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków. Zebrany materiał pozwolił określić dzieło wybitnego architekta Czesława Przybylskiego „bezcennym dokumentem budownictwa rezydencjonalnego okresu międzywojennego powstałego na terenie Konstancina-Jeziorny”, który wysoką jakością swojej architektury na trwałe wpisał się w historię polskiej sztuki. W oparciu o powyższą opinię Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków decyzją nr 88/2014 z dnia 28 lipca 2014 roku orzekł o wpisaniu do rejestru zabytków pozostałości zespołu budowlanego willi Julisin w zakresie wskazanym przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Brama wjazdowa i dom służbowy (kordegarda) w zespole budowlanym willi Julisin, 1936 r.

Wskazanie zakresu ochrony konserwatorskiej zespołu zabudowy dawnej garbarni przy ul. Okopowej w Warszawie

Dla Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków sporządzono również opinię w zakresie oceny wartości zabytkowych zespołu zabudowy dawnej garbarni przy ul. Okopowej w Warszawie. Organ konserwatorski wpisał do rejestru zabytków ten zespół przemysłowy, jednak właściciel odwołał się od decyzji, negując zaproponowany zakres ochrony konserwatorskiej oraz podkreślając niedostateczne uzasadnienie decyzji. Organ odwoławczy podzielił część argumentów strony i skierował sprawę do ponownego rozpatrzenia. Na tym etapie Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków, nie dysponując dostatecznym materiałem faktograficznym dokumentującym dzieje fabryki oraz aktualnym rozpoznaniem zabytkoznawczym poszczególnych elementów zabudowy, zwrócił się do Narodowego Instytutu Dziedzictwa o przygotowanie specjalistycznej opinii w przedmiotowej kwestii.

*Budynki z zespołu
zabudowy dawnej
garbarni przy ul.
Okopowej w Warszawie*

Przeprowadzone zostały oględziny obiektu, wykonano dokumentację fotograficzną obejmującą wszystkie budynki wraz z wnętrzami i zachowanymi relikwiami wyposażenia. Dokonana została kwerenda archiwalna i biblioteczna umożliwiająca odtworzenie historii fabryki od dnia jej założenia. Ustalono datowanie poszczególnych faz budowy fabryki i wszystkich komponentów jej zabudowy. Zebrany materiał faktograficzny oraz analiza stanu zachowania substancji budowlanej umożliwiły ocenę wartości zabytkowych zespołu zabudowy dawnej garbarni wraz z terenem wokół, jak również wskazanie zakresu niezbędnej

ochrony konserwatorskiej. W przygotowanej opinii zwrócono uwagę na walory artystyczne indywidualnych rozwiązań architektonicznych budynku głównego, a także na wartości naukowe zespołu jako przykładu zastosowania rzadkich rozwiązań konstrukcyjnych, dawnych technik budowlanych oraz rozwoju architektury przemysłowej Warszawy. Podkreślono też wartości historyczne zespołu stanowiącego znaczący dokument funkcjonowania przemysłu garbarskiego na terenie miasta. Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków, posiłkując się argumentacją zawartą w opinii Narodowego Instytutu Dziedzictwa, wydał decyzję wpisującą do rejestru zabytków główny budynek zespołu fabrycznego wraz ze strefą otoczenia.

Analiza zaproponowanych rozwiązań projektowych remontu drewnianej dzwonnicy przykościelnej w Laskach Wałęckich

Wykonywane przez NID opinie przyczynić się mogą również do uratowania wartości obiektów zabytkowych. Sytuacja taka miała miejsce w przypadku opinii opracowanej dla Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie, w kwestii zasadności zaproponowanych rozwiązań projektowych remontu drewnianej dzwonnicy przykościelnej w Laskach Wałęckich. Projektant remontu dzwonnicy zaproponował całkowitą rozbiórkę obiektu oraz jego odtworzenie w nowym materiale. Szczegółowa analiza stanu zachowania dzwonnicy wskazała jednak na możliwość przeprowadzenia prac naprawczych istniejącej konstrukcji zabytku bez konieczności jej rozbiórki i odtwarzania. W oparciu o powyższą opinię Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków nakazał wprowadzenie zmian do dokumentacji projektowej, co zagwarantowało wykonanie remontu konserwatorskiego zabytku. Udało się zachować większość autentycznej konstrukcji dzwonnicy, ratując tym samym cenny zabytek architektury drewnianej.

Kościół w Laskach Wałęckich

„Ogrody zabytkowe jako przedmiot pielęgnacji, konserwacji i restauracji” – międzynarodowa konferencja NID w Żaganiu

W dniach 10-13 września 2014 roku Narodowy Instytut Dziedzictwa zorganizował w Żaganiu (woj. lubuskie) międzynarodową konferencję pt. „Ogrody zabytkowe jako przedmiot pielęgnacji, konserwacji i restauracji”. Asumptem do tego wydarzenia i podjęcia tematu była, obchodzona w 2014 roku, 10. rocznica wpisania Parku Mużakowskiego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Rocznicą ta w sposób szczególny wiąże ten obiekt zarówno z problematyką dyskutowanych od wielu lat standardów w działaniach konserwatorskich w parkach zabytkowych, jak i z zagadnieniami związanymi ze specyfiką zarządzania miejscami światowego dziedzictwa.

Dlatego też, oprócz zaproszonych przedstawicieli służb konserwatorskich i osób związanych zawodowo z konserwacją ogrodów, w konferencji wzięli udział również zarządcy obiektów zabytkowych, a wśród nich opiekunowie miejsc światowego dziedzictwa. Dla ostatniej z wymienionych grup konferencja stała się okazją do podsumowania II cyklu sprawozdawczości okresowej z realizacji Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego UNESCO. W tym kontekście duże znaczenie miał udział w konferencji prof.

Odtworzony widok z Tarasu Mauzoleum w polskiej części Parku Mużakowskiego w kierunku Nowego Zamku po stronie niemieckiej, stan obecny

Wystąpienie prof. dr. hab. Sławomira Ratajskiego, Sekretarza Generalnego Polskiego Komitetu ds. UNESCO, otwierające konferencję

dr. hab. Sławomira Ratajskiego, Sekretarza Generalnego Polskiego Komitetu ds. UNESCO, który wygłosił słowo wstępne do uczestników spotkania.

Wpisanie Parku Mużakowskiego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO było szczytowym momentem rozpoczętego na przełomie lat 80. i 90. minionego stulecia przez poprzedników NID, we współpracy z zarządcą części niemieckiej, procesu rewaloryzacji parku. Wpis nie tylko docenił wartości artystyczne kompozycji, ale w szczególności podkreślił wysiłek włożony przez polskiego zarządcę w ratowanie tego dzieła sztuki ogrodowej. Prace rewaloryzacyjne, rozpoczęte ćwierć wieku temu, nie mają precedensu na skalę europejską. W jednoczącej się Europie stały się symbolem pojednania między narodami Polski i Niemiec oraz współpracy konserwatorskiej w dziedzinie ochrony europejskiego dziedzictwa. Ich rezultatem jest realizacja wielu projektów, dzięki którym ten wybitny zabytek stopniowo odzyskuje swoją dawną świetność.

Działania prowadzone w Parku Mużakowskim stanowią przykład realizacji dobrych praktyk w konserwacji ogrodów zabytkowych, co jest w znacznej mierze zasługą współpracy między zarządcami, dążącymi do stosowania aktualnych, europejskich standardów w tej dziedzinie. Dlatego też obchodzona w 2014 roku rocznica uznania parku za miejsce światowego dziedzictwa stała się znakomitym pretekstem do przypomnienia o potrzebie odrębnego traktowania dzieł ogrodowych na tle innych rodzajów zabytków oraz do zwrócenia uwagi na zasady postępowania w ogrodach zabytkowych. Dała okazję do prezentacji europejskich poglądów w tej kwestii oraz do dyskusji nad aktualnymi problemami i tendencjami.

Zagadnienia te zostały przedstawione przez referentów krajowych i zagranicznych: ze Stanów Zjednoczonych, Francji, Wielkiej Brytanii, Niemiec. Referaty wygłosili historycy sztuki i architektki krajobrazu, archeolodzy i zarządcy obiektów, zajmujący się historią ogrodów, doktryną konserwatorską i praktyczną konserwacją ogrodów. Tematyka konferencji ujęta została w trzech sesjach. Pierwszą z nich otworzyła prof. Bogumiła Rouba z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, która w swoim wystąpieniu przypomniała podstawowe tezy dotyczące zasad postępowania konserwatorskiego, odnosząc się na ich tle do

Uczestnicy konferencji w czasie obrad w Pałacu Książęcym w Żaganiu

Roland Puppe podczas wygłaszania referatu

specyfiki zabytkowych parków. Temat ten kontynuował prof. Michel Conan, socjolog i historyk ogrodów, wieloletni dyrektor Sekcji Badań Ogrodów i Krajobrazów w Dumbarton Oaks (Uniwersytet Harvarda) w Waszyngtonie. W swoim referacie przedstawił przykłady różnych postaw wobec konserwacji ogrodów, zachęcając do rozważań nad niejednoznacznym stosunkiem do działań konserwatorskich i nakłaniając do podejmowania decyzji bardziej w kierunku działań rozumianych jako synteza różnych punktów widzenia niż wdrażania niezmiennych norm. Definiowaniu istoty ogrodu zabytkowego, jego wartości i różnych działań konserwatorskich w ogrodach poświęcił swój referat dr Alfred Schelter, wieloletni zarządca ogrodów Seehof. Na zakończenie sesji dr inż. Dorota Sikora przedstawiła zarys tradycji konserwacji ogrodów w Polsce, obejmującej okres od początku XIX wieku po czasy współczesne.

Sesja druga poświęcona została prezentacji różnych koncepcji konserwacji i restauracji ogrodów i standardów postępowania oraz zmianom poglądów na przestrzeni ostatnich lat w Europie Zachodniej. Zagadnienia te przedstawił: dr David Jacques (Wielka Brytania), konsultant w dziedzinie konserwacji ogrodów, autor wytycznych w tym zakresie dla English Heritage, Erik Benoit (Francja), dyrektor parku Bagatelle oraz prof. dr Hartmut Troll (Niemcy) z zarządu Państwowych Zamków i Ogrodów Badeni-Württembergii. Ich wypowiedzi potwierdziły, że w pierwszej dekadzie bieżącego stulecia pojawiły się istotne zmiany w definiowaniu celów restauracji.

W obszernej sesji trzeciej zaprezentowano z kolei przykłady różnego podejścia metodycznego do problemów konserwatorskich w ogrodach zabytkowych. Istota działań konserwatorskich w Parku Mużakowskim przedstawiona została przez kierującą w NID projektem rewaloryzacji tego obiektu dr inż. Renatę Stachańczyk. Przykład francuski przedstawiła Gabriela Lamy z Ogrodów Wersalskich, o przykładach niemieckich mówił Roland Puppe z zarządu Państwowych Pałaców, Zamków i Ogrodów Saksonii, przykłady z Anglii omówili niezależny archeolog Brian Dix i prof. dr Jan Woudstra z Uniwersytetu w Sheffield. Polskie przykłady zostały przedstawione przez Katarzynę Żółciak z Zamku Królewskiego na Wawelu, Annę Dymek z NID, prof. Zbigniewa Myczkowskiego z Politechniki

Jedna z grup uczestników konferencji podczas sesji terenowej w polskiej części Parku Mużakowskiego

Krakowskiej oraz dr hab. Małgorzatę Milecką z Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie.

W obrady drugiej i trzeciej sesji włączone zostały wystąpienia nawiązujące do Listy światowego dziedzictwa UNESCO. Barbara Furmanik zaprezentowała przegląd znajdujących się na niej obiektów ogrodowych, Anna Marconi-Betka przedstawiła podsumowanie drugiego cyklu raportu okresowego, a dr inż. Katarzyna Piotrowska zreferowała zagadnienia dotyczące autentyzmu. W czasie sesji terenowej w Parku Mużakowskim uczestnicy mogli zapoznać się ze stosowaną w tym obiekcie metodyką prac.

Wypowiedzi zaprezentowane na konferencji potwierdziły raz jeszcze, że konserwacja ogrodów jest zagadnieniem złożonym, odbiegającym znacznie od podejścia znanego z konserwacji obiektów architektury. Mimo istnienia szeregu reguł i instrumentów, opartych na ramach tworzonych przez międzynarodowe dokumenty – zwłaszcza Kartę Wenecką i Kartę Florencką, istnieje szerokie pole do dyskusji i interpretacji zasad postępowania konserwatorskiego. Zaświadczają o tym zarówno przytoczone poglądy i dyskusje europejskiego środowiska konserwatorskiego, jak i realizacje w ogrodach zabytkowych w kraju i za granicą. Ostatnie ćwierćwiecze pokazało wyraźnie, że zasady konserwacji ogrodów nie są zbiorem trwałych reguł, lecz odbiciem poglądów istniejących w danym czasie. Uznawane za niezmienną podstawę działań poszanowanie wartości artystyczno-historycznych ogrodu zabytkowego nie oznacza, że konserwacja ogrodów ogranicza się do utrzymania ich materialnej substancji. Dla osiągnięcia optymalnego rezultatu konieczne jest podejście zintegrowane, uwzględniające jednocześnie wszystkie wartości, w tym historyczne, archeologiczne, ekologiczne, estetyczne, społeczne itd.

W kontekście wypowiedzi uczestników konferencji należy przede wszystkim podkreślić, że tak jak sztuka ogrodowa jest sztuką procesu, tak i utrzymanie wartości zabytku ogrodowego wymaga zapewnienia ciągłości pielęgnacji i stałej opieki wykwalifikowanego zespołu fachowców. Konserwacja czy restauracja zabytku ogrodowego nie może być jednorazowym, krótkoterminowym aktem, lecz procesem, któremu należy zapewnić odpowiedni czas na kompleksową ocenę wszystkich zagadnień, prowadzących do podjęcia właściwych decyzji.

Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków w Żyrardowie i konkurs „Zabytek Zadbany”

Od 1983 roku prawie we wszystkich krajach świata w dniu 18 kwietnia obchodzony jest Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków, ustanowiony przez Komitet Wykonawczy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS i wpisany przez UNESCO do rejestru ważnych imprez o znaczeniu światowym. Jest to święto wszystkich osób zaangażowanych oraz wspierających działania służące ochronie i opiece nad zabytkami. Jego ideą w Polsce jest prezentowanie przebogatej, istotnej dla europejskiego i światowego dziedzictwa, spuścizny kulturowej naszego kraju oraz uhonorowanie konserwatorów, właścicieli i opiekunów zabytków, którzy w szczególny sposób przyczynili się do ratowania i ochrony tych najcenniejszych skarbów naszego narodowego dziedzictwa.

W dniach 24-25 kwietnia 2014 roku w Żyrardowie odbyły się obchody Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków, których organizatorem był Naro-

*Most gotycki na
Młynówce w Kłodzku*

Andrzej Wilk, Prezydent Żyrardowa

Piotr Żuchowski, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków

dowy Instytut Dziedzictwa wraz z miastem Żyrardów. Patronat honorowy nad wydarzeniem objęli: Piotr Żuchowski, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków, Adam Struzik, Marszałek Województwa Mazowieckiego oraz Jacek Kozłowski, Wojewoda Mazowiecki.

W trakcie uroczystości odbyło się ogłoszenie wyników oraz wręczenie nagród dla laureatów i wyróżnionych w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbane”. Ponadto wręczono nagrody w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków i Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków na najlepsze prace z ochrony zabytków i muzealnictwa w 2013 roku oraz odznaczenia Zasłużony dla Kultury Polskiej i medale Zasłużony Kulturze Gloria Artis osobom, które z wielkim zaangażowaniem poświęciły się sprawom kultury i ochronie zabytków.

Uroczysta gala obchodów MDOZ odbyła się 24 kwietnia w zabytkowej fabrycznej Resursie w Żyrardowie. Wśród zaproszonych gości znaleźli się m.in. przedstawiciele Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, konserwatorzy, specjaliści od ochrony zabytków, przedstawiciele środowisk naukowych i opiniotwórczych, osoby zasłużone kulturze i ochronie zabytków. Gości przywitał Andrzej Wilk, Prezydent Żyrardowa, przemówienia powitalne wygłosili Piotr Żuchowski, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków, prof. Małgorzata Rozbicka, Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Rafał Nadolny, Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków oraz Ewa Orzełowska, Wicemarszałek Województwa Mazowieckiego. Z przemówieniem okolicznościowym „Ochrona dziedzictwa kulturowego wobec wyzwań przyszłości” wystąpił prof. Andrzej Kadłuczka, Prezes Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków.

Podczas gali odbyło się ogłoszenie wyników i wręczenie nagród dla laureatów i wyróżnionych w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbane”. Jest to coroczny konkurs ogłaszany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, nad którym nadzór sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie

przeprowadzanych remontów. Propaguje on właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę substancji zabytkowej podczas prac remontowych, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków. Jury konkursu ocenia ponadto jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury.

W 2014 roku na konkurs wpłynęło 75 wniosków formalnych z 15 województw. Jury wyłoniło 5 laureatów oraz 15 wyróżnionych w 5 kategoriach.

Pełna lista laureatów i wyróżnionych

Kategoria A *Utrwalenie wartości zabytkowych pojedynczego obiektu*

Laureat

Dawna rejencja, obecnie Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki w Szczecinie

Województwo zachodniopomorskie, Szczecin, Wały Chrobrego 4

Właściciel: Województwo Zachodniopomorskie – Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki w Szczecinie

*Dawna rejencja, obecnie
Zachodniopomorski
Urząd Wojewódzki
w Szczecinie*

Budynek wybudowany jako siedziba rejencji w latach 1906-1911, w stylu neo-
renesansu północnoniemieckiego. Prace restauratorskie poprzedzone zostały
pełnym zakresem badań konserwatorskich, które pozwoliły odnaleźć licznie
zachowane ślady oryginalnego wystroju zarówno na zewnątrz, jak i wewnątrz
budynku. Podjęte prace konserwatorskie uczyniły i wydobyły elementy
historycznego wystroju, przywracając budowli pełne walory historyczne i arty-
styczne. Ważnym aspektem wykonanych prac jest również promocja obiektu
jako cennego zabytku i udostępnienie gmachu administracyjnego mieszkańcom
i turystom.

Wyróżnieni

Kościół Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Świętej Lipce

Województwo warmińsko-mazurskie, Święta Lipka 29

Właściciel: Dom Zakonny Towarzystwa Jezusowego w Świętej Lipce

Barokowy kościół w zespole architektonicznym sanktuarium pielgrzymkowego,
konsekrowany w 1693 roku. Kompleksowe prace przy elewacjach oparto na peł-
nych badaniach konserwatorskich. Przykład modelowego podejścia do zabytku,
w którym przywrócenie pierwotnych wartości obiektu oparto na analizie prze-
ślepek naukowych.

*Kościół Nawiedzenia
Najświętszej Marii
Panny w Świętej Lipce*

Kurtyna I-V południowa Fortu nr 2 „Kościuszko” Twierdzy Kraków

Województwo małopolskie, Kraków, al. Waszyngtona 1

Posiadacz: Komitet Kopca Kościuszki w Krakowie

Kurtyna I-V południowa jest jedną z budowli austriackiego Fortu nr 2 „Kościuszko” (lata 1850-1856). Starannie przeprowadzona konserwacja i adaptacja zrujnowanej kurtyny jednego z najstarszych zachowanych dzieł obronnych Twierdzy Kraków pozwoliła wydobyć walory zabytkowe obiektu, a także nadać mu nowe wartości użytkowe.

Most gotycki na Młynówce w Kłodzku

Województwo dolnośląskie, Kłodzko, ul. Wita Stwosza

Właściciel: Gmina Miejska Kłodzko

Most z 1390 roku, zdobiony barokowymi rzeźbami świętych. Starannie wykonane prace konserwatorskie utrzymały zabytkowy charakter obiektu, z uwzględnieniem jego faz historycznych. Podkreśliły i wydobyły znaczenie mostu jako ważnego elementu zespołu urbanistycznego.

Kategoria B *Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu*

Laureat

Zespół kaplic cmentarnych w Jeleniej Górze

Województwo dolnośląskie, Jelenia Góra, ul. 1 Maja 45

Właściciel: Gmina Miejska Jelenia Góra

Rozległe założenie cmentarne powstało wokół znajdującego się w jego centralnej części kościoła wzniesionego w latach 1709-1718 według projektu Martina Frantza z Tallina. Świątynia jest jednym z tak zwanych Kościołów Łaski. Znakomicie wykonane prace konserwatorskie poszczególnych budowli uczyniły detal architektoniczny kaplic, poprawiły stan techniczny i walory estetyczne budowli. Rozproszone elementy wystroju powróciły na swoje miejsce. Prace rewaloryzacyjne podniosły w sposób znaczący walor otoczenia dawnego Kościoła Łaski, umożliwiły również scalenie kompozycyjne jednorodnego zespołu sakralno-cmentarnego.

Zespół kaplic cmentarnych w Jeleniej Górze

Park Norweski w Jeleniej Górze (Cieplice Śląskie Zdrój)

Wyróżnieni

Park Norweski w Jeleniej Górze (Cieplice Śląskie Zdrój)

Województwo dolnośląskie, Jelenia Góra, ul. Podgórzyńska

Właściciel: Gmina Miejska Jelenia Góra

Krajobrazowy park powstał w 1906 roku według projektu Fritza Hanischa, z inicjatywy Eugena Füllnera – właściciela miejscowej fabryki maszyn papierniczych. Kompleksowe prace konserwatorskie przy jednym z cennych założeń parkowych Kotliny Jeleniogórskiej pozwoliły zachować autentyzm i charakter kompozycji parkowej, z minimalnym udziałem współczesnej interwencji.

Wieża mieszkalno-obronna z umocnieniami bastionowymi w Rzemieniu

Województwo podkarpackie, Rzemień 242

Właściciele: Krystyna i Lucjan Kolbusz

Wieża z XV wieku, przekształcana do wieku XIX, w otoczeniu fortyfikacje bastionowe, pozostałości dawnego systemu wodnego przekształconego w stawy oraz park. Przeprowadzone z poszanowaniem substancji zabytkowej prace konserwatorskie i rewaloryzacyjne przywróciły wartości unikalnego zespołu obronnego, łączącego elementy architektury i krajobrazu komponowanego.

Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w Wiechlicach

Województwo lubuskie, Wiechlice 45b

Właściciel: Zbigniew Czmuda

Pałac w Wiechlicach został wzniesiony w latach 1790-1795 na miejscu starszej siedziby rycerskiej, przebudowany około 1890 roku. Budynki gospodarcze pochodzą z końca XVIII i początku XIX wieku, założenie parkowe z połowy XIX wieku. Przeprowadzone prace konserwatorskie, rewaloryzacyjne i adaptacyjne stanowią przykład kompleksowego podejścia do zespołu zabytkowego, podkreślając walory spójnego założenia dworskiego i folwarcznego.

Kategoria C *Adaptacja obiektów zabytkowych*

Laureat

Wieża Piastowska w Opolu

Województwo opolskie, Opole, ul. Piastowska 14

Właściciel: Województwo Opolskie – Opolski Urząd Wojewódzki

Wieża gotycka, pozostałość po zamku piastowskim na wyspie Pasiece. Dzięki zachowawczym pracom konserwatorskim uczytelnione zostały oryginalne elementy bryły budowli będącej wizytówką i znaczącym symbolem usytuowanym w pejzażu architektonicznym miasta. Prace konserwatorskie oraz adaptacyjne na potrzeby wystawiennicze pozwoliły na wykorzystanie funkcjonalne całego wnętrza zabytku i posiadają aspekt edukacyjny, pokazując dzieje wieży i historię miasta.

Wyróżnieni

Dwór w Goli Dzierżoniowskiej

Województwo dolnośląskie, Gola Dzierżoniowska 21

Właściciel: MC DIAM Sp. z o.o.

Dwór renesansowy wzniesiony w 1580 roku. Przeprowadzone prace budowlano-konserwatorskie uratowały cenny zabytek rezydencjonalnej architektury

*Wieża Piastowska
w Opolu*

Cerkiew prawosławna
Opieki Matki Bożej
w Hańczowej

dolnośląskiej. Adaptacja obiektu na funkcję hotelową odbyła się z zachowaniem wartości autentyzmu, przy wprowadzeniu oszczędnej stylistyki nowoczesnej.

Kościół poewangelicki w Nowym Stawie

Województwo pomorskie, Nowy Staw, Rynek Kościuszki

Posiadacz: Gmina Nowy Staw

Kościół wybudowany w latach 1804-1805 w miejscu spalonego ratusza. Rozbudowany w roku 1863 i w latach 1888-1891. Przykład prac konserwatorskich w obiekcie opuszczonym, pozbawionym możliwości powrotu do dawnej funkcji. Adaptacja na potrzeby kulturalne (Galeria Żuławska) pozwala obiektowi funkcjonować w społeczności lokalnej i nie kłóci się z pierwotną wartością *sacrum*.

Kuźnia w Dolsku

Województwo zachodniopomorskie, Dolsk 22

Właściciel: Gmina Dębno

Podcieniowa kuźnia z 1781 roku. Unikalny przykład uratowania mocno zdegradowanego zabytku budownictwa wiejskiego z jak największym zachowaniem elementów autentycznych i z przeznaczeniem na potrzeby społeczności lokalnej (ekspozycja narzędzi kowalskich i techniki wiejskiej).

Kategoria specjalna D *Architektura i konstrukcje drewniane*

Laureat

Cerkiew prawosławna Opieki Matki Bożej w Hańczowej

Województwo małopolskie, Hańczowa 56

Właściciel: Parafia Prawosławna Opieki Matki Bożej w Hańczowej

Cerkiew Opieki Matki Bożej wzniesiona została zapewne w 1. połowie XVII wieku (około 1644 roku) jako świątynia parafialna. Wieża zbudowana została w 1742 roku. Świątynia remontowana i przebudowana w 1. połowie XIX wieku. Kompleksowo przeprowadzone prace objęły zabezpieczenie drewnianej struktury obiektu oraz prace konserwatorskie we wnętrzu. W sposób znaczący poprawiły stan techniczny zagrożonego zniszczeniem zabytku i podkreśliły jego najważniejsze walory historyczne i artystyczne.

Wyróżnieni

Kościół cmentarny Świętej Anny w Zaklikowie

Województwo podkarpackie, Zaklików, ul. Lubelska 4

Właściciel: Parafia Rzymskokatolicka Świętej Anny w Zaklikowie

Kościół z około 1580 roku (wzmiankowany w 1592 roku), remontowany wielokrotnie od XVIII do XX wieku. Prace remontowo-konserwatorskie wpłynęły pozytywnie na stan techniczny obiektu, odbiór estetyczny oraz zachowanie autentycznej substancji zabytkowej.

Kościół parafialny Świętego Macieja Apostoła w Trzebicku Górnym

Województwo dolnośląskie, Trzebicko Górne 25

Właściciel: Parafia Rzymskokatolicka Świętego Macieja Apostoła w Trzebicku Górnym

Obecny kościół wzniesiono w latach 1672-1678 na miejscu wcześniejszego (również drewnianego). Kompleksowe prace podkreśliły i utrwaliły wartości zabytkowe architektury drewnianej; przeprowadzono je, zabezpieczając i wykorzystując w największym możliwym stopniu oryginalną substancję budowlaną.

Kościół parafialny Wszystkich Świętych w Cudzynowicach

Województwo świętokrzyskie, Cudzynowice 97

Właściciel: Parafia Rzymskokatolicka Wszystkich Świętych w Cudzynowicach

Kościół późnobarokowy z 1757 roku. Realizacja prac konserwatorskich przy elewacjach i we wnętrzu kościoła podkreśliła i utrwaliła wartości zabytkowe architektury drewnianej.

Kategoria specjalna E *Architektura przemysłowa i dziedzictwo techniki*

Laureat

Dworzec kolejowy w Puszczykówku

Województwo wielkopolskie, Puszczykówko, ul. Dworcowa

Właściciel: PKP S.A. Oddział Gospodarowania Nieruchomościami w Poznaniu
Budynek dworca w Puszczykówku, wybudowany w konstrukcji szkieletowej w 1905 roku, nawiązuje do tzw. stylu szwajcarskiego. Bardzo dobrze przeprowadzone prace konserwatorskie i budowlane uratowały obiekt przed zniszczeniem

Kościół poewangelicki w Nowym Stawie

oraz podkreśliły jego wartości zabytkowe. Z dużą starannością została wykonana konserwacja oryginalnego detalu. Prace stanowią wzorowy przykład ratowania budowli zabytkowej z utrzymaniem jej pierwotnej funkcji i model do naśladowania przy pracach prowadzonych przez PKP przy obiektach kolejowych.

Wyróżnieni

Bieszczadzka Kolejka Leśna

Województwo podkarpackie, Majdan 17

Właściciel: Fundacja Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej

Otwarcie linii kolei Nowy Łupków – Cisna miało miejsce w 1898 roku; regularny ruch zamknięto w 1991 roku. Obecnie kolejka wykorzystywana w ruchu turystycznym. Wzorowy przykład kompleksowych prac konserwatorsko-rewitalizacyjnych, utrzymania funkcji i udostępniania zabytku techniki – budynków i torowisk zespołu kolejki wąskotorowej.

Chlewnia i obora w zespole folwarcznym w Wysokiej

Województwo warmińsko-mazurskie, Wysoka 1

Właściciel: Grupa Producentów Owoców i Warzyw Wysoka Group Sp. z o.o.

Zabudowa folwarczna z przełomu XIX i XX wieku, jeden z elementów dawnego założenia rezydencjonalnego. Przeprowadzone prace stanowią rzadko spotykany przykład poszanowania walorów zabytkowych budynków folwarcznych oraz utrzymania funkcji związanej z tradycją przemysłu wiejskiego.

Dawna zajezdnia tramwajowa w Szczecinie

Województwo zachodniopomorskie, Szczecin, ul. Niemierzyńska 18a

Właściciel: Muzeum Techniki i Komunikacji – Zajezdnia Sztuki w Szczecinie

Zajezdnia oddana do użytku w 1913 roku; od 2006 roku pełni funkcje muzealno-wystawiennicze. Prace i zmiana sposobu użytkowania zostały przeprowadzone z pełnym poszanowaniem dla specyfiki i charakteru obiektu, z zachowaniem walorów architektoniczno-konstrukcyjnych i utwaleniem zabytkowych elementów infrastruktury technicznej dawnej zajezdni tramwajowej.

4. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii

4. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii zorganizowane zostało przez Narodowy Instytut Dziedzictwa wspólnie z władzami Paczkowa i Nysy w dniach 4-5 czerwca 2014 roku pod hasłem „Marka POMNIK HISTORII narzędziem promocji? Jak wykorzystać pomniki historii jako instrument promocji? Jak sprawić, aby pomniki historii zagościły na stałe w świadomości Polaków?”. Spotkanie poświęcone było tematyce uniwersalnej, prezentującej markę POMNIK HISTORII jako ważny czynnik stymulujący rozwój lokalny, nie tylko ekonomiczny, ale także społeczno-kulturowy. Organizatorzy postawili sobie za cel pokazanie, jak ważnym elementem, oprócz prezentowania rzetelnej wiedzy teoretycznej dotyczącej obiektów, jest również promocja, kampania społeczna i popularyzacja wiedzy o pomnikach historii zarówno wśród społeczności lokalnej, turystów (niejednokrotnie zagranicznych), jak i miłośników historii. Podczas spotkania

*Muzeum Gazownictwa
w Paczkowie*

zaprezentowano ciekawe studia przypadków, dzięki którym zobaczyć można było w praktycznym ujęciu korzyści (i problemy) wynikające dla miasta z tytułu posiadania obiektu będącego pomnikiem historii.

Obrazy zjazdu odbyły się 4 czerwca w Muzeum Gazownictwa w Paczkowie. Uczestników przywitał zastępca burmistrza Paczkowa Grzegorz Jasiok, a słowo wstępne wygłosili wicewojewoda opolski Antoni Jastrzembki oraz dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa prof. Małgorzata Rozbicka. Z referatami wystąpili przedstawiciele miast: Gdańska, Krakowa, Lublina, Poznania, Wrocławia, Zamościa, Torunia i Warszawy.

W trakcie spotkania wygłoszono następujące referaty:

- Robert Mirzyński, dyrektor Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu – „Brama Poznania – pierwsze w Polsce centrum interpretacji dziedzictwa”,
- Katarzyna Hawrylak-Brzezowska, Miejski Konserwator Zabytków we Wrocławiu – „Wrocław – dwa pomniki w sieci. Czy mały znaczek coś może?”,
- Hubert Mącik, Miejski Konserwator Zabytków w Lublinie – „Budowanie świadomości wartości Lublina-pomnika historii wśród mieszkańców miasta. Problemy, wyzwania i aktualne działania Urzędu Miasta Lublin”,
- Tomasz Kossowski, zastępca prezydenta Zamościa – „Zachowanie dziedzictwa narodowego w Zamościu”,
- Wiesław Bielawski, zastępca prezydenta Gdańska – „Samorządowe dokonania i problemy w zarządzaniu obszarami pomników historii na przykładzie Gdańska”,
- Mirosława Romaniszyn, Miejski Konserwator Zabytków w Toruniu – „Toruń – pomnik historii i obiekt z Listy UNESCO – zaszczyt, wyzwanie i zobowiązanie”,
- Małgorzata Gmiter, zastępca dyrektora Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków – „Historyczny zespół miasta Warszawy. Cienie i blaski nadzoru konserwatorskiego nad obszarem pomnika historii”,
- Stanisław Dziedzic, dyrektor Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Miasta Krakowa – „Dziedzictwo kulturalne UNESCO, pomnik historii i park kulturowy w strategii zarządzania zabytkowym Krakowem”,
- Grzegorz Jasiok, zastępca burmistrza Paczkowa – „Turystyczna oferta historycznej perły Opolszczyzny – polskiego Carcassonne”,
- Marcin Rembac, ogólnopolski koordynator EDD – „Europejskie Dni Dziedzictwa w regionach”.

Po zakończeniu części plenarnej uczestnicy spotkania mieli okazję zwiedzić Paczków. Za przewodników służyli: wojewoda opolski – Ryszard Wilczyński, Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków – Iwona Solisz oraz kierownik Oddziału Terenowego NID w Opolu – Maria Burian.

Drugiego dnia spotkania jego uczestnicy, powitani pod Bazyliką pw. św. Jakuba i św. Agnieszki przez burmistrza Nysy – Jolantę Barską, zwiedzali miasto, ze szczególnym uwzględnieniem Bazyliki-pomnika historii.

Powitanie uczestników spotkania przez dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa prof. Małgorzatę Rozbicką

Uczestnicy spotkania podczas zwiedzania Nysy

22. Europejskie Dni Dziedzictwa 2014

Europejskie Dni Dziedzictwa w Polsce odbyły się tradycyjnie w drugi i trzeci weekend września, pod hasłem „Dziedzictwo – źródło tożsamości”. Narodowy Instytut Dziedzictwa, jako ogólnopolski koordynator projektu, oprócz przeprowadzenia skutecznej kampanii społecznej postawił sobie za cel wypracowanie i wprowadzenie stosownej formuły zaangażowania samorządowych instytucji kultury w koordynację regionalną EDD. W 2014 roku podpisane zostały porozumienia z Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie, Muzeum Etnograficznym we Wrocławiu, Muzeum Podkarpackim w Krośnie, Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, Łódzkim Domem Kultury i Muzeum Bitwy pod Grunwaldem, przekazujące funkcję koordynatorów regionalnych EDD z Oddziałów Terenowych NID. Nawiązana została również bliska współpraca z organizacjami pozarządowymi: Forum Rozwoju Inicjatyw Lokalnych z Krakowa oraz warszawskim oddziałem Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, które przejęły część obowiązków koordynatorskich w regionach. W tym miejscu należy również wspomnieć o Biurze Dokumentacji Zabytków ze Szczecina, które po raz kolejny wykazało się niezwykłym zaangażowaniem w pracach przy EDD w województwie zachodniopomorskim. W celu zapewnienia właściwej współpracy z nowymi koordynatorami w Narodowym Instytucie Dziedzictwa utworzone zostało stanowisko pełnomocnika ds. koordynacji EDD w regionach. Do podstawowych zadań pełnomocnika należą m.in.: współpraca przy planowaniu regionalnych kampanii informacyjnych i promocyjnych, przygotowywanie dotyczących EDD szkoleń, a także ścisła współpraca z koordynatorami regionalnymi w zakresie programowym.

W temacie Europejskich Dni Dziedzictwa 2014 pojawiło się słowo „źródło”, co miało zwrócić szczególną uwagę na fakt, iż wszelkiego rodzaju ciekich i zbior-

*Inauguracja
Europejskich Dni
Dziedzictwa w Parku
Mużakowskim w Łęknicy*

niki wodne w sposób istotny wpłynęły na kształt osadnictwa w Polsce. Sieć dróg wodnych, ułatwiająca handel i wymianę kulturową, stała się ważnym historycznie elementem tworzenia i rozwoju polskiej państwowości, a jednocześnie pozostawiła silny ślad w dziedzictwie materialnym. Imprezy organizowane w 2014 roku pod wspólnym hasłem EDD skupiły się m.in. na poznaniu budownictwa okrętowego, portów, latarni morskich, mostów, młynów wodnych, jak również dziedzictwa niematerialnego – obrzędowości związanej z wodą oraz zwyczajów marynistycznych.

Uroczysta inauguracja 22. edycji Europejskich Dni Dziedzictwa odbyła się 13 września 2014 roku w Parku Mużakowskim w Łęknicy. Park Mużakowski to jedno z najrozleglejszych historycznych założeń parkowych w Europie, w którym zrealizowany został program kompozycyjny krajobrazowego parku angielskiego. Został założony w 1. połowie XIX wieku przez pruskiego arystokratę, księcia Hermanna von Pückler-Muskau i należy do najwybitniejszych osiągnięć europejskiej sztuki ogrodowej. Wybór miejsca inauguracji nie był przypadkowy. W 2014 roku przypadała bowiem 10. rocznica wpisania Parku Mużakowskiego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, a także uznania go przez Prezydenta RP za pomnik historii. Dla uczestników przygotowano wiele atrakcji, m.in. Piastowski Turniej Rycerski, koncerty regionalnych zespołów śpiewaczych, koncert Roberta Kasprzyckiego z zespołem, stoiska z produktami regionalnymi i rzemiosłem artystycznym oraz wiele innych.

Coraz większym powodzeniem właściwie we wszystkich regionach cieszą się wojewódzkie inauguracje EDD. We Fromborku dla licznych uczestników zorganizowano m.in. koncert organowy w katedrze fromborskiej oraz rejs statkiem po Zalewie Wiślanym. Na Śląsku w Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie” wojewódzka inauguracja stała się okazją do otwarcia zrekonstruowanego systemu wodnego napędzającego koło wodne i uruchomienia folusza z Brennej. W tym samym czasie udostępniono zwiedzającym wystawę rybacką przy stawie górnym ponad młynem z Imielina. Do pozostałych propozycji cieszących się szczególnym zainteresowaniem uczestników EDD można zaliczyć z całą pewnością zwiedzanie warszawskich filtrów, pałacu Prezydenckiego czy Belwederu, a więc miejsc na co dzień niedostępnych. Rejs po Odrze galarami, zwiedzanie odrestaurowanego zamku w Goli Dzierżoniowskiej i domów przysłupowych w polskiej części Górnych Łużyc, wizyta w Chacie Wałońskiej – to z kolei tylko niektóre z atrakcji EDD 2014 na Dolnym Śląsku.

Zeszłoroczna edycja Europejskich Dni Dziedzictwa ponownie spotkała się z bardzo dużym zainteresowaniem ze strony tak organizatorów i uczestników, jak i patronów oraz partnerów. Biorąc pod uwagę statystyki i porównując je do lat ubiegłych, z całą pewnością można stwierdzić, że pomysł z przekazaniem koordynacji regionom zakończył się sukcesem i ta, najtrudniejsza w ostatnich latach, edycja pozwala patrzeć z nadzieją w przyszłość. W obchody EDD 2014 zaangażowane były 373 miejscowości, w których zorganizowano 1541 wydarzeń, a liczba biorących udział we wszystkich zaplanowanych atrakcjach osiągnęła blisko 240 000 osób.

Po więcej informacji na temat Europejskich Dni Dziedzictwa w Polsce zapraszamy na stronę www.edd.nid.pl

Plakat Europejskich Dni Dziedzictwa 2014

Oddziały Terenowe NID

Oddział Terenowy NID w Białymstoku

ul. Dojlidy Fabryczne 23, 15-565 Białystok
tel. 85 748 22 20, 748 22 22
fax 85 748 22 21
e-mail: ot.bialystok@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Gdańsku

ul. Św. Trójcy 5, 80-822 Gdańsk
tel./fax 58 301 77 12, 301 47 86,
301 75 22
e-mail: ot.gdansk@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Katowicach

ul. Mickiewicza 29, 40-085 Katowice
tel. 32 207 24 00-02
e-mail: ot.katowice@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Kielcach

ul. IX Wieków Kielc 16, lok. 13
25-516 Kielce
tel. 41 343 02 72, 301 14 31
e-mail: ot.kielce@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Krakowie

ul. Św. Tomasza 8/7, 31-014 Kraków
tel./fax 12 429 10 11
e-mail: ot.krakow@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Lublinie

ul. Krakowskie Przedmieście 10/
Przechodnia 2/4, 20-002 Lublin
tel./fax 81 743 62-24, 743 70 88
e-mail: ot.lublin@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Łodzi

ul. Piotrkowska 272b, 90-361 Łódź
tel./fax 42 682 62 44
e-mail: ot.lodz@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Olsztynie

ul. 11 Listopada 4, 10-104 Olsztyn
tel. 89 521 26 89, 527 37 54, 521 26 90
fax 89 521 26 88
e-mail: ot.olsztyn@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Opolu

ul. Krawiecka 13, 45-023 Opole
tel. 77 423 01 74, 423 01 84
fax 77 453 65 30
e-mail: ot.opole@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Poznaniu

ul. Mielżyńskiego 27/29, 61-725 Poznań
tel./fax 61 851 73 64
e-mail: ot.poznan@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Rzeszowie

ul. Hetmańska 15, 35-045 Rzeszów
tel. 17 853 67 76
tel./fax 17 853 29 43
e-mail: ot.rzeszow@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Szczecinie

Plac Orła Białego 1, 70-562 Szczecin
tel./fax 91 433 61 67
fax 91 488 79 10
e-mail: ot.szczecin@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Toruniu

ul. Rabska 21, 87-100 Toruń
tel./fax (56) 663 55 88, 663 57 94
e-mail: ot.torun@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Warszawie

ul. Szeroki Dunaj 5, 00-265 Warszawa
tel./fax 22 831 16 13
e-mail: ot.warszawa@nid.pl

Oddział Terenowy NID we Wrocławiu

ul. Władysława Łokietka 11,
50-243 Wrocław
tel. 71 322 16 40
fax 71 326 69 99
e-mail: ot.wroclaw@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Zielonej Górze

Stary Rynek 1, 65-067 Zielona Góra
tel. 68 329 14 90
fax 68 324 10 34
e-mail: ot.zgora@nid.pl

Pracownia Terenowa „Park Mużakowski” w Łęknicy

ul. Wybrzeżna 25, 68-208 Łęknica
tel./fax 68 362 41 82
e-mail: pracownia.leknica@nid.pl

Pracownia Terenowa w Trzebinach

Trzebiny - Pałac 30A, 64-100 Leszno
tel. 65 533-03-47
e-mail: pracownia.trzebiny@nid.pl

Pracownia Terenowa w Zamościu

ul. Partyzantów 11, 22-400 Zamość
tel. 84 638 62 04
e-mail: pracownia.zamosc@nid.pl

Kontakt

Narodowy Instytut Dziedzictwa

ul. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa
centrala: 22 826 02 39, 22 826 92 47
sekretariat: 22 826 93 52
fax: 22 826 17 14
e-mail: info@nid.pl

Zapraszamy do odwiedzenia naszych stron:

www.zabytek.pl

Wolontariat na rzecz dziedzictwa:

www.zabytek.pl/wolontariat

Europejskie Dni Dziedzictwa:

edd.nid.pl

Portal mapowy NID:

e-zabytek.nid.pl

Dziedzictwo niematerialne:

niematerialne.nid.pl

Park Mużakowski:

park-muzakowski.pl

Jesteśmy na Facebooku: **www.facebook.com/zabytek**

oraz na YouTube: **www.youtube.com/TVNID**

Biblioteka Narodowego Instytutu Dziedzictwa

ul. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa
tel. 22 826 02 39 wew. 116, 119 (biblioteka), 118 (czytelnia)
fax: 22 826 02 39 wew. 121
e-mail: biblioteka@nid.pl
Katalog on-line: **www.zabytek.pl/biblioteka**

Raport roczny Narodowego Instytutu Dziedzictwa

2014

Opracowanie

Wioletta Łabuda-Iwaniak

Redakcja

Laura Bakalarska
Tadeusz Sadowski

Korekta

Anna Kucińska-Isaac

Opracowanie graficzne

Piotr Berezowski

Fotografie – Archiwum Narodowego Instytutu
Dziedzictwa, Archiwum konkursu „Zabytek
Zadbany”, A. Chabiera, M. Dawidowicz,
K. Jagiełło, P. Kobek, E. Matuszewicz,
R. Stachańczyk, Z. Szuster-Górska, M. Warchoń

ISBN 978-83-63260-25-5

© Narodowy Instytut Dziedzictwa
ul. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa

Druk

SystemGraf
